భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఫిబ్రవరి 1972

సంపుటము : 49 సంచిక 2 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

వి ష యా ను క్ర మ ణి క

ఫిబ్రవరి 1972

మరిచిపోయిన పాట

శ్రీ పణతుల రామచంద్రయ్య

1

చూరుపై వంగి నిల్చున్న మర్రిచెట్టు కొమ్మల్లోంచి
సర్రించే నీరెండ చురుకులా నువ్వు జ్ఞాపకం వచ్చావు
సుఖాల మెత్తందనాలతో గట్టిపడిన అంతరంగపు గోడలకు
అడుగుపొరల లోలోపలి సవ్వడులుచేసిన సందుల్లోంచి
నువ్వు కనబడ్డావు.

అద్వితీయంగా ఆశాశ్రావ్యంగా ఇంద్రధనుస్సులు పుష్పించే
మా తోటలో రేపటికి పరచిన మసకవెలుతురు బాటలో
హఠాత్తుగా నిలువెత్తుగా
పగిలిన కాలజలదఖండంలోని పచ్చని మెరపువత్తిగా
కనబడిన నువ్వు
గళం విప్పిన నువ్వు
మమ్మల్ని చూడగానే దూరంగా వెళ్ళి నిల్చున్నావు
మా ప్రపంచం ఇరుకుగా వుందన్నావు
మా ఆహార్యాన్ని తిరస్కరిస్తూ
మా స్వాగతాన్ని అథఃకరిస్తూ
పసందుగా శ్రుతిచేసిన మధురోహలవీణపై
అశాస్త్రీయ సంగీతాలాపన చేశావు.

2

ఇంతమంది రసికులకై మేము వేసే నాటకంలో
ఇతివృత్తం మంచిదికాదని
అప్పుడు పేచీ పెట్టావు.
ముందు సీట్లో మేనువాల్చిన పిల్కులాల్చీల పెభాషులు

మూలకొరిగి దూరంగా నిల్చున్నవాణ్ని మింగేస్తున్నాయని
అందరినీ తిట్టావు.

నాజూకైన మస్తిష్కపు గాజుమేడ మీదికి
ఘాటైనసత్యాలు గురిచేశావు
సుఖాంతమై రక్తి కట్టబోతున్న కథలో
డెడ్‌లాక్ కల్పించావు.

ఆ క్షణంనుంచీ ఎవ్వరికీ నిద్రలేదు
సందేహాల సుడిగాలిలో కూలిన ముత్యాల చలువపందిరి
మళ్లీ నిశ్చలంగా నిల్చుకోదు
నిన్నటి సార్థవాహం ఇకపై మాకోసం
నిరీక్షించదు.

ఈ సన్నివేశంలో గొంతు ముడి విచ్చుకుంటుందా?
కానరాని హేతులవిత్రింకింద తీవసాచిన బ్రదుకులో
ఆనందభైరవి వినబడుతుందా?

3

సిందూరతిలకందిద్దిన వదనసౌభాగ్యాన్ని చూపించే
అందమైన ఊహాదర్పణంలో
నాణ్యంకోసం ధరించిన నవ్వులకింద నలిగి మరణించే
నాగరకుని చర్విత చర్వణావసానంలో
ఆవహించిన భావాల
భయాల
ఆవర్తాలలో
కోర్కెలమానికలతో జీవితాన్ని కొల్చుకుంటూ
గతాన్ని నటించివేశాను
భవితవ్యాన్ని ఎలా జీవించను?
దుర్బలమైన మానవత్వం
నిజాలజాలంలో చిక్కుకున్న మానవత్వం
దుర్భరంగా కనిపించినప్పుడు

నేను నాలోనుంచి పారిపోవాలనుకున్నప్పుడు
ఈ చేతిసంచీ తీసుకువెళ్లి గుప్పెడుజ్ఞాపకాలతో నింపమని
నా చూట్టూ చేరినవాళ్లను వేడుకున్నాను
ఇక గాంభీర్యం ఎలా వహించను?

నిరంతర సౌందర్య జ్వరగ్రస్తుణ్ని
నిట్టూర్పుల సెగకోర్వని స్వప్నాంబరాలు ధరించినవాణ్ని
గదిముందరి గాఢతమోకాసారం దాటి నీవద్దకు ఎలా రాను?
నీ పాటలోని భయద రహస్యాలకు
ఏమని అర్థం చెప్పుకోను?

4

నీ పాట
సనాతనమధువు తాగి చివరి అంతస్తులో పవళించిన నాకు
నిద్రాభంగంచేసే పర్జన్యక్ష్వేళ
నవ్యమకాల సుందరనందనాన్ని మసిచేసే అగ్నికీల.

నీ పాట
శిశిరవసంతాలమధ్య చేతనాతీరానికి చేరిన
నిశ్శబ్దకాంతివీచికలా మిరుమిట్లు గొలిపింది
ఉదయసూర్యుని రథాశ్వాలకు తగిలిన
కొరడా కొసలా నన్ను మేల్కొలిపింది.

నేను శివుడినై తాండవించాను—
ఎండిన ఆశలు కంటకాలై గుచ్చుకుని
అడుగడుగునా రక్తముద్రలు పడ్డాయి
నా ప్రపంచంలో చీకటిరంగులతో గీచిన రేఖాచిత్రాలు
తెల్లబోతూ నిలబడ్డాయి.
నేను భయపడి పరుగెత్తాను -
అందరూ నన్ను 'రిబెల్' అన్నారు.

ఓయి సఖా ;
పసందుగా శ్రుతిచేసిన మదురోహలవీణపై
అశాస్త్రీయ సంగీతాలాపన చెయ్యకు
నా అజ్ఞానశాంతిని హరిస్తూ ఇక వినిపించకు
ఎన్నడో మరిచిపోయిన పాట.

ఆదికవి నన్నెచోడుడు

శ్రీ బి. ఎన్. శాస్త్రి

కుమారసంభవము తెనుఁగుభాషలో రచింపఁబడిన మొట్టమొదటి గ్రంథము. తెనుఁగు ప్రబంధముల లోను మొదటిది. ప్రప్రథమమున శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు, ఈ గ్రంథమును, క్రీ. శ. 1909 లో వెలుఁగులోనికి దెచ్చిరి. శ్రీ మానవల్లి వారు, మొదటి ఏడాశ్వాసముల గ్రంథమును ముందు ప్రకటించి, తక్కిన ఐదు ఆశ్వాసములను క్రీ. శ. 1914 లో రెండవభాగముగ వెలుగులోనికి దెచ్చి, ఆంధ్రభాషకు మహోపకారము గావించినారు. కుమార సంభవ కావ్యమువలన ద్రావిడభాషలైన తమిళ కర్ణా టాదులతోను, అందలి కవితారీతులతోను, ఆంధ్ర భాషకుఁగల సన్నిహితత్వము, విశేషాంశములు తెలియు చున్నవి.

కుమారసంభవ కావ్యమును మానవల్లి రామ కృష్ణకవిగారు ప్రచురించినపిదప, ఆంధ్రదేశమునఁగల పండితులలోను, పరిశోధకులలోను, చారిత్రకులలోను సంచలనము బయలుదేరినది. నన్నెచోడుని కాలమునకు సంబంధించిన వివిధములైన విమర్శనావ్యాసములు ప్రకటింపఁబడినవి. పండిత ప్రకాండు లీ సాహిత్య విమర్శలలో బాల్గొని తమతమ వాదములకు బలమును చేకూర్చు ప్రయత్నములు చేసినారు. కొందరు మాన వల్లివారి అభిప్రాయము ననుసరించి నన్నెచోడుఁడు నన్నయకు పూర్వుఁడని సిద్ధాంతము చేసినారు. మరి కొందరు తద్భిన్నముగ భావించినారు.

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువా రీ గ్రంథమును, పరిష్కరింపజేసి క్రీ. శ. 1948 లో ప్రకటించి నారు. క్రీ. శ. 1949 లో వావిళ్ల కంపెనీవారు కుమారసంభవమును ముద్రించి, 1953 వ సంవత్స రమున శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారి విపులమైన పీఠికతో మరియొక ముద్రణము గావించినారు. 1968 లో డా॥ కోరాడ మహాదేవశాస్త్రిగారి సంపాద కత్వమున ఈ గ్రంథమును, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు వెలయించిరి. ఇట్లీ గ్రంథము నాలు గైదు ముద్రణముల నందినది. పలువురు పండితులచే పరిష్కరింపఁ బడినది. నన్నెచోడమహాకవి కాలము, పండితుల, చారిత్రకుల, విమర్శకుల, విమర్శలకు ప్రతి విమర్శలకు విషయమైనది.

నన్నెచోడ మహాకవి నన్నయకు పూర్వుఁడు. అనగా పదియవ శతాబ్దివాఁడు; నన్నయ సమకాలికుడు. అనగా క్రీ. శ. 1023—1063; నన్నయ తరు వాతివాడు. అనగా పన్రెండవ శతాబ్ది ప్రథమార్ధ మున జీవించినవాడు; కవిబ్రహ్మ తిక్కనామాత్యుని తరువాతివాడు. అనగా క్రీ. శ. 1275—1350 ప్రాంతీయుఁడు—అను వాదములున్నవి. పండితులు తమ వాదములను బలపరచు వ్యాసముల ప్రకటించిరి. చాలమంది ఈ కవికాలము క్రీ. శ. 1130-1150 యని అంగీకరించినారు. కాని ఈ వాదము లన్నింటికి సరియైన ఆధారములు లేవు.

కాని కొన్ని ఆధారములనుబట్టి కుమారసంభవ కావ్యము నన్నయకు పూర్వమే రచింప బడినదనియు, కావ్యమున నన్నెచోడమహాకవి సూచించిన విషయము లను సమగ్రముగా చారిత్రక దృష్టితో పరిశీలించిన నన్నెచోడ మహాకవి పదియవ శతాబ్దిలో జీవించి యుండెననియు, కుమారసంభవము ఆంధ్రమున మొదటి కావ్యమనియు, నన్నెచోడు డాదికవియనియు తెలిసికొనుట కవకాశము లున్నవి.

నన్నెచోడమహాకవికి పూర్వము 350 సంవత్సరముల నాటికే ఆంధ్రకవిత వర్ధిల్లినది. విష్ణు కుండిన వంశీయులలో నాలుగవ మాధవవర్మ 'జనా శ్రయ' బిరుదాంచితుఁడు. అతనితండ్రి రెండవ గోవిందవర్మ. గోవిందవర్మ తండ్రి విక్రమేంద్ర భట్టా రకవర్మకు ఉత్తమాశ్రయుడనియు, గోవిందవర్మ

తాత ఇంద్రభట్టారకవర్మకు సత్యాశ్రయుఁడనియు బిరుదములున్నవి. ఆంధ్రదేశమున 'జనాశ్రయచ్ఛందో విచ్ఛిత్తి' యను గ్రంథము వెలిసినట్లు ఆధారము లున్నవి. జనాశ్రయచ్ఛందోవిచ్ఛిత్తి ఆంధ్రఛ్ఛందో గ్రంథము. నాల్గవ మాధవవర్మ కాలమున వెలసినది. నాలుగవ మాధవవర్మ కాలము క్రీ. శ. 573—623; విష్ణుకుండినుల కాలమున వెలసిన శాసనములందు గ్రామనామములు, బిరుదములు తెలుగులోనున్నవి. విష్ణుకుండిను లాంధ్రదేశమును పాలించుచున్న కాల మందే రేనాడును చోళరాజులు పాలించుచుండిరి. వీరిని రేనాటి చోడులనియే వ్యవహరింతురు.

ఆరేడు శతాబ్దములందు రేనాఁడేడువేల దేశ మును, చోడులు పాలించిరి. నేటి కడప కర్నూలు మండలము లానాడు రేనాఁడుగా వ్యవహరింపబడినవి. ఈ ప్రాంతమును చోళవాడియందురు [1] చోళవాడి నల్గొండ మహబూబునగరమండల ప్రాంతమని ఆచార్య శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారి అభిప్రా యము2. కాని యది చోళవాడి యనుటకు దగిన శాసనా ధారములు లేవు. ఈ ప్రాంతమును రేనాటి చోడు లలో నొకతెగవారు కల్యాణీ చాళుక్యులకును[3], కాకతీయు లకును[4] సామంతులుగా కందూరు, వర్ధమానపురము, పానగల్లు రాజధానులుగా కృష్ణానది ఉత్తర ప్రాంత మును పాలించిరి. వీరినే కందూరి చోడు లందురు.

త్రిలోచన పల్లవు నోడించి కరికాలుడు పొత్తపి నగర నిర్మాణము గావించెను. ఆ ప్రాంతమునే పొత్తపి నాడందురు. కరికాలచోడుని పుత్రుఁడు దాసవర్మ. పాకనాడు, రేనాడు, పొత్తపినాడును, పొత్తపి నగరము నుండి పాలించెను. ఇతని సంతతివారినే రేనాటి చోడులందురు.[5]

రేనాటి చోళరాజులలో మొదటివారు పల్లవుల కును, తరువాతివారు పశ్చిమ, తూర్పు చాళుక్యుల కును సామంతులుగా వ్యవహరించిరి. నందివర్మ, సింహవిష్ణువు, మహేంద్రవర్మ, విక్రమవర్మ, విక్ర మాదిత్యచోళ, సత్యాదిత్య మొదలగుపేళ్లు పల్లవ, చాళుక్య రాజన్యుల పేళ్లవలె నున్నవి. నందివర్మ పల్లవ నందివర్మ సమకాలికుఁడు. క్రీ. శ. 550 ప్రాంత మున రేనాటిని పాలించెను. ఇతని సంతతి నిడుగల్లు, హైమవతి ప్రాంతములందు రాజ్యముల నెలకొల్పి పాలించిరి. నందివర్మ పౌత్రుఁడు మహేంద్ర విక్రమ వర్మ. పల్లవ మహేంద్రవర్మ, రెండవ పులకేశి పర స్పరము కలహించుచుండ స్వతంత్రించి, చోళమహా రాజను బిరుదము వహించెను. పుణ్యకుమారుని కాల మున వీ రుచ్చస్థితియం దుండిరి. ఇతనికిగల పృథ్వీ వల్లభ బిరుద మితఁడు చాళుక్యుల సామంతుఁడని తెలుపుచున్నది. ఇతని కుమారుడు విక్రమాదిత్యుడు. పౌత్రుఁడు శక్తివర్మ. ఈ పేళ్లు రేనాటి చోళుల కును, బాదామి చాళుక్యులకును గల సంబంధమును సూచించుచున్నవి. శక్తివర్మ కుమారుఁడు సత్యా దిత్యుడు రేనాఁడు వేయిసిద్ధిరాష్ట్రమును క్రీ. శ. 725—750 వరకు పాలించెను. ఇతనికి చోళమహా రాజాధిరాజను బిరుదమున్నది. చాళుక్యులు బలహీనులై రాష్ట్రకూటులు విజృంభించు కాలమున రేనాటి చోళ రాజ్యము క్షీణించెను. వైదుంబులు నోలంబులు పర స్పరము కలహించుచు, రేనాటిచోళుల నంతఃకలహ ములలోనికి దించిరి. రేనాటి చోళులలో చివరిరాజైన ఎళంచోళ మహారాజు, వైదుంబులతో జరిగిన ఒకా నొక యుద్ధమున మరణించెను. ఈ సమయమున లాంగూలపల్లవు డనంతపురము, కర్నూలు, బళ్లారి ప్రాంతముల నాక్రమించెను. రాష్ట్రకూటులు వైదుం బులను రేనాటిచోళులపై పురికొల్పుచుండిరి.

అటుపిమ్మట చోళసంతతివారు కొణిదెన, కందుకూరు, కందూరు, నెల్లూరు ప్రాంతములందు చిన్నచిన్నరాజ్యముల స్థాపించి పాలింపదొడగిరి. పదియవ శతాబ్ద్యర్థభాగమున వైదుంబ గండత్రినేత్రుఁడు నన్నె చోడుని యుద్ధమున సంహరించి, పాకనాడు రేనాడు దేశముల నాక్రమించెను.

రేనాటిచోళులకాలమున ఆంధ్రభాషలో శాసన ములు వేయింపఁబడినవి. ఇవి ఇరువదినాలుగు శాసన

1. Early dynasties of Andhra Desa. By B. V. Krishna Rao P. 119.

2. ఆంధ్రుల చరిత్ర—సంస్కృతి.

3. భారతి—ఫిబ్రవరి 1970.

4. Hyderabad Archaeological series No. 22 No 307.

5. J. A. H. R. S. Vol. VII P. 215

ములు. వచనములో నున్నవి. ఇందు కొన్ని పద్యపాద ములు కనిపించుచున్నవి. క్రీ. శ. 575 నాటి ధనంజయుని కలమళ్లశాసన మాంధ్రభాషలో వేయం చిన ప్రథమ శాసనము. పుణ్యకుమారుని పొట్లదుర్తి–మాలెపాడుశాసన మాంధ్రభాషకు ముఖ్యమైనది. కందుకూరు పాకనాటికి రాజధాని. నన్నెచోడుడు కందుకూరు చోడవంశీయుడు. పదియవ శతాబ్దిలో వైదుంబులు కందుకూరును జయించినపిదప, చోడులు నెల్లూర్రు ప్రాంతములందు వసించి క్రమముగా నెల్లూరు చోడవంశీయులుగా ప్రసిద్ధిచెంది నెల్లూరుసీమను పాలించిరి.

తెలంగాణప్రాంతము తొలుత బాదామిచాళుక్య సామ్రాజ్యాంతర్భాగమైయుండెను. బాదామిచాళుక్యులు వారి సామంతు లీ ప్రాంతమును వివిధమండలములుగా, విషయములుగా, నాడులుగా భాగించి పాలించుచుండిరి. బాదామిచాళుక్య సామ్రాజ్యము పతనమైనతరువాత రాష్ట్రకూటులు బాదామిచాళుక్యుల రాజ్యభాగము లన్నింటిని తమ ఏలుబడిలోనికి దెచ్చుకొనిరి. సబ్బి మండలము, అనుమకొండ విషయము, వంగూరు విషయము, కొలనుపాకఏడువేలు, బెజెమండలములను, రాష్ట్రకూటసామంతులు అటుపిమ్మట కల్యాణి చాళుక్యుల సామంతులు పాలించుచుండిరి.

వేంగీ విషయము, నేటి ఆంధ్రదేశమునం దధికభాగము తూర్పు చాళుక్యుల పాలనములో నుండెను. ఆంధ్ర కర్ణాట భాషలకొకే లిపి, వాడుకలో నుండెను. కన్నడకవు లాంధ్రమున, ఆంధ్రకవులు కన్నడభాషలోను గ్రంథముల రచించుచుండిరి. ఆంధ్రదేశమును, వివిధ రాజవంశీయులు పాలించుచుండుట వలనను, వివిధభాషలు రాజభాషలుగా నుండుట వలనను, తెలుఁగుభాష వివిధ ప్రాంతములందు వివిధ కాలములందు వివిధముగా వివిధమైనకవులచే గ్రంథములు రచించుట కుపయోగింపఁబడినది. రెండవ పులకేశి సోదరుఁడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శ. 624–641 వరకాంధ్రదేశము నేలెను. ఈతని వంశీయులు తూర్పు చాళుక్యు లనఁబడినారు. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని యనంతరమాతని కుమారుఁడు జయసింహవల్లభ మహారాజా 641–673 వరకు పాలించెను. ఇతనికి సర్వలోకాశ్రయ సర్వసిద్ధి బిరుదము లున్నవి. ఇతఁడు పల్లవులయు, బాదామి చాళుక్యులయు పరస్పర వైరుధ్యముల నూతగాగొని పెన్నానదివరకు తూర్పుచాళుక్య రాజ్యమును విస్తరింపజేసెను. ఇతని తరువాత ఇంద్రభట్టారకుడు 673, రెండవ విష్ణువర్ధనుడు 673–681, మంగి యువరాజు 681–705, రెండవ జయసింహుడు 705–717 వరకు పాలించిరి. రెండవ జయసింహుని యనంతరము వేంగీ రాజ్యమున కలహములు సంభవించెను. ఇతఁడు నిస్సంతు. కావున మూఁడవ విష్ణువర్ధనుడు రాజు కావలసియుండ కొక్కిలి రాజ్యమాక్రమించి ఆరు నెలల రాజ్యమేలిన పిదప, పదవీభ్రష్టుఁడై ఎలమంచిలి రాజధానిగా కళింగదేశమున స్వతంత్రరాజ్యము స్థాపించెను. వేంగీ మండలమున మూఁడవ విష్ణువర్ధనుడు రాజై 718–752 అనగా సుమారు 34 సంవత్సరములు పాలించెను. ఇతడు కొక్కిలితో యుద్ధములు చేయలేదు. కొక్కిలి సంతతివారు ఎలమంచిలి ప్రాంతమును నాలుగు తరములు పాలించిరి. వారిలో యువరాజు మంగి విజయాదిత్యవర్మ, సర్వలోకాశ్రయ కొక్కిలివర్మ ముఖ్యులు.

ఈ కాలమున రాజకీయ విప్లవము బాదామి చాళుక్య సామ్రాజ్యమున జరిగినది. దంతి దుర్గుఁడను రాష్ట్రకూట వంశీయుఁడు బాదామి చాళుక్యరాజును సంహరించి రాష్ట్రకూటరాజ్యమును స్థాపించెను. ఇందువలన తూర్పుచాళుక్యుల రాజ్యములో కొన్ని మార్పులు కలిగెను. తూర్పు చాళుక్యుల కండగానున్న బాదామిచాళుక్యరాజ్య మంతరించెను. రాష్ట్రకూటులు బలవంతులై వేంగీచాళుక్యరాజ్యాక్రమణకు సిద్ధమైరి. క్రీ. శ. 756 లో దంతిదుర్గుడు మరణింప నాతని పినతండ్రి కృష్ణుడు రాజయ్యెను. తూర్పుచాళుక్య విజయాదిత్యుడు రాహప్పలోజేరి కృష్ణుని పదవీభ్రష్టుని గావింప జూచెను. కాని కృష్ణుడు తన కుమారుఁడగు గోవిందుని వేంగీదేశముపై దండెత్తబంపెను. వాడపల్లివద్ద జరిగిన యుద్ధమున విజయాదిత్యుడోడి సంధి గావించుకొనెను.

విజయాదిత్యుని తరువాత నాల్గవ విష్ణువర్ధనుడు రాజై 771–806 వరకు పాలించెను. క్రీ. శ. 772 లో రాష్ట్రకూట కృష్ణుడు మర

ణింప గోవిందుడు ధ్రువుడు సింహాసనమునకై కలహింప విష్ణువర్ధనుడు గోవిందుని పక్షము వహించి పోరాడి, రాష్ట్రకూట ధ్రువునిచే ఓడింపబడి సంధి చేసుకొని తన కుమార్తెయగు శీలామహాదేవిని అతనికిచ్చి వివాహమొనర్చెను.[6] విష్ణువర్ధనుని యనంతరము రెండవ విజయాదిత్యుడు రాజయ్యెను. కాని రాష్ట్రకూటుడైన రెండవగోవిందుని సహాయమున భీమసలుకి అన్నను పారద్రోలి రాజై వేంగీదేశమును పాలించెను. విజయాదిత్యుడు బెజవాడ రాజధానిగా 12 సంవత్సరములు పాలించుచు భీమసలుకితో పోరు సల్పుచుండెను. ఇతడు 108 యుద్ధములు చేసెను. క్రీ. శ. 814 లో రెండవ గోవిందుడు మరణింప హైహయవంశసంజాతుఁడగు నృపరుద్రుని సహాయమున విజయాదిత్యుడు భీమసలుకి నోడించి వేంగి నాక్రమించెను. రాష్ట్రకూట అమోఘవర్షుడు విజయాదిత్యునితో స్నేహమొనర్చి తన సోదరిని విజయాదిత్యుని పుత్రుఁడగు కలివిష్ణువర్ధనున కిచ్చి వివాహమొనర్చెను.[7]

రెండవ విజయాదిత్యునికి నరేంద్రమృగరాజను బిరుదమున్నది. ఇతడు 108 శివాలయముల నిర్మించెను. ఇవియన్నియు యుద్ధభూములందు విజయానంతరము నిర్మించినట్టివి. ఇతని యాస్థానమున గాయకులు, కవులు, నటులు, శిల్పులు చిత్రలేఖకులుండిరి. విజయవాడ విజయాదిత్యుని పేర వెలసినదని కొందరి యభిప్రాయము. కాని బెజవాడపేరే శాసనములం దున్నది.[8]

కలివిష్ణువర్ధనుని యనంతర మాతని తనయుఁడు గుణకవిజయాదిత్యుడు రాజయ్యెను. ఇతని సేనాపతి పండరంగడు బోయకొట్టముల నాక్రమించి కందుకూరును శత్రుదుర్భేద్య మొనర్చెను. గుణగవిజయాదిత్యుడు రాష్ట్రకూటులపై దండెత్తెను. కాని అమోఘవర్షునిచే ఓడిపోయి, అతని సామంతుడుగానుండ నంగీకరించెను. అమోఘవర్షుని కోరికపై గుణగవిజయాదిత్యుఁడు నోలంబవాడిపై దండెత్తి మంగిని వధించి, గాంగుల నోడించి, శివగంగ నాక్రమించెను క్రీ. శ. 880 లో అమోఘవర్షుడు మరణింప, గుణగవిజయాదిత్యుడు రాష్ట్రకూటరాజ్యముపై దండెత్తి రెండవ కృష్ణుని, దాహళరాజగు సంకిలుని ఓడించి కళింగ వేములవాడ దాహళ రాష్ట్రకూట రాజ్యములందు వీరవిహార మొనర్చెను. కిరణ, అచల, చక్రకూట, పురముల దగ్ధమొనర్చి త్రిపురమర్త్య మాహేశ్వరుడను బిరుదమువహించి రాష్ట్రకూటరాజ చిహ్నములగు పాళధ్వజము, గంగాయమునాతోరణమును గ్రహించి రెండవ కృష్ణుని రాజ్యమాతనికే ఇచ్చివేసెను. ఇతని సైన్యము పల్లవ పాండ్య రాజ్యముల కొల్లగొట్టినట్లు శాసనాధారములున్నవి. ఇతని అధికారము మహానదినుండి పులికాటుసరస్సువరకు చెల్లుచుండెను. ఇతనికి పరచక్రరామ, వీరమకరధ్వజ, రణరంగశూద్రక ఆది బిరుదములున్నవి. గణక — ఇతని గణితశాస్త్ర పాండిత్య సూచకమందురు. ఇతని కాలపు శాసనములందు తెలుఁగు పద్యములున్నవి. పండరంగని అద్దంకి శాసనము తెలుఁగు కవితకత్యంత ప్రాధాన్యమైనది.

గుణకుని మరణానంతరము రాష్ట్రకూటులు వేంగిపై దండెత్తి మంచికొండనాడు నాక్రమించిరి. గణకుడు నిస్సంతు. అతని తమ్ముని కుమారుడు చాళుక్య భీముడు, రణమర్దవంశజుడును మంచికొండనాడు పాలకుడును అగు కుసుమాయుధుని సహాయమున రాష్ట్రకూటుల నోడించి, రాజయ్యెను. కాని రాష్ట్రకూటులితని దాయాదులతో కలిసి వేంగిపై దండెత్త చాళుక్యభీముని కుమారుడు, షోడశవర్షప్రాయుడైన ఇనుమర్తి గండడు రాష్ట్రకూటులను 'నిరవద్యపురము, పెదవంగూరు యుద్ధములం దోడించి వారి సేనాపతియగు గుండపయను వధించెను. కాని ఇనుమర్తిగండడుకూడ మరణించెను.[9] చాళుక్య భీముని కుమారుడు 6 మాసములు మాత్రమే రాజ్యమేలెను. భీముడు 360 యుద్ధము లొనర్చినవాడు. ఇవి యన్నియు దాయాదులతో జరిగినవే. ఇతని మరణమువలన అంతఃకలహములు ప్రబలినవి. 14 సంవత్సరములలో ఆరుగురు రాజులు పాలించిరి.

---

6. Age of Imperial Kanuj P. 132 D. C. Sircar.

7. Eastern Chalukyas of Vengi — Dr. N. V. Ramanaiah.

8. J. A. H. R. S. Vol Part III P. 153

9. చాళుక్యభీముని మచిలీపట్నం శాసనము—

రాష్ట్రకూటులకు వీరి అంతఃకలహములవలన మంచి అవకాశము లభించినది. అమ్మరాజ విజయాదిత్యుడు రాజై 7 సంవత్సరములు క్రీ. శ. 922—929 వరకు పాలించెను. ఇతనికి రాజమహేంద్రుడను బిరుద మున్నది. ఇతఁడు తన రాజధానిని వేంగి నుండి రాజ మహేంద్రవరమునకు మార్చెను.[10]

అమ్మరాజు తరువాత అతని కుమారుఁడు కంటక విజయాదిత్యుడు 15 దినములు, తాలరాజు 30 దినములు రాజ్యమేలిరి. తాలరాజును తొలగించి రెండవ విక్రమాదిత్యుడు 11 మాసములు పాలించెను. ఇతఁడు 100 యుద్ధము లొనర్చెను. ఇతనిని అమ్మరాజు రెండవ కుమారుడు భీముఁడు చంపి రాజై ఎనిమిది నెలలు పాలించెను. తాలరాజు కుమారుడు రెండవ యుద్ధమల్లుడు రాష్ట్రకూట చతుర్థ గోవిందుని సహాయమున వేంగిపై దండెత్తి భీముని చంపి రాజయ్యెను. రాష్ట్రకూటుల జోక్యమువలన వేంగిదేశమున స్థిరమైన ప్రభుత్వము ఏర్పడలేదు.

యుద్ధమల్లుడు వేంగిని రాష్ట్రకూటుల ఆధిపత్యమునం దుంచెను. ఇతఁడు పేరుకుమాత్రమే రాజు. రాష్ట్రకూట సైనికులు వేంగిదేశమున విచ్చలవిడిగా తిరుగుచుండిరి. యుద్ధమల్లుడు రాష్ట్రకూట సైన్యాధికారుల అండననుండి వారి బాధలు పడలేక వేంగిని, రాజమహేంద్రవరమును వీడి చేబ్రోలు రాజధానిగా చిన్నదేశమును పాలించెను.[11]

యుద్ధమల్లునికాలము క్రీ. శ. 930–934. ఆంధ్రభాషా చరిత్రలో అపూర్వమైన కాలము. బెజవాడ శిలాశాసన మితడు వేయించినట్టిదే. ఈ శాసనమును పండితత్రయములో ప్రథముడగు శ్రీపతి పండితుడు రచించినట్లు తలంపబడుచున్నది. ప్రప్రథమాంధ్ర మహాకవి నన్నెచోడు డితని సామంతరాజు. క్రీ. శ. 934 లో రెండవ చాళుక్య భీముఁడు యుద్ధమల్లుని, అతని రాష్ట్రకూట సేనానులగు రాజమయ్య, దాళగ, తాత, చిక్క అయ్యప—ఆదులను వధించి ఆంధ్రదేశమునం దన్యరాజన్యుల అధికారము లేకుండజేసి 12 సంవత్సరములు వేంగిదేశమును పాలించెను.

ఆంధ్రభాషకు చాళుక్యులెనలేని సేవ యొనర్చినారు. శాతవాహనుల కాలమునుండియు, శాసనములలో తెలుగుపదములు కనిపించుచున్నవి. శాలంకాయన, ఆనందగోత్రిక, విష్ణుకుండిన, పల్లవ, వంశీయుల శాసనములందు తెలుఁగుపదములున్నను రేనాటి చోళుల కాలమున తెలుఁగుభాషలో శాసనములు వేయింపబడినవి. జైనమత మాంధ్రదేశమున వ్యాప్తిలోనున్న కాలమున జైనమత ప్రచారకులు మత ప్రచారము నాయా ప్రాంతములందు ప్రజల వాడుకభాషలోనే గావించుచుండిరి. జైనపండితులు, కవులు, మతప్రచారకులాంధ్రమున గ్రంథములు రచించుచుండిరి. జైనమత సంబంధమైన గ్రంథము లానాఁడు వెలసినవి. పంప మహాకవి సోదరుఁడైన జినవల్లభుని కుర్క్యాల శాసనమున, సంస్కృత కన్నడ భాషలతోపాటు తెలుఁగు భాష వాడఁబడినది. అందు తెలుఁగులో వ్రాయఁబడిన మూఁడు కందపద్యము లున్నవి. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని చేబ్రోల్ల శాసనమున సగభాగము తెలుఁగు. జయసింహ వల్లభుని విప్పర్ల, మాచర్ల శాసనములు తెలుఁగులో వేయింపఁబడినవి. రేనాటి చోళుల శాసనములు తెలుఁగు వచనములో వేయింపబడినవి. అందుకొన్ని సీస, గీత పద్యభాగములు కనిపించుచున్నవి.

అహదనకర శాసనభాష ఉద్దండ పండితులను చికాకుపరచినది. పశ్చిమచాళుక్యులు తమ ఏలుబడిలో నున్న తెలుఁగుప్రాంతములందు వేయించిన శాసనములు తెలుగుభాషలోను, కన్నడభాషలోను ఉన్నవి. ఆరేడు శతాబ్దములలో వెలసిన శాసనము లచ్చతెనుఁగులో వేయింపబడినవి. ఆటుపిమ్మట తెలుగుభాష సంస్కృత భాషా సంపర్కమున సంస్కరింపబడి నన్నెచోడుని కాలమునాటికి కావ్యభాషగా పరిఢవిల్లినది.

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములందు కొన్నిఅపూర్వ ప్రయోగములున్నవి. వర్ణనలు, దీర్ఘసమాసములు, వక్రోక్తులు కనిపింపవుకాని కొన్నిశాసనములందు వ్రాయబడిన వచనభాగములు, రాజుల బిరుదావళి, నన్నెచోడుని ఆశ్వాసాంతగద్యములవలె నున్నవి. 'ళ' బహువచన ప్రత్యయముగా కనిపించును. 'ఱ' అక్షరము ప్రత్యేకస్థానము కలిగియుండెను. చాళుక్య గుణక విజయాదిత్యుని కాలమునాటికి తెలుఁగుభాషలో క్రీ. శ.

10. J. A. H. R. S. Vol. III, P. 160

11. Eastern Chalukyas of Vengi By Dr. N. V. Ramanaiah garu.

849—871; సంస్కృతపదసంఖ్య బహుళముగా కనిపించుటవలన మాత్రాగణబద్ధములైన దేశీయ చ్ఛందస్సులో పద్యరచన సాగినది. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున—తరువోజ, గుణకవిజయాదిత్యుని సీసలి శాసనమున సీసము, ధర్మవర శాసనమున సీసగీతములు, నన్నెచోడుని కుమారసంభవ కావ్యమందలి పద్యముల దలపించును. ఈ పద్యముల శైలి, నడక, భాష, నన్నెచోడునికి పూర్వము వాడుకలోనున్న తెలుగు కవితా స్వరూపమును తెలుపుచున్నది. తెలుఁగు కవిత 9 వ శతాబ్దినాటికి సంస్కృతీకరింపఁబడి గ్రాంథికమై, కావ్యభాషగా, గ్రంథరచనమున ఉపయోగింపఁబడినది.

తరువోజ, సీసము, మధ్యాక్కరాదులు దేశీయ చ్ఛందస్సునకును, చంపక, శార్దూల, మత్తేభాదులు సంస్కృతచ్ఛందమునకును సంబంధించినవి. ఆంధ్రులు పద్యరచనమునం దారితేరినవారు. ఈ కాలమునం దాంధ్రకవులు కన్నడభాషా కవుల ననుసరించి పద్య రచన గావించినారు. గ్రంథములను వ్రాసినారు. కన్నడమున తొలుత సంస్కృతపదసమ్మిళమైన పద్య రచన సంస్కృతచ్ఛాయలో వ్రాయబడినది. జైనమత ప్రచారకులు, పండితులు, కవులు ప్రాంతీయ భాషలలో గ్రంథములు రచించి, తమ మత ప్రచారమునకు చక్కని రాజమార్గమును వేసినారు. అట్లే తెలుఁగుభాషలోను కొన్ని గ్రంథములు వెలసినవి. జైనులు జైనమునుల జీవితములకు సంబంధించిన గాథలను మత సిద్ధాంత ములను ప్రచార మొనరించుటకై జినేంద్ర పురాణాదుల రచించి, భాషాభివృద్ధికి బాటుపడినారు. జైనాచార్యులగు రేచనయు, పద్మకవియు తెలుఁగులో గ్రంథములు రచించినట్లు తెలియుచున్నది. జినేంద్ర పురాణ కర్త పద్మకవి, ఆంధ్రదేశమునుండి, కర్ణాట ప్రాంతమునకు అనగా నేటి తెలంగాణములోని వేములవాడ ప్రాంతమునకు, వలసపోయి, పంపకవిగా ప్రసిద్ధిచెంది రెండవ అరికేసరి మహారాజా ఆస్థానకవిగా నియమింపఁబడి పంపభారత మనఁబడు విక్రమార్జునీయమును కన్నడ భాషలో రచించి కీర్తి గాంచెను. పంపకవి, పద్మకవి ఒక్కరేయని చారిత్రకుల అభిప్రాయము.[12]

పంపమహాకవి వేంగినాటినుండి వేములవాడకు పదియవ శతాబ్ద్యారంభమున వలసపోయి అచట స్థిరపడి కన్నడభాషామతల్లికి శోభనుకూర్చు అపూర్వాలంకారములైన గ్రంథముల రచించి రెండవ అరికేసరి మహారాజువలన శాసనబద్ధముగా ధర్మపురి అగ్రహారమునుబడసి[13] జైనమతప్రచారముతోబాటు కన్నడ సాహిత్యసేవ నొనర్చినాడు.

కుమారసంభవము కావ్యశైలిలో వ్రాయఁబడిన గ్రంథము. క్రీ. శ. 9, 10 శతాబ్దములందు కన్నడ, సంస్కృతభాషలలో కావ్యశైలి ప్రాముఖ్యము వహించినది. పద్మకవి జినేంద్రపురాణము కావ్యశైలిలో వ్రాయఁబడిన గ్రంథము. నేఁడు లభించుచున్న జినేంద్ర పురాణములోని పద్యములనుబట్టి ఆ గ్రంథము కావ్యశైలిలో వ్రాయబడినదని భావింపవచ్చును. ఆ కాలమున జైనమతము వ్యాప్తిలో నుండెను రాజు లా మతము నాదరించుచుండిరి. ముఖ్యముగా వేములవాడప్రాంతమున జైనమతము రాజమతముగా విలసిల్లినది. ఆంధ్రదేశమున శైవము ప్రబలశక్తిసమన్వితమైన మతముగా వృద్ధిచెందినది. కన్నడదేశమున అనఁగా తెలంగాణ ప్రాంతమున జినేంద్రపురాణము, విక్రమార్జునీయ మాదిగాగల కన్నడగ్రంథములు వెలసిన కాలమున ఆంధ్రమున నన్నెచోడమహాకవి శివునికి సంబంధించిన కుమారసంభవ కావ్యమును రచించి తన భక్తిని ప్రకటించుకొనెను. నన్నెచోడుని కుమారసంభవము కావ్యశైలిలో ముఖ్యముగా ఆనాఁడు వెలసిన కన్నడ కావ్యముల ఫక్కీలో వ్రాయబడినది.

కుమారసంభవ కావ్యమున కాలాముఖశైవ సంప్రదాయములు పొందుపరుపబడినవి. గ్రంథమున కాలాముఖప్రశంస లేకున్నను, కాలాముఖ మతాచార సంబంధమైన శైవసంప్రదాయవర్ణనము లందు కనిపించుచున్నవి. రసవాదశైవము, నవనాథసిద్ధసంప్రదాయములాది కాలాచారములాది అవాంతర శైవభేదములకు సంబంధించిన విషయము లందు వర్ణింపబడినవి. వీని నిందు పొందుపరచుటకు ఆగమశాస్త్రపరిజ్ఞాన మవసరము. నన్నెచోడు డీ శాస్త్రములందు, ఆగమములందు,

12. తెనుఁగు కవుల చరిత్ర. పు. 84.

13. గంగాధర శిలాశాసన మనబడు కుర్క్యాల శాసనం—భారతి.

నిష్ణాతుడు కావున కుమారసంభవమున ఆయాసంప్రదాయములను గన్నులకు గట్టినట్లు వర్ణింపగలిగినాఁడు. నన్నెచోడుని గురువు కాలాముఖ మల్లికార్జున శివయోగి. ఇతనినే జంగమమల్లికార్జును డందురు. నన్నెచోడుని గ్రంథమున జంగమ మల్లికార్జునుడు,మహాపండితునిగా, సకలాగమశాస్త్రవేత్తగా వర్ణింపబడినాడు. రెండవ అరికేసరి శాసనములం దీతని ప్రశంస కలదు. జంగమ శబ్దము జాతివాచకముకాదు. శివభక్తులను, బ్రాహ్మణులను, శివాగమశాస్త్రములందు నిష్ణాతులైనవారిని సంభావించుటకు వాడుపదము. ఆంధ్రదేశమున జైన బౌద్ధముల కాదరము సన్నగిల్లిన పిదప, జైనపండితులు కవులు జైనాచార్యులు జైనమునులు కన్నడ దేశమునకు వలసపోయి ఆ ప్రాంతమున జైనమత ప్రచారము గావించుచు వైదికమతమునకు ముఖ్యముగా శైవమతమునకు స్థానము లేకుండ చేయుటవలన, నన్నెచోడుని గురువగు మల్లికార్జున శివయోగి శ్రీశైలమునుండి బయలుదేరి శిష్యులు వెంటరాగా, వేములవాడ ప్రాంతముచేరి శైవమత ప్రచార మొనర్చెను.

వేములవాడ చాళుక్యులు సాహిత్య పోషకులు. రెండవ అరికేసరి కన్నడభాషాపోషకుడేకాక, పంపమహాకవిని తన యాస్థానకవిగా నియమించుకొని, ధర్మపురి అగ్రహారమొసంగి కన్నడ భాషాయోషకమూల్యాలంకార ములనదగు గ్రంథములను రచింపజేసినాఁడు.

నన్నెచోడుని కుమారసంభవము కావ్యశైలిలో వ్రాయబడిన గ్రంథము. ఇందు అపూర్వ ప్రయోగము లున్నవి. వివిధములైన పద్యములున్నవి. 2006 పద్య గద్యములతోగూడిన బృహత్కావ్యమిది. జాను తెనుఁగులో వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథమున 186 సీస పద్యములు, 534 కందములు, 238 చంపక మాలా వృత్తములు, 86 ఉత్పలమాలలు, 110 మత్తేభ విక్రీడితములు, 20 శార్దూలములు, 175 తేట గీతులు, 585 వచనములేకాక, 3 స్రగ్ధరలు, 15 మహాస్రగ్ధరలు, ఒక కవిరాజవిరాజితము, 3 మాలినీవృత్తములు, 2 మానినీ వృత్తములు, 6 తరువోజలు, 2 తరువడలు, ఒక తోటకము, 5 ఉత్సాహములు, 4 మత్తకోకిలలు, 2 వసంత తిలకములు, 2 లలితగతులు, ఒక స్వాగతవృత్తము, ఒక మందానిలము, ఒక మణిగణనికరము, ఒక్క క్రౌంచ పదము, ఒక భుజంగ ప్రయాతము, ఒక మంగళ మహాశ్రీవృత్తము మొదలగు పద్యములున్నవి.

కుమారసంభవ కావ్యభాష, శైలి, రచనా విధానము 9, 10 శతాబ్దులలో నాంధ్రదేశమున వెలసిన శాసనముల భాషవలె నున్నది. శాసనములందు వాడబడిన పూర్ణబిందు ప్రాసము లీ గ్రంథమున కనిపించుచున్నవి. శాసనములలో వాడబడిన దేశీయ చ్ఛందస్సు ఈ గ్రంథమున వాడబడినది. కన్నడ కవుల గ్రంథముల నధ్యయనముచేసి నన్నెచోడ మహాకవి ప్రబంధఫక్కిలో నవరసములు, అష్టాదశ వర్ణనములుగల్గి వివిధాలంకారశోభితమైన తొలి కావ్యమును తెనుగుభాషలో రచించెను. షష్ఠ్యంత రచన, మార్గదేశీ కవితా పద్ధతులను, జాను తెనుగును తన రచనలో నిమిడ్చినాడు. శ్రీకారముతో గ్రంథారంభముచేసి మంగళమహాశ్రీ వృత్తముతో కావ్యమును ముగించినాడు. బంధకవిత, గర్భకవిత, చిత్రకవిత ప్రవేశపెట్టిన ఘనత నన్నెచోడునికే దక్కినది. ఆంధ్రభాషలో తొలికావ్యము సంతరించిన మహాకవి కవిరాజశిఖామణి నన్నెచోడుడే. ఇతని రచన తరువాతి కవులకు, ముఖ్యముగా తిక్కనాదులకు ప్రబంధ కవులకు మార్గదర్శియైనది.

కుమార సంభవ రచనాకాలము వివాదములకు విషయమై ఆంధ్రదేశమున పండిత ప్రకాండుల యొక్కయు, చారిత్రకుల యొక్కయు, విమర్శకుల యొక్కయు, విమర్శలకు గురియైనది. ఒకరి వాదము నొకరు వ్యతిరేకింప, మరికొందరు ఉభయుల వాదము లను వ్యతిరేకించుచు వ్యాసములను ప్రచురించినారు. క్రీ. శ. 1909 లో మానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రీ గ్రంథమును ప్రకటించిన పిదప, ఉద్దండ పండితులు మానవల్లివారి యభిప్రాయముతో నేకీభవింపలేదు కొందరు కవిగారి వాదన నంగీకరించిరి. రచనావిధానము, శైలి, భాష, గ్రంథమునగల విషయము ననుసరించి, మానవల్లివారు నన్నెచోడుని కుమారసంభవము పది యవ శతాబ్ది పూర్వార్ధమున వ్రాయబడినట్లు భావించినారు. 'షగణము...టేంకణాదిత్యు డనిన్' అను అర్ధ ర్భాగుని పద్యముననుసరించి పశ్చిమచాళుక్యులతో జరిగిన యుద్ధమున నన్నెచోడుడు నిహతుఁడయ్యెనని

వేంకణాదిత్యుఁడే నన్నెచోడుడని అతఁడే కుమార సంభవ కావ్యనిర్మాతయని తెలిపినారు. క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దినుండి పంద్రెండవ శతాబ్దివరకు వేయింపబడిన శాసనములలో నన్నెచోడుని పేర్కొను శాసనము లనేకమున్నవి. గ్రంథము ననుసరించి నన్నెచోడుని తండ్రి చోడబల్లి; తల్లి శ్రీసతి.

శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు పెద్ద చెరుకూరు శాసన మాధారముగ[14] శాసనమున పేర్కొనబడిన చోడబల్లి, నన్నెచోడులే కుమార సంభవ కావ్యమునకు సంబంధించిన వారనియు, క్రీ. శ. 1140 లో వేయింపబడిన ఈ శాసనమున పేర్కొన బడిన తరములను లెక్కించి, నన్నెచోడమహాకవి శక సంవత్సరము 1040 లేక క్రీ. శ. 1118 నాటి వాడని, నన్నయభట్టు తరువాత వందసంవత్సరముల కీ మహాకవి యుండెనని తెలిపినారు.

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, కొప్ప రపు శాసనమున[15] పేర్కొనబడిన వాడును, కాలా ముఖదీక్ష గైకొనినవాడును నగు మల్లికార్జునయోగి నన్నెచోడ మహాకవి గురువని భావించినారు[16]. కొప్ప రపు శాసనము శకసంవత్సరము 1037 లో వేయింప బడినది. అనగా ప్రభాకర శాస్త్రిగారి వాదము ప్రకా రము నన్నెచోడుడు క్రీ. శ. 1111 ప్రాంతమున నున్నవాడు.

శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారు నన్నె చోడుడు కవిబ్రహ్మ తిక్కన తరువాతివాడని యూహించి నారు. శ్రీ వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారి వాదమును సమర్థించినారు.

కుమారసంభవ ముద్రణప్రతి కాధారమైన తాళ పత్రప్రతి తంజావూరుసరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయ మున నున్నది. ఈ గ్రంథవిషయమున కవికాలాదుల విషయమున, పాఠభేదముల విషయమున వివిధాభి ప్రాయములు వెల్లడింపఁబడినవి. కుమారసంభవ కావ్య మును, కవి కాలమును, రచనా విధానమును, రచనా కాలమును, నిర్ణయించుటకు పరిశోధనలు సలిపి, వ్యాసములను ప్రకటించినవారిలో వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు, రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారు, డా. నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు, వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ముఖ్యులు.

నన్నెచోడనామాంకితులు పలువురు శాసనము లందు కనుపించుచున్నారు. పెదచెరుకూరు శాసనమున చోడబల్లి నన్నెచోడుల ప్రశంస కలదు. ఈశ్వర నాయకుని కుమారుడైన మార—చోడరాజైన కన్నర దేవుని మంత్రి. అతని తమ్ముడు చోడబల్లి ప్రశంస గుంటూరు మండలమున తంగేడుమల్లి గ్రామమునగల శాసనమున నున్నది.[17] ఈ శాసనము శకసంవత్సరము 1037 లో వేయింపఁబడినది. అట్లే కొప్పరము శాసన మున[18] కన్నరదేవుని అనుజుఁడుగా చోడబల్లి పేర్కొన బడినాడు. కన్నరదేవుని పేర్కొను శాసనము[19] లధిక ముగా నున్నవి. ఈ శాసనము లన్నియు గుంటూరు మండలమున నర్సరావుపేట తాలూకాలో లభించినవే. ఈ ప్రాంతమును నాడు కమ్మనాఁడని వ్యవహరించు చుండిరి.

మరియొక శాసనము[20] నన్నెచోడ మహారాజును పేర్కొనుచున్నది. ఇది చాళుక్య చోళులనాటిది ఇందు నన్నెచోడ మహారాజు తమ తండ్రి త్రిభువన మల్ల దేవచోడమహారాజులకు, తమతల్లి మాచల దేవులకు ధర్మముగా త్రిభువన మల్లికార్జునదేవరకు కంమనాటిలోని కొట్యదొన తూర్పున డేంగఱమూడి అగ్రహారమునిచ్చు సందర్భమున వేయించినది. ఇది శక సంవత్సరము 1002 నాటిది.

శాసనములందు పేర్కొనబడిన నన్నెచోడ మహారాజు తల్లి మాచలదేవి; తండ్రి చోడబల్లి లేక

---

14. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక. సం. 13. సంచికలు. 3, 4.

15. S. I. I. Vol X. No. 74.

16. ఆం. సా. ప. ప. సం. 14; సంచిక 1.

17. S. I. I. Vol. X. No. 73.

18. S. I. I. Vol X. No. 74.

19 ,, X. No. 75 & 76

20. ,, X. No. 58.

త్రిభువన మల్లదేవచోడ అనుపేళ్లు గలవారు. చోడ బల్లిపేరు కలిసిన, శ్రీ సతిపేరు కలియుట లేదు. హైహయవంశీయుల ఇంటి ఆడబడచు శ్రీసతి. హైహయ వంశీయులు పలనాటిసీమ నత్తవారినుండి అరణముగా గొనినట్లువారు. పలనాటి హైహయ వంశీయుల ఆడబడుచుల నెవ్వరిని చోడవంశీయుల కిచ్చినట్లు పలనాటివీరచరిత్రవలనగాని సమకాలిక గ్రంథములందుగాని, స్థానిక గాథలందుగాని కానరాదు.

చోడబల్లి పూర్వీకులు రేనాడేడువేల రాజ్యము పైన నధికారము గోల్పోయిన పిదప పాకనాటిని పాలించినారు. ఆ కాలమున తూర్పుచాళుక్య రాజులకును, బాదామి చాళుక్యుల యనంతరము అధికారములోనికి వచ్చిన రాష్ట్రకూటులకును తరచు యుద్ధములు జరుగుచుండెను. హైహయ వంశీయులు, రేనాటి చోళులు, వారి సంతతివారు. తూర్పు చాళుక్యుల పక్షమున పోరాడుచు, వారి రాజరికము నంగీకరించి వారికి సామంతులై, మాండలికులుగా వివిధ ప్రాంతముల నేలుచుండిరి. అందు చోడబల్లి పాలించిన ప్రాంతము కొంకణదేశము. అదియే పాకనాడు.

నన్నెచోడ మహాకవి కవిరాజ శిఖామణి. మహా మండలేశ్వరుడు. పాకనాటిపై ఆధిపత్యము వహించిన వాడు. ఇతడు రెండవ యుద్ధమల్లుని సామంతుడు. రెండవ యుద్ధమల్లుడు శైవమతావలంబి. కుమార స్వామి పాదానుధ్యాతుడు. యుద్ధమల్లుని పరిపాలనా కాలము క్రీ. శ. 930–934. ఆంధ్రభాషా చరిత్రలో నితనికాలము పేర్కొనదగినది. ఇతడు రాష్ట్రకూటుడైన నాల్గవ గోవిందుని సహాయమున వేంగి దేశాధీశు డయ్యెను. ఇతడు సమర్థుడైన రాజు కాక పోవుటవలన రాష్ట్రకూట ప్రభువగు నాలుగవ గోవిందుడు వేంగినాటిని యుద్ధమల్లుని యధీనమునకు దెచ్చినపిదప, రాష్ట్రకూట సైన్యమును, ఆంధ్ర దేశమున కొందరి సేనాపతుల నాయకత్వమున నిలిపెను. రాష్ట్రకూట సేనానులు, ఆంధ్రదేశమున విచ్చలవిడిగా సంచరించుచు, సైనికుల నట్లే సంచరింప జేయుచు, దేశమున సుస్థిరమైన ప్రభుత్వము లేకుండ చేసిరి. ప్రజలు సైనికపాలనమున పలువిధములైన వెత ననుభవించిరి. రాష్ట్రకూట సేనానాయకుల ప్రవర్తనకు, తన అసమర్థతకు విచారించి యుద్ధమల్లుడు వేంగీ నగరమును, రాజమహేంద్రవరమును, బెజవాడనువీడి, గుంటూరు మండలములోని చేబ్రోలు రాజధానిగా ఆంధ్రదేశములోని కృష్ణానదికి దక్షిణముననున్న ప్రాంతములను పాలించుచు, నన్నెచోడాది సామంతులను కలిగియుండెను.

తెలుగు చోడవంశీయులలో మొదటివారు రేనాటిని పాలించిరి. రేనాడు వైదుంబుల యధీనములోకి వచ్చిన తరువాత చోడులు ఆంధ్రదేశములోని వివిధప్రాంతములందు చిన్నచిన్న రాజ్యములను స్థాపించి పాలింపదొడగిరి. అందు పేర్కొనదగినవారు పాకనాటి పాలకులైన నన్నెచోడుని పూర్వీకులు. వీరినే పొత్తపి చోడులందురు. వీరుకాక కొణిదెన, కందూరి, నెల్లూరి చోడులు తరువాతి కాలమున ప్రసిద్ధిచెందినవారు.

నన్నెచోడుని తండ్రి చోడబల్లి పాకనాటి ప్రభువు. ఇతడు హైహయవంశసంజాతయైన శ్రీసతిని పరిణయమాడెను. రాష్ట్రకూట ద్వితీయ గోవిందుని కాలమున తూర్పు చాళుక్యరాజ్యములు రెండవ విజయాదిత్యుడు పాలించుచుండ, గోవిందుడు భీమసలుకికి సహాయపడి విజయాదిత్యుని వేంగినుండి వెడలగొట్టించెను. విజయాదిత్యుడు బెజవాడ రాజధానిగా పాలించుచు అనుజునితో 12 సంవత్సరములు పోరాడుచు, రాష్ట్రకూట గోవిందుని మరణానంతరము, హైహయ వంశీయుడగు నృపరుద్రుని సహాయమున భీమసల్కి నోడించి వేంగి నాక్రమించెను. హైహయ వంశీయులలో నృపరుద్రుడు బలశాలి. తూర్పు చాళుక్యుల సామంతుడు. పొత్తపిచోడులును తూర్పు చాళుక్యుల సామంతులే. ఈ సామంత మాండలికులకు చాళుక్యరాజులు ప్రభువులు. సామంతులతో సంబంధ బాంధవ్యము లుండెను. నృపరుద్రుని సంతతివారు పొత్తపిచోడులతో వివాహ బాంధవ్యముల నెఱపినట్లు తెలియుచున్నది. చోడబల్లి నృపరుద్రుని వంశీయురాలైన శ్రీసతిని వివాహమాడి యుండవచ్చును. ఆ కాలమున నృపరుద్రుని వంశీయులు హైహయ వంశీయులనబడువారుమాత్రమే ఆంధ్రదేశమునందుండిరి.

నన్నెచోడుడు పాకనాటిని పాలించుచు,

హైహయ వంశీయులతో సంబంధ బాంధవ్యములు కలిగి, వైదుంబులతో వైరమువహించి, తూర్పు చాళుక్య ప్రభువగు యుద్ధమల్లుని సామంతుడుగా నుండెను. ఈతడు తన ప్రభువగు యుద్ధమల్లుని వలెనే శివభక్తుడు. నన్నెచోడుని దైవము, గురువు, సార్వభౌముడు. ముప్పురును మల్ల నామాంకితులు. అనగా నన్నెచోడుని దైవము శ్రీశైల మల్లికార్జునుడు. క్రీ. శ. 930 ప్రాంతమున రాష్ట్రకూటులకు సామంతుడుగా తెలంగాణములోని వేములవాడ ప్రాంతమును పాలించుచు పంపమహాకవికి ఆశ్రయమిచ్చిన రెండవ అరికేసరి మహారాజు శాసనములందు పేర్కొనబడిన కాలాచార్య మల్లికార్జున ముఖలింగ యోగి నన్నెచోడ మహాకవి గురువు. మల్లికార్జున పండితుడు శ్రీశైలమునుండి వేములవాడ ప్రాంతము చేరి శైవమత ప్రచారము గావించిన మహాపండితుడు. శైవాగమశాస్త్రవేత్త. నన్నెచోడుని ప్రభువు నాల్గవ గోవిందుని సాయమున రజై చేబ్రోలు రాజధానిగా ఆంధ్రదేశమును పాలించిన రెండవ యుద్ధమల్లుడు. నన్నెచోడుని పేర్కొను శాసనములు వెలసిన కాలము లందు మల్లనామము ధరించిన రాజులెవ్వరును ఆంధ్ర దేశమును పాలింపలేదు. మల్లనామాంకితులైన ప్రభువులు తూర్పు చాళుక్యులలోకాని మరేవంశపు రాజులలోగాని ఆ కాలమున లేరు. క్రీ. శ 930-935 ప్రాంతమున పొత్తపిని చోడబల్లి యనురాజు పాలించుచుండెను. ఇతడు చాళుక్యుల సామంతుడు నన్నెచోడ మహాకవి తండ్రి.

చోడబల్లి పాకనాటి నేలుచు తూర్పు చాళుక్య రాజన్యుల సామంతుడుగానుండి వారి కనేక యుద్ధము లందు తోడ్పడుచుండెను. చాళుక్యుల అంతఃకలహములలో రాష్ట్రకూటరాజులు జోక్యము కల్గించుకొని తను అధికారదర్పమును చూపుచుండిరి. హైహయులు, పాకనాటిచోడులు చాళుక్యుల కండగా నిలిచిరి. రాష్ట్రకూటులు, దక్షిణ దేశమునుపాలించు చోళరాజులు, వైదుంబులను పురికొల్పుచు, చాళుక్య సామంతులైన పాకనాటి చోళులపై యుద్ధములు ప్రకటించునట్లు చేయుచుండిరి. తరచు చాళుక్య సామంతులకును వైదుంబులకును యుద్ధములు జరుగుచుండెను.

వైదుంబులు రేనాటి చోళులనుండి రాజ్యము పొందిన తరువాత పొత్తపి, కొణిదెన, పెదకల్లెంటు, ఐజ ప్రాంతముల నాక్రమించు ప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. వైదుంబులలో పాకనాటిపై ఆధిపత్యము వహించిన వారిలో శ్రీ చన్ద్రగణ్డత్రినేత్ర వీరమహారాజు[21],గణ్డత్రినేత్ర శ్రీ వైదుంబమహారాజు[22], భువనత్రినేత్రుడు[23],వైదుమ్బ ముత్తరాజు[24], మనుజత్రినేత్రుడు[25] ముఖ్యులు. వీరు పాలించిన ప్రాంతములు నేటి చిత్తూరుజిల్లా మదనపల్లి తాలూకా; అనంతపురం ప్రాంతములు; నెల్లూరులో కొంత భాగము. ఇదియే ఓంకణదేశము[26] ఓంకణాదిత్యుడను బిరుదము నన్నెచోడునకు గలదు.

చోడబల్లి వేయించిన మందాడ గ్రామశాసనము చివరి రేకులపై వైదుంబత్రినేత్రుడు తన శాసనమును చెక్కించెను. ఈ వైదుంబరాజు తాను పాకనాటిని జయించిన పిదప, అనగా నన్నెచోడుడు యుద్ధములో మరణించిన తరువాత తన విజయమును పురస్కరించుకొని శాసనమును వేయించుట బట్టి నన్నెచోడుని రాజ్యము వైదుంబుల స్వాధీనమైనదనియు, చోడబల్లి మరణించిన తరువాత నన్నెచోడుని పరిపాలనాకాలమున యుద్ధమల్లుడు మరణించెననియు, యుద్ధమల్లుని పిమ్మట రాజైన చాళుక్యభీముని కాలమున అనగా క్రీ. శ. 940 ప్రాంతమున వైదుంబ మహారాజులో జరిగినయుద్ధమున, చాళుక్య ప్రభువుల సహాయమందక, ఓంకణాదిత్యుడు మరణించి యుండ వచ్చునని భావింపవచ్చును. తన యాధిక్యమును చూపుటకే వైదుంబత్రినేత్రుడు, మందాడ గ్రామశాసనపు రేకులపై తన శాసనమును చెక్కించెను. ఇట్టి సంఘటనలు చరిత్రలో మనకు కనిపించుచునే యున్నవి. విష్ణుకుండిన చతుర్థ మాధవవర్మను క్రీ.శ 623లో

21. S. I. I. Vol X. No. 628, 631.
22. S. I. I. Vol X, No. 635.
23. ,, X. N . 636.
24. ,, X No. 638.
25. ,, X. No. 639, 642.
26. నన్నెచోడుని కాలము—భారతి—డా॥ నేలటూరి వేంకట రమణయ్యగారు.

యుద్ధమున సంహరించినపిదప కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు విష్ణుకుండిన నాణెములపై కత్తి, డాలు తన బిరుదము 'సత్యాశ్రయ విషమసిద్ధి' చెక్కించెను.[27] అట్టి నాణెములు నల్లగొండమండలములోని దండపాడు గ్రామమున లభించినవి. అట్లే కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు తాను విష్ణుకుండిన సామ్రాజ్యమును జయించి, నాల్గవ మాధవవర్మను చంపిన యుదంతమును దండయాత్రా వివరములను చూపునట్టి శిల్పములు నల్లగొండ మండలములోని భట్టుగూడెము ప్రాంతమున చెక్కించి శివాలయమును నిర్మించెను. ఆ శిల్పములు నేటికిని కనిపించుచున్నవి. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుడు జయసింహ వల్లభ మహారాజు, విష్ణుకుండిన చతుర్థ మాధవవర్మ కుమారుడగు మంచనభట్టారకుని గోదావరి మండలములోని రామచంద్రాపురము తాలూకాలోని పొలమూరువద్ద ఓడించెను. నాల్గవ మాధవవర్మ వేయించిన పొలమూరుశాసనమును జయసింహ వల్లభ మహారాజు పునరుద్ధరించెను. ఇట్లు రాజులు తాము జయించిన ప్రాంతములందు తమ విజయ చిహ్నములను నెలకొల్పుట సహజముగా కనిపించును.

నన్నెచోడ మహారాజు వైదుంబులతో జరిగిన యుద్ధమున అసువుల బాసియుండును. అథర్వణుని —'మగణంబు...లేంకణాదిత్యు డనిన్' అను పద్యము నిజమనియే నమ్మవలసి వచ్చును. నన్నెచోడునితో యుద్ధ మొనర్చినవాడు శ్రీ చన్ద్రగణ్డత్రినేత్ర వీర మహారాజు. ఇతఁడు గండత్రినేత్రుని తండ్రి. భువన త్రినేత్రునికి తాతయగును. శ్రీ చన్ద్రగణ్డత్రినేత్ర వీర మహారాజు నన్నెచోడుని క్రీ. శ. 938—940 యుద్ధములం దోడించి పొత్తపిని వశపరచుకొని పాకనాటిపై ప్రభుత్వము నెఱపెను. అతని పిమ్మట గణ్డత్రినేత్రుడు, అతని కుమారుడు భువన త్రినేత్రుడు శ. స. 894 లో అనగా క్రీ. శ. 972 లో పృథ్వీరాజ్యపట్టాభిషిక్తుం డయ్యెను[28].

ఇట్లు ఆంధ్రభాషలో తొలికావ్యమును రచించిన ఆదికవి నన్నెచోడుడు, శివకవి యైనందున మరుగుపడి, పదియవ శతాబ్దిలో ఆంధ్రమునం దాదికావ్యము రచింప, ఇరువదియవ శతాబ్దిలో నాగ్రంథము వెలుగులోనికిరాగా, ఆంధ్రపండిత ప్రకాండులు, చారిత్రకులు, నన్నెచోడుని, పండ్రెండవ శతాబ్దివాడుగా నిర్ణయించుట చూడగా, కొన్ని కొన్ని దురభిమానము లెంత శక్తివంతమైనవో ఊహింపవచ్చును.

---

27. Rep. Arch. Dept. H. E. H. Nizam's Dominions 1925-26 Appendix B. P. P. 26 ff.

28. S. I. Vol. X. No. 636,

"వర్షం"

శ్రీ యఱ్ఱంశెట్టి శాయి

వర్షం—

వదలకుండా కురుస్తోంది ప్రొద్దుట్నుంచీ! ఎడ తెరిపి లేకుండా—బురద—రొచ్చు—నీళ్ల నిండిపోయిన రోడ్లు—గుంటలు.

తగ్గటంలేదు. తగ్గేట్లుకూడాలేదు. తగ్గక పోయినా ఫర్వాలేదు. కానీ ఇంతకంటె ఎక్కువ కురవ కుండాఉంటేచాలు. కాని ఎక్కువే కురిసేట్లుఉంది. మబ్బులు ఇంకా మూసుకొస్తున్నయి. గొంగళిలా క్రమ్ముకొస్తున్నాయి. ఇదింతే! ఇవాళంతా ఇహను ఇలాగే ఉంటుంది. రేపుకూడా ఇలాగే ఉంటుంది. ఎల్లుండీ ఆ మర్నాడాకూడా ఇంతే! ఈ వూళ్లో ముసురు పడితే ఇలాగే పడుతుంది. వారం, పదిరోజులు జలగలా పట్టేస్తుంది. ఛస్తే వదలదు. మనుషులను ముంచి తేలుస్తుంది. మొలకలెత్తించేస్తుంది. మట్టిగోడలను పెకలించేస్తుంది. పాతఇళ్లను కూల్చేస్తుంది. క్రొత్త ఇళ్లకు చిల్లులు పెట్టేస్తుంది. అరుణాచలానికంతా తెలుసు. ఇప్పుడు కాదు. డెభ్బైఏళ్లనుంచీ చూస్తున్నాడు ఈ వర్షాన్ని. ఒక్కసారికూడా ఈ ఊరు వదిలి బయటకుపోలేదు.

వర్షం తగ్గింది. తగ్గిందా? లేదు. తగ్గలేదు. అలానే ఉంది. కాని తగ్గినట్లు నటిస్తోంది. తన నిలా అనేకసార్లు మోసంచేసింది. అరుణాచలానికి తెలుసు. కాని ఇలా ఎంతసేపనీ? ఇంటికి వెళ్ళాలి. నడిచి, తడిసి ఎలాగోలా ఇల్లు చేరుకోవాలి. లేకపోతే — తనిలాగే నుంచుండిపోతే చీకటిపడిపోతుంది. చీకట్లో వర్షానికి మరీ అలుసు. హద్దూ అదుపూ లేనట్లు, ఇష్టంవచ్చినట్లు కురిసేస్తుంది.

నడువసాగాడు అరుణాచలం. తడుస్తూ — వర్షంలో.

ఈ ఒక్క క్షణమేకాదు. ఒక్క రోజేకాదు. డెభ్బయ్ ఏళ్లనుంచీ—ఊహవచ్చిం దగ్గర్నుంచీ ఇంతే— ఎప్పుడూ ఇంతే!

అప్పుడు, చిన్నప్పుడు బడి వదలగానే వర్షంలో తడుస్తూ ఇంటికి వచ్చేవాడు. అది ఆనందం. తడుస్తూంటే—తడవాలంటే ఇష్టం! అందుక్కారణం లేదు. బహుశా తల్లీ తండ్రీ తడవకూడదని చెప్పబట్టి అయియుంటుంది. ఆ రోజుల్లో — వద్దన్న పని చెయ్యటంలో గల ఆనందం, మరెందులోనూ లేదు. సీత కూడా తనతోపాటే వర్షంలో తడిసేది. సీతక్కూడా వర్షంలో తడవడమంటే ఇష్టం! కాని వాళ్లమ్మ సీతని చావగొట్టేది తడిసినందుకు. అరుణాచలంతల్లి ఏమనేదికాదు. తుండు తీసుకొచ్చి తలతుడిచి, పొడి బట్టలు తొడిగి పొయ్యిదగ్గర వేడిగా కూర్చోబెట్టేది. సీతఏడుపు అక్కడకూర్చుని చాలాసేపు వినేవాడు తను.

వర్షం ఎక్కువయింది. తగ్గినట్లుతగ్గి ఎక్కువయింది. పూర్తిగా తడిసిపోయాడు అరుణాచలం. కాని ఇదేమీ క్రొత్తకాదు. ఫరవాలేదు. తనకూ వర్షానికీ చాలా అనుబంధంఉంది. తను లేకపోతే వర్షంలేదు వర్షంలేకపోతే తనులేదు.

హైస్కూల్లో చేరినప్పుడు—అప్పుడూ ఇంతే.

తండ్రి గొడుగు కొనలేదు కనుక కొనలేదు. రెండుమైళ్ళ కాలువగట్టు వెంబడేనడిచి హైస్కూలుకి వెళ్తూండేవాడు అరుణాచలం. పుస్తకాలు ప్లాస్టిక్ సంచిలో—నెత్తిమీద ప్లాస్టిక్గుడ్డ - వళ్లంతా వర్షం నీళ్లు - సీత హైస్కూల్లో చేరలేదు. ఆపిల్ల ఎక్కువ చదవటం వాళ్లనాన్నకిష్టంలేదు. చదివిందే ఎక్కువని మానిపించేశాడు. మానిపించిందే, మంచిదయిందని ఆ పిల్ల కేరింతాలు కొడుతూ గంతులేసింది.

కిటికీదగ్గర కూర్చొని తను స్కూలుకి పోయేప్పుడూ, వచ్చేప్పుడూ వెక్కిరిస్తూండేది. వెక్కిరిస్తూనే ఎదిగి పోయింది. ఎదిగి, పెళ్లీడుకొచ్చింతరువాత ఎదగటం మానేసింది. ఎదగటం మానేసి తనను వెక్కిరించ డమ్మా మానేసింది. ఆ పిల్ల ఎదిగినంతగా అరుణాచలం ఎదగలేకపోయాడు. అంచేత సీత ఓ ఉత్తరం వ్రాసి కిటికీలోనుంచి అందించి చదువుకొమ్మని చెప్పినప్పుడు భయంతో వణికిపోయాడు. గుప్పిట్లో ఇరికించుకొని మామిడితోటలమధ్యకు పరిగెత్తి అక్కడ విప్పిచదివాడు.

'రాత్రి పదిగంటలకు మా పెరట్లోని బాదం చెట్టు క్రిందకురా ! నీకోసం ఎదురుచూస్తుంటాను. నీతో మాట్లాడాలి--సీత.'

చమటలు పట్టినయి అరుణాచలానికి. ఆ రాత్రంతా తన పక్కమీద నిద్రలేవకుండానే అటూ ఇటూ పొర్లుతూ గడిపాడు. బయట భోరున వర్షం—ఉరుములతో—మెరపులతో—అప్పుడే పదికొట్టింది గడి యారం. సీత ! పాపం—తనకోసం ఎదుర్చూసి—వర్షంలో తడిసింది. మర్నాడు లేవలేదు. జ్వరం ! ఆ మర్నాడూ జ్వరమే !—ఆ తరువాత చాలా రోజులు జ్వరం.

కాలేజిలో చేరాక ఎదిగాడు అరుణాచలం. ఎది గిన రోజున సీత గుర్తుకొచ్చింది. కిటికీలోనుంచి అందించిన ఉత్తరం — మామిడితోటా—ఆ రాత్రి వర్షం—అన్నీ గుర్తుకొచ్చినయి. ఇవన్నీ గుర్తుకొచ్చి నప్పుడు సీతకి ఉత్తరం వ్రాశేడు. అందించడానికి కిటికీ దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

'నా పెళ్ళి!' అంది సీత.

'ఎప్పుడూ?'

'లగ్నానికింకా పదిహేన్రోజు లుంది!'

అరుణాచలం ఉత్తరం ఇవ్వలేదు. ఇవ్వాలని పించలేదు. ఏదో దిగులు అలుముకొంది. సీతకు పెళ్లవు తోంటే దిగులెందుకు ? విచారమెందుకు ?

అర్థంకాలేదు. తిరిగి వచ్చేశాడు.

సీతపెళ్లి అయిపోయింది. పెళ్లికి అరుణాచలం హాజరయ్యేడు. పెళ్లయిం తర్వాత అత్తారింటికి వెళ్లి పోయింది సీత. అరుణాచలం మిగిలిపోయాడు. సీతను మర్చిపోడానికి స్నేహాలకోసం వెతికాడు. రాఘవరావూ, రమణా పండగలాంటి జీవితం చూబించేరు. సిని మాలు—సిగిరెట్లు – పేకాటలూ — కాఫీహోటళ్లు — డబ్బు వృథా చెయ్యొద్దంటూ తండ్రినుంచి ఉత్త రాలూ—డబ్బుకోసం తనిచ్చే టెలిగ్రాం రసీదులూ—అందుకొనే టి. యం. వో.లూ—వెనుకబెంచీల్లో గొడ వలూ — ఫిజిక్స్ లెక్చరర్‌తో గొడవ — స్ట్రైకు—ఆయనమీద రాళ్ళురువ్వటం — పోలీస్ కేస్ — కాలేజ్ నుంచి డిబార్ అవటం —

వర్షం కొంచెం తగ్గింది.

అరుణాచలం జోరుకూడా తగ్గింది. అప్పుడే తండ్రికి పక్షవాతం—హాస్పిటలూ—ఇల్లూ—చెల్లాయ్ పెళ్లి—అప్పు—నిరుద్యోగం—రెండేళ్లు చెప్పాల్లేకుండా ఉద్యోగంకోసం వెదికాడు. ఫ్రెండ్సందరూ పై చదు వులకు వెళ్లారు—అరుణాచలం ఒక్కడే మిగిలిపోయేడు.

రికమండేషన్‌కోసం వెతికాడు అరుణాచలం. పువ్వులమ్మేచోట కట్టెలు—రిక్షాలమీద సినిమాలకీ—సినిమాల్లో మొదటిరోజున — బాల్కనీలో మొదట కూర్చోటానికీ, హోటల్స్‌లో క్లాసమీల్సు తినడానికీ — డ్రింకులు తాగడానికీ – రాత్రుళ్లు పెందలాడే నిద్ర పోయి — అలస్యంగా నిద్రలేవడానికీ — అలవాటు పడిన ఆ ఊళ్లో — కాళ్లకు చెప్పుల్లేకుండా నడుస్తూ—అతుకుల బట్టలు తొడుగుతూ—సినిమా బొమ్మలుకూడా చూసే తాహతులేక—పంపు నీళ్లతో దాహం తీర్చుకుంటూ—ప్లేట్ భోజనంలో కడుపు నింపుకొని — దిగుళ్లతో ఆలోచనలతో నిద్రలేని రాత్రుళ్ళు గడిపి—భగవాన్—అప్పుడు, ఆ రోజు ల్లోనూ, ఇదే వర్షం—

వర్షం బాగా తగ్గిపోయింది. సన్నగా తుంపర పడుతోంది. మబ్బులు విచ్చుకోడానికి ప్రయత్నిస్తు న్నాయి. వెలుతురు అలుముకోడానికి పోరాడుతోంది. అవును.

అప్పుడే నులకమంచంమీద పడుకొని ఆరు బయట చంద్రుడ్ని చూస్తోంటే కిటికీలోంచి సీత గొంతు వినిపించింది ఆశ్చర్యపోయేడు.

'బాగున్నావా?' అడిగింది సీత.

'ఓ! నువ్వెప్పుడొచ్చావ్?' ఆనందంగా అడిగాడు అరుణాచలం.

'సాయింత్రం!'

'మీ ఆయన?'

'వాడి పేరు మృగం అనిపెట్టాను! 'ఆయన' అనకు!'

'అదేమిటి?'

'అదో పెద్దకథ. చిన్నప్పుడు నువ్వు నాకు చెప్పేవాడివి చూడు అంతపెద్ద కథ.'' కిలకిల నవ్వుతూ అందామె.

ఆమె అందంచూసి ఉక్కిరి బిక్కిరయ్యాడు అరుణాచలం.

ఆ రాత్రి పది గంటలకు బాదంచెట్టుక్రింద ఆమెను కలుసుకొన్నాడు. అక్కడే కొన్ని రోజుల ఆనందం. జీవితంమీద క్రొత్త ఆశలు—అప్పుడే ఉద్యోగం దొరికింది. ఆ ఊళ్లోనే ఓ ఆఫీసులో గుమాస్తా—జాయినవ్వమంటూ ఇంటికి నవ్వుకొంటూవచ్చి ఆడిగిన అపాయింట్‌మెంట్ ఆర్డర్ — దాన్తోపాటు వర్షం—ముసురు—తడుస్తూనే, తడిసిన కోడిలా ఆఫీసుకు వెళ్లాడు అరుణాచలం.

'పాపం ! తడిసిపోయేరే !'

జాలిపడ్డాడు హెడ్‌క్లర్క్ మొదటిరోజున.

రెండోరోజూ వర్షం — మూడూ, నాలుగూ—పదిరోజులు ముసురయింది. అలవాటయిపోయింది. నెల రోజుల తర్వాత జీతం చేతికందినరోజున మామూలు మనిషిలా నవ్వాడు అరుణాచలం. సీతకి పూలుకొన్నాడు. సరిగ్గా ఉద్యోగంలో చేరిన సంవత్సరానికే—

చినుకు ఉన్నట్టుండి పెద్దదయింది.

అరుణాచలం తడుస్తూనే నడుస్తున్నాడు. ఇల్లు ఇంకో రెండుఫర్లాంగు లుంటుంది. పదినిమషాల్లో చేరుకోవచ్చు. ఎలాగూ తడిసిపోయాడు. వెధవ్వర్షం—తనకి పెళ్లయినరోజూ ఇంతే.

సీతకీ — తనకూ ఏర్పడిన చనువు మెల్లగా ఊరంతా వ్యాపించి అందరి నోళ్లల్లోనూ నానింది. వెంటనే తండ్రి తనకు తగిన శాస్తి చేశాడు.

'చిరంజీవి అరుణాచలానికి, వెంకటనర్సయ్య బావగారి ద్వితీయపుత్రిక చిరంజీవి సౌభాగ్యవతియగు సరస్వతినిచ్చి...' వివాహం జరిగిపోయింది. పెద్దల సమక్షంలో సరస్వతిమెడలో మంగళసూత్ర ధారణ — కాళ్లకు మ్రొక్కటం — ఆశీర్వాదాలూ— నెత్తిమీద అక్షింతలూ—చిరంజీవ—చిరంజీవ - సుఖీభవ — సుఖీభవ — సరస్వతి బదులుగా సీతేకనిపించింది అరుణాచలానికి.

వర్షం—ఉక్కిరి బిక్కిరిచేస్తూ అప్పుడూ ఇదే వర్షం—అరుణాచలం, సరస్వతులమీద పందిట్లోంచి నీటిచుక్కలు పడుతున్నాయి. ఆ రాత్రి—చీకటి రాత్రి వర్షం ఎడతెరిపి లేకుండా కురిసిన రాత్రి—కుమారి సరస్వతి—శ్రీమతి సరస్వతి అయింది. వెచ్చగా—అరుణాచలం గుండెల్లో సరస్వతి నిద్రకు, నోచుకోని ఆ రాత్రి—జీవితాన్ని తుదికంటా అనుభవించటానికి నిర్ణయించుకొన్న అరుణాచలానికి నిద్రగురించి గుర్తుకి రాలేదు. గుర్తుకొచ్చేసరికి తెల్లారిపోయింది. తెల్లారిం తర్వాత నిద్రపట్టలేదు. భూమీ—ఆకాశం సరస్వతీ అరుణాచలం, చుక్కలూ చెంద్రుడూ, సరస్వతీ అరుణాచలం—అరుణాచలం, సరస్వతీ రెండు నెలలు గడిచిందాకా గడిచినట్లు తెలీలేదు అరుణాచలానికి. తెలిసిం తర్వాత నమ్మలేక పోయాడు. రెండు నెలల జీతం ఒక్కసారే తీసుకొన్న తర్వాతగానీ నమ్మకం కలుగలేదు. సినిమాకు వెళ్ళడానికి అరుణాచలం పెళ్లి సూటు తొడిగేడు. సరస్వతి అందంగా తయారయింది. బయల్దేరుబోతూండగా భోరున వర్షం ప్రక్కింట్లోంచి బిగ్గరగా ఏడుపులు. సీత కిరసనాయిలు వంటిమీద పోసుకొని నిప్పంటించుకొంది. వళ్లు సగం కాలిపోయింది. అరుణాచలం టాక్సీలో తనూ హాస్పిటల్‌కు వెళ్లేడు.

'చాలా కష్టం ఈ పిల్ల బ్రతకటం!' అన్నారు డాక్టర్లు. అరుణాచలానికి ఏడుపు రాలేదు. ఏదో దిగులనిపించింది. సీత పెళ్ళయి వెళ్ళిపోతున్నప్పుడు అనిపించిన దిగులే! ఆ రాత్రంతా సీత దగ్గరే కూర్చున్నాడు జాగారంచేస్తూ. తెల్లవారుజామున స్పృహలో కొచ్చింది సీత.

'నీకు నేనేమీకానుకదూ?' అంది నీరసంగా, అస్పష్టంగా. అరుణాచలాని కేమీ అర్థంకాలేదు. అర్థం చేసుకొనేటప్పటికి తెల్లారిపోయింది. ఆలస్యమయిపోయింది.

ఆఖరుసారిగా సీతమొఖంలోకిచూసి ఏదో గొణిగి ఇంటికి వచ్చేశాడు. ఆ రోజునుంచీ అరుణాచలం మారిపోయేడు. అయినా వర్షం అతన్ని వదలలేదు. అతన్ని ఆసరాగా చేసుకొన్న సరస్వతినికూడా వర్షం వదల్లేదు. బయటా—ఇంట్లో—జీవితమంతా — వర్షంలో తడిసింది. మొదట్లో ఇల్లు మారదామంది. తర్వాత తనే మారిపోయి మళ్లీ అలా అనడం మానేసింది.

తరువాత — మరుసటి సంవత్సరం మళ్లీ వర్షాలు—అప్పుడే సరస్వతి నొప్పులు-వర్షంలో రిక్షాలో మిషనాసుపత్రికి—ఓ రోజంతా శెలవుపెట్టి తడుస్తూ తిరిగాడు—సాయంత్రానికి ఆడపిల్ల—అరుణాచలానికి సంతోషం కలిగింది. తనిప్పుడు ఓ బిడ్డతండ్రి. ఆ సంతోషంలో వర్షాన్ని మర్చిపోయేడు — సరస్వతి ఓ రోజు పాపను ఇంటికి తీసుకువచ్చింది. పెంకుటిల్లు ఇష్టంవచ్చినట్టు కారుతోంది. కారని ఓమూల సరస్వతి పాపాయితో వెచ్చగా పడుకొంది — మరోచోట పాములా మెలితిరిగి పడుకొన్నా డరుణాచలం.

ఎక్కడో పిడుగుపడింది.

అరుణాచలం నడుస్తూనే ఉన్నాడు. ఇంకొక్క ఫర్లాంగు దూరముంటుంది ఇల్లు—చలిగాలి విదిలించి కొడుతోంది. వణుకుతున్న డరుణాచలం చలిగాలిలో—తడిసిన బట్టల్తో—మరుసటి సంవత్సరం సరస్వతికి మరో ఆడపిల్ల. సంవత్సరాలు రోజుల్లా గడిచినయి. ఒక్కొక్కరోజూ పందేళ్లల్లా గడిపాడు అరుణాచలం. బరువు — సంసారం బరువు — ఆఫీసుబరువు— తన బరువు—ఇంటిబరువు — వర్షంబరువు— ఎవరయినా నవ్వుతోంటే రెప్పవాల్చకుండా చూడ బుద్ధయేది.

'పెద్దదానికి ఏదో సంబంధంచూడండి ! ముడి పెట్టేద్దాం !' అంది సరస్వతి. ఓ కుర్రాడు వచ్చాడు చాముండిని చూడ్డానికి. చాముండిని సరిగ్గా తనూ అప్పుడే చూశేడు అరుణాచలం—చీరకట్టుకొని, సరస్వతంత ఎత్తున సరస్వతిలానే ఉంది. లోపలకువెళ్లి మిగతాపిల్లల్ని ఆత్రుతగా చూశాడు. రెండోది ఓణీ లేస్తోంది. మూడోది లంగాజాకెట్టూ — నాలుగోవాడు నిక్కరూ చొక్కా.

'కుర్రాడికి పిల్ల నచ్చిందట. రెండువేలయినా ఇస్తేగాని కుదర్దట'. లోన్ తీసుకొన్నాడు అరుణాచలం- మిగిలిన సరస్వతి నగలుకూడా కేరింతాలు కొట్టుకొంటూ ఎగిరిపోయినయి.

చాముండి పెళ్లయింది. కాళ్లుకడిగి కన్యాదానం చేశాడు అరుణాచలం.

ఆరోజుకూడా వర్షం కురిసింది.

'మనపెళ్లికీ వర్షంకురిసింది మీకుగుర్తుందా?' పెళ్లయింతర్వాత పందిట్లో పందిరిగుంజ నానుకొని నుంచుని అడిగింది సరస్వతి.

చాముండి భర్తతో వెళ్లిపోయింది.

మరికొన్ని సంవత్సరాలు వర్షంలో తడిసినయి.

రిటయిరయ్యాడు అరుణాచలం. ఆఖరిరోజు ఆఫీసులో పనిచేసి బయటికొస్తూంటే — బ్రిటిష్ వాళ్లు కట్టించిన ఆ భవనం ఎలావచ్చాడో అలా వెళ్తున్న అరుణాచలాన్నిచూసి నవ్వింది. అతను దాన్ని చూసి ఏడ్చేడు. ఇంటికొచ్చి అద్దంలో చూసుకొన్నాడు. జుట్టంతా నెరసిపోయింది. మొఖమంతా గీతలు — ముడతలు—పరుగుతో వంటింట్లోకెళ్లి సరస్వతిని నుంచోబెట్టి పరీక్షగా చూశేడు.

కళ్లల్లోని అదివరకటి కాంతీ, చెక్కిళ్ల నునుపూ—మొఖంలోని సన్ననిగీతలూ—అప్పటి సరస్వతి కాదు. ఇది మాంసంతో అసహ్యంగా తయారుచేయబడిన మనిషిబొమ్మ.

మార్కెట్‌వేపు వెళ్లేడు అరుణాచలం ఆ సాయంత్రం. కొలిమిదగ్గర వెంకటేశ్వర్లు బండి చక్రాన్ని త్రిప్పుతున్నాడు. గిఱ్ఱున తిరుగుతోం దది.

ఎఱ్ఱగా కాలిన ఇనుపపట్టీ ఆతుకుపడుతోంది.

తిరిగి ఇంటికొచ్చేసరికి సరస్వతి చనిపోయింది.

'అదృష్టవంతురాలు !' అన్నారెవరో.

బయట వర్షం.

పెంకుల్లోంచి నీటిచుక్కలు అరుణాచలం మీదా—సరస్వతి శవంమీదా పడుతున్నయి.

ఉప్పెనలా వస్తోన్న దుఃఖాన్ని అణచుకోటం సాధ్యంకాలేదు.

'నన్నుచేసుకొని నువ్వు సుఖపడలేదు సరస్వతీ - నిన్నూ, సీతనీ— ఇద్దరినీ దూరంచేసుకొన్నాను. ఎవ్వరికీ దగ్గరకాలేకపోయాను. నన్ను క్షమించు...'

శ్మశానానికి వర్షంలో నడిచాడు అరుణాచలం.

మంటలు—పొగ...

పెళ్ళిచూపుల్లో ఓరగా చూసినచూపూ—తలంబ్రాలు పోసేప్పుడు చిలిపిదనం—కౌగిట్లో కోరికనిండిన కళ్ళూ—చాముండిని కన్నరోజు గర్వం నింపుకొన్న చూపూ—

ఇంటికి తిరిగివచ్చాడు అరుణాచలం.

ఇల్లు శ్మశానంలాఉంది. కష్టాల్ని మాత్రమే సగానికి పంచేసుకొనీ ఏమీతెలీనట్లే—ఏమీతెలీనీకుండా—కలిసిపోయి—మెసిలిన సరస్వతి—వర్షం వదలలేదు—

ఇల్లు చేరుకొన్నా డరుణాచలం.

ఇంట్లో లైట్లు వెలుగుతున్నయి. కోడలు బయట కూర్చుని పిల్లాడికి పాలిస్తోంది. కొడుకు మనవడితో ఎక్కాలు చదివిస్తున్నాడు. అరుణాచలం మెట్లు ఎక్కేడు. మనవడిలో పూర్తిగా అరుణాచలం పోలికలే కనిపిస్తున్నయి. చిన్నప్పుడు తనూ అలానే ఎక్కాలు చదివేడు. చివరిమెట్టు ఎక్కుతోంటే కాలు జారిపోయింది. దబ్బునపడిపోయే డరుణాచలం—గుండెలిమీద గునపం దిగినట్టు నొప్పి—నవ్వు వచ్చిందరుణాచలానికి, పాతనవ్వుని గుర్తుతెచ్చుకొని నవ్వేడు.

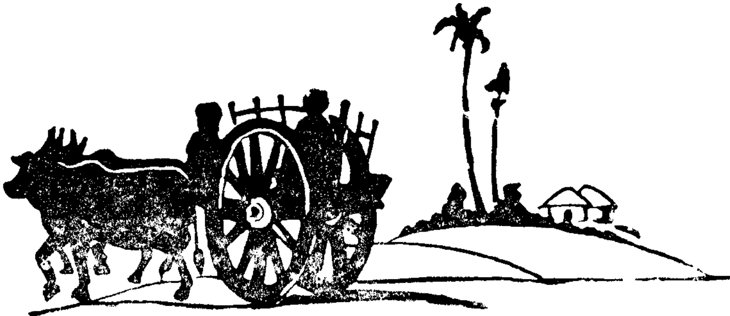
'వద్దంటే వినకుండా బయటకివెళ్ళారు...... చూడండి ఎలా పడిపోయారో?' లేవనెత్తుతూ అంటున్నాడు కొడుకు.

లోపల మంచంమీద పడుకోబెట్టేరు అరుణాచలాన్ని. కళ్ళు చీకట్లు క్రమ్మినట్లనిపించింది. ఇక్కడే! ఇదే మంచంమీద సరస్వతి — వెళ్ళిపోయింది—తనూ—ఇక్కడే —

అందరూ అరుణాచలంమీదపడి ఘొల్లున ఏడిచేరు.

వర్షం ఆగిపోయింది. ఆకాశంఅంతా నిర్మలంగా అయిపోయింది.

———

రాయలసీమ జానపద సంస్కృతి : చౌడమ్మ పాటలు

డా. తంగిరాల వేంకటసుబ్బారావు

(గత సంచిక తరువాయి)

ఈ చౌడమ్మ పాటలలో 'గురువుపాట, వీరశేఖరుని పాట, కందనూరిపాట, జయావిష్ణువుపాట, పెదరాయభూపతిపాట, ఏలవరాజు పాట, మహిషాసురుని పాట, కంసుని పాట, చౌడమ్మ వేడుకలు, ఎఱుకల పాట, త్రిమూర్తుల జననము పాట, శక్తికా విజయము' అనునవి కథాగేయముల (Ballads) కుదాహరణములు. ఇవి చౌడేశ్వరీశక్తి వీరత్వమును ప్రదర్శించునట్టివి కావున వీరగాథ లగుచున్నవి. ఇవి లఘువీర గాథలే (Balladlings) కాని సుదీర్ఘ వీర గాథలు మాత్రము కాఁజాలవు. ఈ పాటలన్నియును దాళ లయాత్మకములుగా నుండును. ఎక్కువగ నాది తాళములోఁ బాడఁబడుచుండును.

1. గురువుపాట :

9 చరణములు; 90 పంక్తులు; గుణము సర్వయ్య రచన: పునరావృత్తి (Refrain) :

'ఆదికాలము వార్తలన్నియు
ఆలకించి వినరయా
తోయజాపుష్పాండజా ముని
తొగట వారికి గురువయా
సమ్మతిగ మాగురుని దలచితె
సకల భాగ్యము కల్గునూ'

పాట ప్రారంభము :

'ఇలను సూర్యా వంశ మందున
ఇక్షువాకను రాజాతాన్లై
సలలితంబుగ సకల భూములు
సరసుడై పాలింపుచూ
తనకు తనయులు లేక యిలపై
తపము చేసితె గాకను
అంతలో పురివెడలి కానల కరిగి
జలకము లాడియు
కమల సంభవుగూర్చి తపములు
విమలుడై తా చేయగా
..........................'

ఇది తొగటవీరుల కాదిపురుషుఁడగు పుష్పాండజాముని కథ. తొగటవీరుల జన్మక్రమ మీ పాటలోఁ జెప్పఁబడినది. ఇక్ష్వాకుఁడను రాజు సంతానార్థమై బ్రహ్మనుగూర్చి తపస్సుచేసెను. బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై కమండలోదకము నిచ్చెను. ఆ యుదకమును గొలను తామరలందుఁ బోయఁగాఁ బుష్పాండజాఁడు జన్మించెను. ఇక్ష్వాకుఁ డాతనికి నయోధ్యాపురమును బట్టము కట్టెను. పుష్పాండజాఁడు కొంతకాలము రాజ్యమేలి, తరువాత పుత్రులకొఱకై చౌడేశ్వరిని గూర్చి ఘోరతపస్సు చేసెను. చౌడేశ్వరి ప్రత్యక్షమై యతనికి శేష (సేస) బియ్యము నిచ్చినది. ఆ బియ్యము నతఁడు కొలను తామరలందుఁ బోసెను. (తిరువెంగళప్పయ్య రచించిన 'శక్తికావిజయ'మను పాటలో నీ బియ్యము నగ్నికుండమున నేసినట్లుగాఁ గలదు). అందుండి మున్నూట యఱువదిమంది వీరులుపుట్టిరి. చౌడమ్మ యా వీరులను దీసికొని త్రిపురాసురులపై దండెత్తి వారిని సంహరించెను. దేవి యండజామునికొక ఫలము నిచ్చెను. ఆ ఫలమునుండి కన్య లుద్భ

వించిరి. ఆ కన్యలను వీరులకిచ్చి పెండ్లిచేసి, దీవించి, చౌడమ్మ కాశికాపురమున కేగెను.

2. వీరశేఖరుని పాట:

14 చరణములు; 114 పంక్తులు; గుఱ్ఱము సర్వయ్య రచన. పునరావృత్తి:

'చూడబోదమురారె సుఖముతో జనులు
కోరిన వరమిచ్చు కొలిపాక చౌడు'

ప్రారంభము:

'వీర ప్రతాపుండు విజయ చక్రవర్తి
ఇలలోన కొలిపాక పాలింపగా నాడు
పుడమిలో తొగటలును చౌడమను కొలువంగ
కదలివే పయనమై గాంభీర్యముగ నాడు
..........................'

ఇది తొగటవీరుల శౌర్యమును ప్రశంసించు కథ. వీరశేఖరుఁడనురాజు 'కొలిపాక'ను బాలించు చుండఁగా, దొగటవీరులు చౌడమ్మను గొలుచుటకై యా గ్రామమునకేఁగి, యచట రాజవీధిలో జాతర జరుపుకొను చుండిరి. ఆ రాజవీధిలో జాంద్రవారు కొందఱు గుమిగూడి తొగటవీరులతోఁ గలహింప నుద్యుక్తులైరి. వారి కలహమును మాన్పుటకై, యిరుపక్షములవారి బలాబలములను బరీక్షించుటకై రాజు వీరశేఖరుఁడొక ఉక్కుగుఱ్ఱమును దయారు చేయించి, దానిని గుండములో నుడికించి, యా తేజి నెక్కినవారికి బిరుదులు చెల్లునని చెప్పెను. జాంద్ర వారందఱును భయపడి పాఱిపోయిరి. తొగటవీరులలో 'సరువయ్య'—(గేయకర్తయే కాఁబోలును), 'భండారు కేశవులు' అను వారిరువురు ముందునకువచ్చి, తమ దైవమగు చౌడమ్మను బ్రార్థించి, 'కలపిల ఉడికేటి కంచుగుఱ్ఱము' నెక్కిరి. రాజు వీరశేఖరుఁడును, రాణి రాజీవరత్నాంగియును తొగటవీరులను మెచ్చి గౌరవించిరి.

ఈ పాటనుబట్టి చౌడమ్మపాటలు రచించిన గుఱ్ఱము సర్వయ్య ప్రాచీనుఁడనియు, రాయలసీమలో 'కొలిపాక' గ్రామప్రాంతమువాడనియుఁ దెలియు చున్నది. ఈ పాటకు 'సరువయ్య-భండారు కేశవులు' అను నిర్వురును గర్తలేమో. గేయాంతమున నిర్వురి నామములును గలవు.

3. కందనూలిపాట:

21 చరణములు; 90 పంక్తులు; గుఱ్ఱము సర్వయ్యరచన. ఇందలి పునరావృత్తి యిట్లుండును:

'వినరయ్యా చౌడమ్మా మహిమలు
వివరముతో మీ రెవరయినా
దూషణ చేసిన రాజేంద్రునకు
దుర్గా మమ్మడి గొనలేదా?
మల్లయ్య మమ్మడి గొనలేదా?'

ప్రారంభము:

'కరమరదున ధర కందనూలి
కరకంఠుని పుత్రి జాతరకు
రమ్మని పిలిచిరి వీరుల నెల్ల
నెమ్మది పున్నమ నాటికిని,
విరివిగ నాలుగు దెసలందుండిన
వీధులు గదలిరి వేడుకతో
పచ్చని నల్లని తెల్లని ఎఱ్ఱని
పసుపు వన్నెలా గొడుగులతో
..........................'

నేఁటి కర్నూలు పట్టణమునకుఁ బ్రాచీన నామము 'కందనూలు'. ఇట చౌడమ్మగుడి కలదు. ఈ జాతరకు తొగటవీరు లందఱును వచ్చిరి. వారి వేడుకలు తనకు నిద్రాభంగము కల్గించు చున్నవని యా పట్టణమేలు రాజు విసుగుచెంది, సైన్యమును బంపి, వారివేడుకల నాపుజేయించెను. చేయునదిలేక తొగటవీరులు ఖిన్నులై, యన్నాహారములుమాని దేవి యెదుట పరుండిరి. దేవిని పరిపరివిధముల ప్రార్థించిరి. మఱునాఁడు చౌడమ్మ రౌద్రాకారిణియై రాజేంద్రునికోట కూల్చద్రోసి, కరిహయభటాదుల కెల్లఁ గడుపున శూలలు కావించి, రాజునకు వెర్రి కలుగునట్లు చేసెను. మంత్రులు భయపడి తొగటవీరు లను బ్రార్థింపఁగా, నా వీరులు చౌడమ్మను గొని

యాడి, రాజుగారి యున్మాదమును బోఁగొట్టి, బోన ములతో వేటలతో జాతర చేసికొనిరి.

4. జయావిష్ణువుపాట :

9 చరణములు, 82 పంక్తులు, గు(జము సర్వయ్యరచన.

పునరావృత్తి :

'నాడు మా భూతాల పేటకు
నల్లజానై వెలసెను
భక్తితో గొలుతాము రారే
బాల(బహ్మశ్వాయిని'

(పారంభము :

'జయా విష్ణువు నాభియందున
చతుర్ముఖుడై పుట్టెను
అతని నాభిని (బహ్మపుట్టెను
(బహ్మకును తొమ్మం(డు పుట్టిరి
అందులోనే కశ్యపునకు
అమర నలుగురు భార్యలు
సురలు రక్కసులు మొదలుగ
పాములే పకులు పుట్టెను
.............................'

ఇందు రాక్షసుల విజృంభణము, చౌడమ్మ పుట్టుక యామె (తిపురాసురాది రాక్షసులను జంపుట వర్ణింపఁబడినది. ఈ పాటలకుఁ బేర్లు వాని (పారంభ మునుబట్టి పెట్టిరని తోచుచున్నది. చౌడమ్మ రాక్ష సులను జంపుట యిందలి యితివృత్తము కాఁగా, నీపాట (పారంభమునుబట్టి దీనికి 'జయావిష్ణువు పాట' యని పేరువచ్చినది. కాఁబట్టి యీ పాటల పేర్లకును వాని యితివృత్తములకును సంబంధము లేదని తెలియుచున్నది.

5. రాజభూపతిపాట :

దీనికి 'పెదరాయభూపతి పాట' యనియుఁ బేరు. నూటముప్పది పంక్తులలోఁ బది చరణము లుగానున్న యీ పాట యిట్లు (పారంభమగును :

పునరావృత్తి :

'ధర్మనందన చ(కవర్తి దానమిచ్చిన మార్గము
కాశినుండి సాక్షికొఱకై కదలివచ్చెను చౌడమ
కోటి గంగ స్నానఫలములు కోరియున్నావారికి'

(పారంభము :

'రాజవంశము రాజాయనగ
రాజనందన చ(కవర్తి
నిజముగా (శీరాజాకై వడి
రాజ్యభోగము లందుచూ
వందిజన కవిభట్లు సేనలు
నందడై కొలువంగనూ
నందవర సింహాసనంబున
నాడు కొలువై వేడ్కతో
.............................'

రాజనందన చ(కవర్తి నందవరమును బాలించు చుండెను. అతఁడు గొప్ప శివభక్తుఁడు. ఒకనాఁడు శివుఁడు మునివేషమునవచ్చి యారాజున కొక మహిమ గల పావుకోళ్లజతను బహూకరించెను. వానిని ధరించి (పతిదినమును రా(తి మూఁడుజాములవేళ రాజు తలం చిన మా(తమున కాశికిబోయి, విశ్వేశ్వరుని బూజించి, తెల్లవారుసరికి నందవరమునకు వచ్చుచుండెను. ఇది యెవ్వరికిని దెలియదు. ఒకనాఁడు రాణి దీనిని (గహించి తానుగూడ కాశికి వచ్చెదనని (పయాణ మయ్యెను. ఇరువురును కాశిక్షే(తమునకుఁబోయి, విశ్వ నాథుని బూజించి, మఱలివచ్చుటకై (పయత్నింపఁగా నా పావుకోళ్లు కదలలేదు. రాణి రజస్వల యగుటచే వానిమహిమ యంతరించెను. రాజు విచార(గస్తుఁడై, తన్నింటికిఁ జేర్చినవారికిఁ గోరినదాని నిత్తునని (పక టించెను. అట చౌడేశ్వరి భక్తులగు (బాహ్మణులు రాజునుజూచి కనికరంచి, యాదేవిమహిమచే రాజదంప తులను నందవరము చేర్చిరి.

కొన్నినాళ్లకుఁ గాశిలోఁ గఱవువచ్చెను. (బాహ్మ ణులు రాజునర్థింప నందవరమునకు వచ్చిరి. రాజు తానుజేసిన వాగ్దానమును మఱచిపోయెను. వారిని నమ్మ లేదు. సాక్ష్యముకొఱకై (బాహ్మణులు తిరిగి కాశికేఁగి, చౌడమ్మను గొనితెచ్చిరి. రాజు చౌడమ్మను బూజించి,

యా బ్రాహ్మణులకు నందవరమును దానముచేసి, తాను నంద్యాలయను పట్టణమును గట్టుకొని, యందుండి పాలింపఁ దొడగెను. చౌడమ్మ నందవరమున వెలసి, తొగటవీరులచేఁ బూజింపఁబడుచుండెను.

6. ఏలవరాజు పాట :

15 చరణములు; 117 పంక్తులు. ఇతివృత్తములనుబట్టి పాటల శీర్షికలు లేకున్నను, నీ చౌడమ్మ పాటలలో నొక విశేషమున్నది. వీని పునరావృత్తులలో నితివృత్తమంతయు గర్భితమై యుండును. ఈ యేలవ రాజు పాటకుఁ బునరావృత్తి యిట్లున్నది :

'ధరణి తొగట ప్రజలు చేసిన
ధర్మకథలే వినరయా
సాహసంబున నాఁడు రాజుకు
సాయమైరో వీరులూ'

దీనినిబట్టి తొగటవీరులొక రాజునకు యుద్ధమున సహాయముచేసిరని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్లే ప్రతిపాటలోను పునరావృత్తిలోఁ గథాసారము తెలుపఁ బడియున్నది. ఇది యీ పాటలలోని విశేషము. ఈ యేలవరాజు పాట ప్రారంభమిట్లున్నది :

'అట్టి భూమి ఆకసంబున
విష్ణుమాయలు పుట్టెను
అతని నాభిని బ్రహ్మ పుట్టెను
అఖిలలోకము లాయెను
సకలమైన జీవరాసులు
సమ్మతిగ నిర్మించియు
అట్టి జీవులలోన భూపతి
అధికుడై జన్మించెను
..........................'

పాట చివరలో నిది గుఱ్ఱము సర్వయ్య రచనగాఁ దెలుపఁబడియున్నది.

ఏలవరాయఁ డనురాజు పానుగల్లు పట్టణము నేలుచు, మిక్కిలి గర్వించియుండెను. తనతో యుద్ధము చేయఁగల రాజు లెవ్వరును లేరని యతని గర్వము. అన్య రాజు లందఱును గలసి యతని కోటను ముట్టడించిరి. పంద్రెండేండ్లు యుద్ధము జరిగెను. ఏలవరాయని సైన్యమంతయును నశించిపోయెను. అతఁడు మిక్కిలి చింతించి తొగటవీరుల సహాయ మర్థించెను. వారు చౌడమ్మను బ్రార్థించిరి. ఆమె యెంతకును బ్రసన్నము కాకపోగా, తమ శిరస్సులను బలియిచ్చి వేఁడుకొనిరి. చౌడమ్మవారి భక్తికి సంతసించి, ప్రత్యక్షమై, వారికిఁ దోడుగా నిలచి, శత్రురాజులను దఱిమివేసెను. ఏలవరాయఁడు మిక్కిలి సంతసించి, తొగటవీరులను గొనియాడెను. వారి కోరికప్రకారము తన బిరుదులన్నియును వారి కొసంగెను.

7. మహిషాసురుని పాట :

10 చరణములు, 215 పంక్తులు. ఇది మద్దులేటిస్వామి నామాంకితముగా గురుకుంట్ల చౌడమ్మపై చెప్పిన పాట. కర్తపేరిందులేదు. ఈ పాట ప్రారంభములోనే యితివృత్తసారమును గ్రహింపవచ్చును :

పునరావృత్తి :

'ఆది కాలము సూతు డీకథ
అవనిపై వినిపించెను
సాధు జననుత శౌనకాది
మహా మునీశ్వరు లడుగగా'

ప్రారంభము :

'శ్రీకరంబుగ ఆదిశక్తిని
శివుడు ఏమిటి కొఱకు దలచెను
తలచి నప్పుడు శక్తివచ్చి
తాను కార్యంబేమి చేసెను
మునులలో పుష్పాండజుండను
ఘనుని తపమేరీతి పండెను
మునికి సుతులై తొగటవీరులు
మున్నూటరువై వీర్లు గలిగిరి
క్రమము మాకు తెలుపుమని
శౌనకుడు సంతోషాన బల్కెను
..........................'

మహిషాసురుడను రాక్షసుడు శివునిగూర్చి ఘోర తపస్సుచేసి, యనేకవరములుపొంది, గర్వించి,

ముల్లోకములను జయించి, ఇంద్రాదిదేవతలను బాఱం ద్రోలెను. మఱల నతఁడు సంతానముకొఱకై తపస్సు చేయఁగా, శివుఁడాదిశక్తిని మహిషాసురునకుఁ బుత్రికగాఁ బుట్టునట్లు చేసెను. తండ్రి గండమునఁ బుట్టుటచే రాక్షసు లామెను ఇనుపమందసమున బంధించి భూస్థాపితము చేసిరి. సురాసురులకు భీషణ సంగ్రామము ప్రారంభమయ్యెను. శివుఁడాదిశక్తిని బిలువఁగా, నా మందసమునుండి చౌడేశ్వరి బయటకు వచ్చెను. (శివుని చెమట యా మందసముపైఁబడగా నామె బయటకు వచ్చినదని వేఱొకపాటలోఁ గలదు). త్రిమూర్తు లామెనుదీవించి రాక్షసులపైకిఁ బంపిరి. వీరచౌడేశ్వరి పుష్పాండజామునికి మున్నూట యఱువదిమంది తొగటవీరులను బ్రసాదించి, వారిని వెంటఁ బెట్టుకొని రాక్షసులను మర్దించెను. మహిషాసురాదులను సంహరించి లోకరక్షణము కావించెను.

8. కంసునిపాట :

3 చరణములు; 40 పంక్తులు. ఇది నందవర భగళాంబపై సర్వయ్య చెప్పినపాట. ఆదిశక్తి యశోదగర్భమున మహామాయగా జన్మించి, కృష్ణునకు సహాయముచేసి, కంసుని బెదరించి, యాకాశమున కెగసిపోయిన కథ. చిన్న గేయకథ.

పునరావృత్తి :

'నీతోడు గావలసె నినువేడు కొనగా
ఆదివిష్ణుకు సాయమయితివోతల్లీ
శివావిష్ణుకు సాయమైతివోతల్లీ !'

ప్రారంభము :

'మన్నూమిన్నూలేని మాయాంధకారమున
యెన్నగల దేవతలు ఎవరు లేనినాడు
పంచమ జ్యోతివై పాలమున్నీటిలో
ఆనందభరితముగ ఆడుతా యుండంగ
....'

9. చౌడమ్మ వేడుకలు :

7 చరణములు; 42 పంక్తులు. నందవరము చౌడమ్మపైఁ జెప్పినపాట. కర్తపేరులేదు.

పునరావృత్తి :

'వినరయ్య జనులార ఈ పుణ్యకథలు
సజ్జనులు పాడేరు చౌడమ్మ కథలు'

ప్రారంభము :

'పనిబూని దేవతలు పాలసంద్రము దరువ
పరగవేడుకతోన పయనమయ్యేరు
మందరాగిరితెచ్చి మరికవ్వముగజేసి
ఆదిశేషుని తాను వాసిగా సరిత్రాడు
.........................'

ఈ పాటలో తొగటవీరుల పుట్టుక సంక్షిప్తముగాఁ జెప్పఁబడినది. దేవతలు పాలసముద్రమును దఱువఁగా, నందుండి అండజామునిపుట్టి, చౌడమ్మను గూర్చి తపస్సుచేసి, యామె ప్రసాదించిన శేషబియ్యముతో మున్నూటయఱువది వీరులను సుతులుగాఁ బొందినట్లు చెప్పఁబడినది. చిన్నగేయకథ.

10. ఎఱుకలపాట :

7 చరణములు; 150 పాదములు. నందవరము చౌడమ్మపై గుఱ్ఱము సర్వయ్య వ్రాసిన పాట. చక్కని కవిత్వముగలపాట. చౌడమ్మ యెఱుకత వేష మత్యద్భుతముగా వర్ణింపఁబడినది :

'సంకుపూసల పేర్లు
ఎఱుకలజాతి సొమ్ములు పెట్టెనూ
పొంకముగ రత్నాలు చెక్కిన
బుట్ట శిరసున బెట్టెనూ
చిన్నె లలరిన యెడమ చంకన
చిన్నికుఱ్ఱను గట్టెనూ
కొన్నివన్నెల గిలుకయును
ఒక కుఱుచ బెత్తము పట్టెనూ'

ఇట్టి యెఱుకత వేషమున చౌడమ్మ పార్వతి దగ్గఱకుఁబోయి భృగుమహర్షి శాపమునుగూర్చి, దక్షయజ్ఞమునుగూర్చి, శివుని బ్రహ్మహత్యాపాపమును గూర్చి ఎఱుకు చెప్పెను. అటనుండి శారదకడకేఁగి భృగుమహర్షి శాపమునుగూర్చి ఎఱుకు చెప్పెను. ఇట్లే లక్ష్మిదేవి కడ కేఁగి భృగుమహర్షి విష్ణువును దశావ

తారము లెత్తవలసివదిగా శపించునని చెప్పను. శచీదేవి కడకేగి యింద్రునకు గలుగఁబోవు గౌతమ శాపమును, బదవీచ్యుతిని దెల్పును. ఇట్లు చౌడమ్మ దేవతల కెఱుకుచెప్పి తిరిగి కాశికాపురము చేరును. ఈ పాటలోఁ బునరావృత్తి యిట్లున్నది:

'ఏకముగ ముల్లోకముల వారికి
వాకు పఱచెను ఎఱుకతా
సర్వమంగళ నందవరమని
చౌడమాంబా మహిమలు
జగదీశ్వరమ్మా మహిమలు...'

11. త్రిమూర్తుల జననముపాట :

14 చరణములు; 107 పాదములు. ఇది గుఱ్ఱముసర్వయ్య భంగళాంబపేర వ్రాసిన శక్తిగీతము. సదానందరూపమగు బ్రహ్మమునుండి త్రిమూర్తులు జన్మించి, యాదిశక్తియగు భగళాంబను భజన చేసిరి. ఆదిశక్తి యా బాలను బ్రేమతోఁ జేరఁదీసి, వరములిచ్చి, పట్టముగట్టినది. ఈ పాటలో వేదాంత భాగ మెక్కువగను, కథాఖ్యానము తక్కువగను మన్నది. ఆదిశక్తి వర్ణన రమణీయము :

'కోటిచంద్రుల ముఖముదీప్తి
కోమలాంగై నిలిచెను
పటుతరంబుగ పల్లవారుణ
పాదకమలము లుండెను
పుటముబెట్టిన బంగరందెలు
బోరు కొలుపుచు నుండెను
కటి పరందెలు కాళ్లగజ్జెలు
గల్లుగల్లని మ్రోయగా
నడుము సన్నము డాబు మెఱసెను
నాగరామించాయెనూ
....
కనకచీరె జలతారు రవికెను
కమ్మలే రవిచంద్రులూ
వెనుక ముప్పదిమూడుకోట్లు
కొల్వుఁడిరి వరుసతో'

12. శక్తికా విజయము :

ఇది యాదితాళమున నడచు పెద్దగేయకథ. ఇరువదినాలుగు చరణములు; నాలుగువందల పాదములు. పైన తెల్పిన పదునొకండు పాటలలో నించుమించు నన్నియును గుఱ్ఱము సర్వయ్య వ్రాయఁగా, నీ పాటను మాత్రము సుగమంచి పాపన్న పుత్రుఁడు 'తిరువెంగళప్పయ్య'యను కవి రచించెను. ఇతఁడు తొగటకులము వాఁడఁట. ప్రారంభమున హరివెంకటగురుని, వీరశరభయ్యను స్తుతించినాడు.వీరీతని గురువులు కావచ్చును. ఈ పాటకు 'త్రిపురసంహారము', 'చౌడమ్మ పండుగ,' 'చౌడమ్మ కథ', అను నామాంతరములున్నవి. ఇందలి కథలో నూతనాంశములు లేవు. పైన తెల్పిన యితివృత్తములే యిందునుగలవు. రాక్షసుల విజృంభణము, ఆదిశక్తి మహిషాసురునకు చౌడమ్మగాఁబుట్టుట, ఆమె పుష్పాండజామునికి మున్నూట యఱువది వీరులను బ్రసాదించుట, వారిని వెంటబెట్టుకొని రాక్షస సంహారము చేయుట—ఈ గేయకథలోని యితివృత్తము. ఇది పైన చర్చించిన పాటలన్నిటికివి సమాహార మన వచ్చును. ఇది 'పాటగాగాక' 'కథ'గా బేర్కొనఁబడినది.

ప్రారంభము :

'కరిముఖుని అర్థించి శారదను కొనియాడి
హరియు వెంకటగురుని ఆత్మలో నెరనమ్మి
చౌడేశ్వరమ్మను సన్నుతించుట చాల
విఘ్నదేవత ప్రార్థన ఇంపొందగా జేసి
వరవీరశరభయను వలనొప్ప కొనియాడి
శక్తికావిజయంబు చెప్పెదను వినరయ్య
..........................'

అంత్యము :

'విన్నవారికినెల్ల విఘ్నకోరిక లిచ్చి
సకల శుభకరమిచ్చు శక్తికావిజయంబు
అష్టభాగ్యము లిచ్చు ఆదిమహాలక్ష్మి
చౌడమ్మకథ విన్న పాపు పాపములు
ఆయురారోగ్యములు అష్టఐశ్వర్యములు
పంచాక్షరం బొసగు పరంజోతి చౌడమ్మ

ధరణిలో తొగటకులద్దైవంబు చౌడమ్మ
ఎంచగల యీ తొగట కులములో సుగమంచి
పాపన్న పుత్రుండు వంశపావనుడూ
తిరువెంగళప్పయ్య వరకవి చెప్పిన
ఈకథ త్రిపుర సంహారంబు
చౌడమ్మపండువనగాను'

ఆదిశక్తి చౌడమ్మను గొలుచు తొగటవీరులు వీరశైవులు. వీరముష్టివారికిని వీరికిని దగ్గఱ సంబంధమున్నట్లుగాఁ దోచుచున్నది. చెన్నబసప్పయను వీరముష్టివాని కుమార్తెను, భోజుఁడనురాజు వివాహ మాడఁ దలఁచెను. వీరముష్టు లందులకు సమ్మతింప లేదు. తన గుఱ్ఱమునుజంపి, తిరిగి దానిని బ్రతికించి నచో నా బాలికను వివాహమాడెడి తలంపును విర మింతునని భోజుఁడు వారితోఁజెప్పెను. భోజుని గుఱ్ఱ మునుజంపి తిరిగి బ్రతికించుటలో వీరముష్టులకుఁ దొగటవీరులు సహాయపడిరి. అందుచే వీరముష్టులు తొగటవీరులకుఁ గొంతభూమిని దానముచేసిరి. ఈ దానపత్రమును చౌడమ్మజాతరలో నేఁటికిని జదువు చుందురు.[7] ఈ దానపత్రమునుబట్టి యీ సంఘ టన క్రీ. శ. 1081 లో జరిగినట్లుగాఁ దెలియు చున్నది.

మొత్తముపై చౌడమ్మపాటలు కథాకథన ప్రధానములుగ నున్నవేకాని కవితాప్రధానములుగలేవు. మౌఖికప్రసరణముననున్న యీ పాటలను మిడిమిడి జ్ఞానము గలవారు సంస్కరింప యత్నించుటచే, వీని లోని జానపదతత్త్వము (Folk element) ను సన్న గిల్లినది. ఇవి నేఁడు జానపదకవిత్వముగాఁ గాక జాతి దేశి కవిత్వముగాఁ గాన్పించుట కీ సంస్కరణమే కారణము. తాళబద్ధతమాత్ర మీ పాటలలో నెచ్చ టను లోపింపకుండుట ముదావహము. చౌడమ్మపాటలు శక్తికథాచక్రమున నొక ప్రత్యేకశాఖ యనుటలో సందేహము లేదు.

రాయలసీమలో చౌడమ్మపాటల వలెనే, తెలం గాణమున 'బొడ్డెమ్మపాటలు', 'బతుకమ్మ పాటలు' ప్రసిద్ధి కెక్కియున్నవి, కాని 'బొడ్డెమ్మ', 'బతు కమ్మ' అనునవి శక్తిస్వరూపములుగాఁ గానవచ్చుట లేదు. జానపదగేయములనుగూర్చి సమగ్ర పరిశో ధనచేసిన డా. బి. రామరాజుగారు 'బొడ్డెమ్మ'— పిల్లల పండుగయనియు, 'బతుకమ్మ' — స్త్రీల వేడుకయనియుఁ దెలుపుచున్నారు.[8] వీరు వ్రాసిన దానినిబట్టి చూడఁగా శక్తిపాటలవలె వీనిలో రౌద్రము కానరాదు. బొడ్డెమ్మపాటలు పిల్లల పాటలలోను, బతుకమ్మ పాటలు జానపద స్త్రీల పాటలలోను గలసిపోవునే కాని, యివి శక్తికథాచక్రము క్రిందికి వచ్చెడివికావు.

(స శే షం)

---

7. చూ. శ్రీ చౌడేశ్వరీ పూజా విధానము, పుట. 223.

8. చూ. తెలుఁగు జానపదగేయ సాహిత్యము, పుటలు 429—432.

అచ్చుతప్పు గాదు

తెనుఁగులెంక: శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి

చెదరిచెదరియున్న చినచిన్నకబ్బముల్
కొన్ని చేర్చి 'శబల' యన్నపేర
వెలువరించినాఁడ వేంకటనరసయ్య
కీర్తి వాడవాడఁ గెరలుకొఱకు.

అచ్చుపని ముగిసినంతన
నెచ్చెలులగు కవులకున్ మనీషుల కెలమిన్
బుచ్చితిఁ గృతి నల్లల్లన
వచ్చెన్ గృత మెఱిఁగి సఖులు వ్రాసిన కమ్మల్.

సాహితీనిధి కవితావిశారదుండు
సుజనమౌళి వేంకటపురసుబ్బరావు
యార్లగడ్డ సదన్వవాయ ప్రసిద్ధుఁ
డపుడు పంపిన లేఖ నేమని నుతింతు!

ఇతఁ డందఱవలె నను నా
కృతి నెన్నుటతోన యాఁగ కే నొక్కయెడన్
గతి దప్పుటయును మృదువా
క్కృతిఁ దెల్పె హితుండు సూరితల్లజుఁ డగుటన్.

అది '[1]యుపద్రష్టత్వ' మన్నప్రయోగ,
మది కర్ణుతోఁ గృష్ణుఁ డనిన పద్యమున
నిరవుకొన్నప్రయోగ, మీడితమతులు
నవ్వుప్రయోగ; మన్నా! సుబ్బారావు
గఱువతనం బెంతగణనీయ! మాతఁ
డొరుల నొప్పించుట కొప్పఁడు గాన

1. ఉపద్రష్టృత్వ మనవలయు

దత్ప్రియోగం బచ్చుతప్పని వ్రాసె
నింతప్రియంబుగా నెందఱు నిజము
నొఱిఁగింపఁగలరు సాహిత్యలోకమున?

సత్యనిష్ఠ సుంత సడలింప నొల్లని
వాఁడ నగుట, నిక్కువంబు సకల
శుభవిధాత యగుట సుహృదగ్రిణికి నపు
డిట్లు వ్రాసినాఁడ నెడఁద విచ్చి.

సుబ్బరాయ! సుగుణసుందర! నీవు నా
నాసి వలచి తెలియఁజేసినట్టి
నెరసు వేరులపైకి నెట్టి పాపము మూట
గట్టుకొనెడి కవిని గాను నేను.

నా యజ్ఞత హేతువుగా
నా యపశబ్దంబు వొడమె నట్టిదొసఁగు లె
న్నో యుండవచ్చు మత్కృతి
నాయాసం బవక వెదకు మభినంద్యమతీ!

ఎంతవేర్చినాఁడ నే నపారముగదా
చదువు; నిన్నువంటిచదురు లండ
దండ యగుటకతన బండి దొర్లింపఁగా
సాహసింతు నే నశక్తిఁ గనుచు

దురభిమానముచే సత్యదూరమైన
పలుకు వెడలించువారల బ్రదుకుఁ గందు
నేమిఫల మందె వారికి? శేముషీ వి
భూషితులమోప్రిల బన్న మబ్బుటయకాక.

ఎఱుఁగనిది బ్రిదికినన్నా
శ్లాఘుగవలెన్, దనకు లోకహితబుద్ధి నౌ ల్
నెఱపిన యుపకృతి సఖలన్
మెఱయవలెన్ నరుఁడు బుధులు మేల్ మే లనఁగన్

యోగసక్తా పరిణయము

శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు

యోగసక్తా పరిణయము పది రెండాశ్వాసముల ప్రబంధము. అముద్రితము. దీని వ్రాత ప్రతులు రెండు నావద్ద నున్నవి. అందొకటి క్రీ. శ. 1896 సం. డిసంబరు నెల నాటి వ్రాతప్రతి. ఇది శ్రీ గుడివాడ చంద్రకాంతంగారి కోసమై శ్రీ నండూరి బంగారబ్బాయిగారు 'ప్రతినుంచి' వ్రాసినట్లు గ్రంథాంతమున వ్రాయబడియున్నది. 'ప్రతినుంచి' అనగా మూలప్రతినుంచి అని అర్థమేమో ! పుస్తకము ఫుల్‌స్కేపు ½ సైజున 101 పుటలు కలదై యున్నది. చివర 3 పుటలలో ఆయా ఆశ్వాసములలోని విషయములుకూర్చిన సూచికయున్నది. ఈ ప్రతిలో 12 ఆశ్వాసములు పూర్తిగా నున్నవి. దాదాపు 75 ఏండ్లనాడు వ్రాసిన ప్రతి అయినందున కాగితములు నిస్సారములూ, శిథిలములూ అయి పట్టుకొన్నచో తునిగిపోవు దుఃస్థితిలో నున్నవి. లేకరి, వ్యుత్పన్నుడు కానందున వ్రాతతప్పులు మిక్కుటముగా నున్నవి.

రెండవవ్రాతప్రతికూడ దాదాపు అంత పురాతనమైనదే. ఇది 1/8 డెమ్మీసైజు పుస్తకము. పేజీలసంఖ్య లేదుగాని నూటికిమించియే పుటలుండ వచ్చును. దీనిని ఎప్పుడు ఎవరు వ్రాసినదీ సూచింపబడలేదు. మొదటిప్రతి కాగితములకన్న ఇందలి కాగితములు మరీ శిథిలావస్థలో నున్నవి. ఈ ప్రతిలో పదునొకండాశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. గ్రంథాంతమున పద్యసంఖ్య 1075 అని యున్నది.

ఈ కావ్యము మొదటి అయిదాశ్వాసములును ద్వాదశాశ్వాసమును మద్దిపట్ల అప్పనశాస్త్రి ప్రణీతమైనట్లును, ఆరునుండి పదునొకండవ ఆశ్వాసము వరకును గల ఆరాశ్వాసములు కొట్ర వెంకటరామకవీంద్ర ప్రణీతమైనట్లును ఆశ్వాసాంత గద్యము లనుబట్టి తెలియుచున్నది. అప్పనశాస్త్రిగారి ఆశ్వాసాంత గద్య మిట్లున్నది :—

'ఇది శ్రీ మదుమారమణసేవాసమాసాదిత సంస్కృతాంధ్రభాషాకవితాధురంధ రాశ్వలాయన కుల పవిత్ర భారద్వాజసగోత్ర నృసింహశాస్త్రిపుత్ర సకల నిగమాగమప్రవీణ వినుతగుణగణ మద్దిపట్ల వంశపయఃపారావారరాకాసుధాక రాప్పనశాస్త్రి ప్రణీతంబైన యోగసక్తాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందు......'

దీనినిబట్టి మద్దిపట్ల నృసింహశాస్త్రి కుమారుడగు అప్పనశాస్త్రి ఈ కావ్యమును రచించినట్లు తెలియుచున్నది. అతని దేశకాలాదులిం దెక్కడను సూచితములు కాలేదు.

కొట్ర వేంకటరామకవీంద్రుల గద్యమిది :—

'ఇది శ్రీమదాఖండలాద్యనేకాశాధీశ మస్తక విన్యస్త మకుట వజ్రమణిప్రభా వినూతన మరంద పానామోదాగత (?) మిళిందబృంద విరాజమాన పాదాంభోజ సంవాహనదక్షాలువేలుమంగా మనఃకైరవ పూర్ణచంద్రాయిత ముఖముకుర శ్రీ వేంకటేశ్వర వర ప్రసాద లబ్ధ సంస్కృతభాషామిశ్రాంధ్రకవితాధురంధరాపస్తంబసూత్రపవిత్ర వేంకటశాస్త్రిపుత్ర కొట్రవంశక్షీరపారావార రాకాసుధాకర వేంకటరామకవీంద్ర ప్రణీతంబైన యోగసక్తాపరిణయంబను మహా ప్రబంధంబునందు...'

ఈ గద్యమునుబట్టి కొట్ర వేంకటశాస్త్రి కుమారుడగు వేంకటరామకవీంద్రుడు 6 నుండి 11 వరకుగల ఆశ్వాసములను రచించినాడని తెలియుచున్నది.

ఈ కవియొక్క దేశకాలములును కావ్యమునం దెక్కడను సూచితములు కాలేదు.

ప్రధానకథ

యోగసక్త అనునామె బృహస్పతి చెలియలు. అంగిరోమహర్షి పుత్రిక. ఈమె చాలకాలము బ్రహ్మవాదినియై వైరాగ్యముతో తత్త్వప్రచారము సలుపుచు లోకమున సంచారము చేసినది. కడకు వసువులలో ఎనిమిదవ వాడగు ప్రభాసుని పెండ్లియాడినది. ఈ దంపతులకు శిల్పప్రజాపతియగు విశ్వకర్మ జనించినాడు. ఈ కథ మహాభారత, వాయు, విష్ణు, స్కందాది పురాణములలో ప్రస్తావింప బడియున్నది. యోగసక్తకు యోగసిద్ధయనియు నామాంతర మగపడుచున్నది. మహాభారతము ఆదిపర్వములోని 66 వ అధ్యాయ మిట్లు చెప్పుచున్నది—

'బృహస్పతే స్తు భగినీ వరస్త్రీ బ్రహ్మవాదినీ
యోగసక్తా జగత్ కృత్స్న మసక్తా విచచార హ
ప్రభాసస్య తు సా భార్యా వసూనా మష్టమస్య హ
విశ్వకర్మా మహాభాగో జజ్ఞే శిల్ప ప్రజాపతిః
కర్తా శిల్పసహస్రాణాం త్రిదశానాం చ వర్ధకిః
భూషణానాం చ సర్వేషాం కర్తా శిల్పవతాం వరః
యో దివ్యాని విమానాని త్రిదశానాం చకార హ
మనుష్యా శ్చోపజీవన్తి యస్య శిల్పం మహాత్మనః
పూజయన్తి చ యం నిత్యం విశ్వకర్మాణ మవ్యయమ్'

ఈ అంశములనే నన్నయగారు ఆంధ్రమహాభారతములో ఇట్లు వ్రాసినారు—

వ. '...ప్రభాసుండను వసువునకు బృహస్పతి చెలియలైన యోగసిద్ధకి విశ్వకర్మ పుట్టె. 67

క॥ ఆ విశ్వకర్మ నిర్మిత
దేవవిమానుండు నిఖిల దివ్యాభరణ
శ్రీ విరచన పరితోషిత
దేవుఁడు శిల్పప్రజాపతియునై నెగడెన్.
—ఆదిపర్వము. 3. ఆ. 68. పద్యం.

నన్నయగారు యోగసక్తను, యోగసిద్ధ అని పేర్కొనినారు. నన్నయగారాంధ్రీకరించుటకు గైకొన్న మహాభారతప్రతిలో యోగసిద్ధ అనియే యుండ వచ్చును.

వాయుపురాణము ఉత్తరభాగము 22 వ అధ్యాయములోని దిగువ శ్లోకములనుబట్టి యీామె పేరు 'యోగసిద్ధ' అని తెలియుచున్నది. చూడుడు—

'బృహస్పతే స్తు భగినీ
వరస్త్రీ బ్రహ్మచారిణీ,
యోగసిద్ధా జగత్ కృత్స్న
మసక్తా చరతే సదా,
ప్రభాసస్య తు సా భార్యా
వసూనా మష్టమస్య తు,
విశ్వకర్మా సుత స్తస్యాం
జాతః శిల్పి ప్రజాపతిః.'

ఈమె అంగిరసుని పుత్రికయను విషయమును స్కందపురాణాంతర్గత ప్రభాసఖండములోని దిగువ శ్లోకములు స్పష్టము చేయుచున్నవి—

'అథ నామ్నానురూపేతి
మరీచి దుహితా శుభా,
పత్నీ త్వంగిరసః సాతు
జననీ తు బృహస్పతేః
బృహస్పతే స్తు భగినీ
విశ్రుతా బ్రహ్మవాదినీ,
ప్రభాసస్య తు సా పత్నీ
వసూనా మష్టమస్య తు
ప్రసూతా విశ్వకర్మాణం
సర్వ శిల్పవతాం వరమ్.'

'మరీచిమహర్షి కూతును—అనురూప యను నామెను అంగిరసుడు పెండ్లాడెను. వారికి బృహస్పతియు, ఒక కూతురును జన్మించిరి. బృహస్పతి చెలియలు (యోగసక్త, లేక యోగసిద్ధ) బ్రహ్మవాదినియై అష్టమవసువగు ప్రభాసుని పెండ్లియాడెను. ఆమె శిల్పవంతులలో శ్రేష్ఠుడైన విశ్వకర్మను కనెను.' ఈ విషయములనే విష్ణుపురాణ మిట్లు తెలుపుచున్నది—

'బృహస్పతే స్తు భగినీ
వరస్త్రీ బ్రహ్మచారిణీ,
యోగసిద్ధా జగత్ కృత్స్న
మసక్తా విచర త్యుత,
ప్రభాసస్య తు సా భార్యా
వసూనా మష్టమస్య తు,
విశ్వకర్మా మహాభాగ
స్తస్యాం జజ్ఞే ప్రజాపతిః.'
—విష్ణుపురాణం. ప్రథమాంశము. 15 అధ్యాయము.

దీనిని వెన్నెలకంటె సూరనార్యుడు—

వ. ...ప్రభాసునకు బృహస్పతి చెలియలైన యోగసిద్ధకు విశ్వకర్ముండు పుట్టె.'
(2 ఆశ్వాసము. 270 వచనము)

'ఆ విశ్వకర్మ సముదంచిత శిల్పవిద్యా
ప్రావీణ్యతం ద్రిదశపట్టణతక్షకుండై
భావంబునందు బహుభంగుల నేమియైనన్
గావించుచుండుఁ దన కౌశల ముల్లసిల్లన్.
—2 ఆ. 271.

వ. అట్టి విశ్వకర్మ ప్రజాపతికిఁ ద్వష్ట పుట్టె. వానికి మహాతపోధనుండైన విశ్వరూపుండు పుట్టె. వానికి హరుండును కపాలియు నన నేకాదశరుద్రులు పుట్టిరి—(272)

అని ఆదిమసర్గప్రకారమును వర్ణించుచు అంధ్రీకరించినాడు. మొత్తముమీద యోగసత్యా పరిణయ కావ్యకర్తలు అతిపురాతనములై శ్రుతిపురాణ ప్రసిద్ధములైన కథల నెన్నుకొని యీ కావ్యమును రచించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఆ యంశమునే దిగువ పద్యములో సూచించినారు అప్పనశాస్త్రిగారు —

క॥ అని యిష్టదేవతా ప్రా
ర్థన గురువందన మొనర్చి శాస్త్రచ్ఛుతుల పురా
తనకథల నరసి యిక్కథఁ
దెనుఁగుం గావింపఁబూనితిని యెట్లన్నన్.
1. ఆశ్వా. 14 పద్యము.

కవి, కథా ప్రారంభమున అంగిరసుని సంతాన మునుగూర్చి యిట్లు వర్ణించుచున్నాడు—

సీ॥ అజున కాత్మజుఁడైన యంగిరమున కిర్వు
రాత్మజా లోకపుత్రి యమరఁ బుట్టి
రందులో నగ్రజుఁ డమరగురుండయ్యె,
రెండవ పుత్రుండు దండితారి
షడ్వర్గుడై యక్షసంతతి గెల్చి, ని
శ్చల యోగవిజ్ఞాన బలము కలిగి,
తాపసోత్తంసుఁడై తనరెను; తత్కన్య
కామణి యోగసత్యాభిధాన

తే॥ యగుచు సౌందర్యసుగుణము లగణితముగ
తల్లిదండ్రుల యుల్లము లెల్లవేళ
నలరఁజేయుచు నిలఁగల చెలువ లెల్ల
తులకుఁ దగరని బుధులు సంస్తుతి యొనర్ప.
1. ఆశ్వా. 64 పద్యము.

కథానాయకుని నామమును 'ప్రభాను'డని కాక, 'ప్రభావసు'డని యీకవి వాడియున్నాడు

ఉ॥ వచ్చి సురాపగా విమల
వారి పవిత్రతఁ బ్రస్తుతించుచున్,
గ్రచ్చఱ వేదమంత్రము ల
కల్మషశేముషి నుగ్గడింపుచున్,
ముచ్చట దీఱఁ గ్రుంకి మున
మున్న జపం బొనరించి వేడ్క పెం
పచ్చుపడంగ నద్దరి, న
యస్థితినున్న ప్రభావసున్ వసున్. 68.

తే॥ చూచి మదినెంచి తలయూచి చోద్యమంది,
వానిచంద్రుని నైష్ఠికమహిమఁ బొగడి,
కమలదళనేత్ర తన చెలికమిని జూచి,
పలుకుపలుకున నమృతంబు చిలుకఁ బలికె. 69

భారతాదులలో—కొన్ని ప్రతులలో ప్రభావసు డనికూడ అష్టమ వసువునకు నామధేయమున్నట్లు తెలియుచున్నది. కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ వడ్డెపాటి నిరంజన శాస్త్రిగారు తాము సంగ్రహించిన విశ్వకర్మ బ్రాహ్మణ వంశాగమములో భారతములోని దిగువ శ్లోకము నుదాహరించినారు—

'ప్రభావసో స్తు భార్యాయాం
వసూనా మష్టమస్య హ

విశ్వకర్మా మహాభాగో
జజ్ఞే శిల్పి ప్రజాపతిః.'

దీనినిబట్టిచూడ అప్పనశాస్త్రిగారు ప్రభావసు నామమునే గ్రహించినారని స్పష్టమగు చున్నది.

లేఖక ప్రమాదములు మిక్కుటముగా నున్నను సవిమర్శముగా చూచినచో, చేయితిరిగిన కవులవలెనే పేరగపడుచున్నారు. కావ్యము నారంభించిన అప్పనశాస్త్రిగారు కవిస్తుతిలో వాల్మీకిని, వ్యాసుని ఇట్లు స్తుతించినారు—

మ॥ ....లస
త్కుద్దాలవౌ రామతా
రకమంత్రంబు జపించి మించి మునివ
ర్గం బెంచ నాచంద్రతా
రకమై ధాత్రి నెసంగ రాఘవు చరి
త్రం బాదికావ్యంబుగాఁ
బ్రకటోత్కంఠ నొనర్చినట్టి యమలున్
బ్రాచేతసున్ వేడెదన్. 10

క॥ నుతిసేతు నీలజలదా
కృతి భాసున్, హరిణకృత్తికృతశుభవాసున్,
శ్రుతిసారతత్త్వవిభజన
వితతప్రతిభావిలాసు వేదవ్యాసున్. 11.

కుకవినింద ఇట్లు చేసినారు—

శా॥ సారం బించుక లేక, యన్వయ సమా
చారంబు తర్కించి యే
మేరం జూచిన లేక, లక్షణసము
న్మేషం బనాలోక్యమై
దూరుం జెంది పరార్థ విప్రకృత దు
ర్దోషాప్తి నవజ్ఞన
త్కారంబౌ కుకవిప్రణీత కృతియన్
కన్యన్ బుధుల్ మెత్తురే! 13.

కావ్య నిర్మాణ శిల్పమున కనువైన వర్ణనాదులు సేయుటలో అప్పనశాస్త్రి కవితా ప్రతిభగాఢముగా గలవాడనియే తెలియుచున్నది తేజోవతీపురము యొక్క పరిఘను వర్ణించిన దిగువపద్యమును పరికింపుడు—

సీ॥ ప్రస్ఫుట ర్వాగ్ని పటుతరార్చిస్తప్త
జీవన మగుచు ఘోషింపదేని,
ఘటజాత మౌనీశ కరతలాంతరమున
బిందువై దైన్యంబుఁ జెందదేని,
ప్లవగ కరానీత పర్వతోత్కర బద్ధ
సేతురుంద్రార్తిని జెందదేని,
అధిక దోషాకరు నాత్మజాగాఁ గని
గురుభంగ సంగతి గుందదేని,
తే॥ అసమ రభస సురాసుర విసర మథన
జనిత పరిభవ కలుషము నెనయ దేని
సవతు రాఁదగు నాతోడ జలధి యనుచు
పరిఘ యప్పురి ననిశంబుఁ బరిఢవిల్లు. 38.

పురవర్ణనము:—

తే॥ వజ్రమయ సౌధరుచులచే వరలుప్రోలు
హరు విధంబునఁ దనరారె; హాటకాంబ
రాంచిత సుకేతు సంగతానంతమగుచు
హరివిధంబున నలరె నప్పురవరంబు. 37

చ॥ అగణిత చంద్ర కాంతమణి
హర్మ్యతలంబుల మేలి జాళువా
జగతులలీల నున్న పురి
చానల చొక్కముఁ జూచు వేడుకన్
గగనపథప్రచారసుర
కంజదళాక్షులు వచ్చిరో యనన్
దగె, గురుగోపురాగ్రఘటిత
తప్తసువర్ణ విచిత్ర పుత్రికల్. 41.

ఇట్టి పద్యములు పెక్కులు. ఈ కావ్యమున ప్రధానకథతోబాటు అంగోపాంగములుగా గూర్చిన కథలు సైతము పెక్కులు పొడకట్టుచున్నవి. అయినను వానికి చక్కని సందర్భమును పొసగించుకొని, ఔచిత్యమును కాపాడుకొన్నారీ కవులు. యోగసక్త ప్రభావసునిగాంచి తానై వరించును. కన్నెలు తామై వరులపై తగులమును గొనుట ఉచితమా అను సందియము కలుగగా, ఆ సందర్భమున భృగుమహర్షి

భార్యయగు పులోమకు దేవహూతి వృత్తాంతమును వివరించును. ఇట్లు ప్రతికథకును సందర్భమును పొసగించుకొన్నారు. ఆయా ఆశ్వాసములలో వర్ణితములైన విషయములు దిగువ వివరింపబడు చున్నవి.

1 ఆశ్వాసము : నైమిశారణ్య వర్ణనము, తేజోవతీపుర మాహాత్మ్యము, తేజోవతీపురమున ప్రభావసుండు తపంబున కరుగుట, అంగిరసుని కూతురగు యోగసక్త ప్రభావసునిం జూచివరించుట, అంగిరసుడు భృగుని కటకంబున కరుగుట.

2 ఆశ్వాసము : భృగువు భార్యయగు పులోమకు దేవహూతీకర్దములచరిత్రముచెప్పి యోగసక్త ప్రభావసుని వరించుట యుచితమే యనుట.

3 ఆశ్వాసము : భృగువు ప్రభావసుని కడ కేగి యోగసక్తను వివాహమాడమనుట, అందుల కంగీకరింపని ప్రభావసునికి భృగువు ఉద్దాలక చరిత్ర ముపన్యసించి యొడంబఱచుట, భృగుచరిత్రము.

4 ఆశ్వాసము : భృగువు సత్యలోకమునకేగి, శిల్పి ప్రజాపతికి యోగసక్తా ప్రభావసుల పరిణయ నిర్ణయంబు చెప్పుట. యోగసక్తకు పతివ్రతా మహిమంబును, గిరిజాతపోమాహాత్మ్యంబును దెలుపుట. యోగసక్త తపస్సు. ఆమె పరిణయ నిశ్చయము. వివాహ ప్రయత్నములు.

5 ఆశ్వాసము : గౌతమ తపఃప్రభావము. అహల్యా సౌందర్యముంగని సూర్యేంద్రులు మోహించుట. వాలి సుగ్రీవుల జననము. గౌతముండు బ్రహ్మారణ్యమున కేగుట. అంజనాదేవి వాలి సుగ్రీవుల జననంబు నెఱుంగుట. ఆంజనేయ జననమునకు విశ్వగురుండు కౌపీన కవచ కుండలంబు లిచ్చుట. హనుమచ్చరిత్రము. సుందోప సుందుల తపము. సుందోప సుందు లింద్రాదులను జయించుట ఇంద్రాదులు బ్రహ్మను ప్రార్థించుట. తిలోత్తమా సృష్టి. ఆమెచే సుందోపసుందుల మృతి.

6 ఆశ్వాసము : పంచముఖబ్రహ్మచరిత్రము

7 ఆశ్వాసము : పంచబ్రహ్మల గోత్రాది వర్ణనము.

8 ఆశ్వాసము : త్రిపురాసుర చరిత్రము.

9 ఆశ్వాసము : ఇంద్రునిచే నవమానింపబడి బృహస్పతి అదృశ్యుడగుట. విశ్వరూప చరిత్రము.

10 ఆశ్వాసము : పార్వతీ వివాహ వృత్తాంతము.

11 ఆశ్వాసము : లింగోద్భవ కథ. చ్యవనుని చరిత్ర.

12 ఆశ్వాసము : యోగసక్తా ప్రభావసుల పరిణయము.

ఈ కావ్యమును వ్రాసిన మద్దిపట్ల అప్పన శాస్త్రి, కోట వేంకటరామ కవీంద్రుల వంశము వారు ఎవ్వరైన నున్నచో, వారియింట ఈ కావ్యపు వ్రాతప్రతులుండవచ్చునని నా యూహ. దీనిని శుద్ధప్రతిగా సంతరించి ప్రకటించుట మంచిదను నభిప్రాయముతో ఈ వ్యాసము వ్రాయుటయ్యెనది.

తలుపులు

శ్రీ కె. శివారెడ్డి

తలుపులు
రెండు బార్లాతీసి
కౌగిలికి చాచిన రెండు చేతుల్లా
నా గది
నా హృది;
నిశ్శబ్దాన్ని
పాడుకుంటూ చలిగాలి
ఆర్తిలా
కన్పించని విషాదమూర్తిలా
నా గదిలోకి
నా మదిలోకి;
తూచి తూచి
నిట్టూర్పును దంచినట్లు
గోడ గడియారం గంటల్ని వాయిస్తూ
నా గది గుండెలో
నా నరాల వాడల్లో;
కాలంలా
జలజలా ప్రవహిస్తున్న
నా రక్తపు సవ్వళ్ళు—
నా రక్తం వేడిని, సవ్వడిని, వాడిని
కొలుస్తున్న నా కలం
నా కలం కడుపులో సిరా ప్రాణం.
తీసిన తలుపులూ
చాచిన చేతులూ
ఆలోచనల్ని మోస్తూ

రాస్తున్న నా కలం — నా గదీ — నా హృదీ;
చలిగాలి—నేను—సర్వస్వం.
పాళీలో ప్రిభావిత మౌతున్న ప్రపంచం.
కాంతికీ
స్నేహానికీ తలుపులూ—చేతులూ—
మెట్లకింద కీనీడ
మెట్లమీద దొర్లుతున్న 'వెల్తురు' ఏరు
కాంతిలోంచి
వెలుగులోంచి
చెట్లబతుకులోకి స్త్రైతం చేవ—జవం—జీవం;
కన్ను మూస్తే తమస్సు
కన్ను తెరిస్తే ఉషస్సు
తలుపు వేస్తే అజ్ఞానం
తలుపులుతీస్తే విజ్ఞానం.

వెల్తురు - సంగీతం

నిశ్శబ్దానికి
రెక్కలు లేవు—కాని
విద్యుత్తుల్లా గాలి అణువుల్లోకి
ఒక్కక్షణంలో పాకిపోతుంది సర్వత్రా;

నిరాశకు
కళ్ళు లేవు-కాని
ధృతరాష్ట్రుని కౌగిలిలా దగ్గరకు పిల్చి
పిండి పిండి చేస్తుంది జీవన వాంఛను
కదన కుతూహలాన్ని–ఉత్సాహాన్ని;

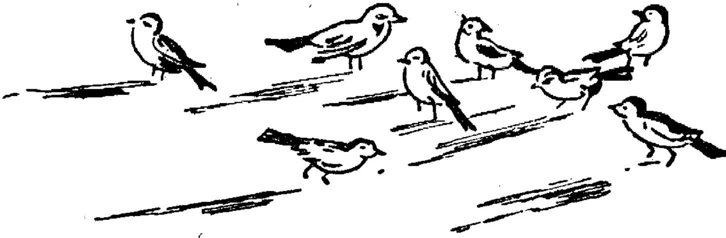
సంగీతానికి
తనువు లేదు-కాని

ప్రాణాల్ని తన్మయతలోముంచే శక్తి ఉంది;
వెలుతురుకి
ఆకారం లేదు—కాని
సాకారాల్ని సజీవంచేసే ప్రాణమది;

'వెల్తురు—సంగీతం'
నిరాశకు కత్తిపోటు
నిశ్శబ్దానికి చెంపపెట్టు
బ్రతుక్కి ఆయువుపట్టు.

———

వేదాంత దేశికులు

శ్రీ ఇరంగంటి రంగాచార్య

వేదాంతదేశికులు సెప్టెంబరు 1268 A. D. లో జన్మించిరి. విభవ సంవత్సరమున భాద్రపద మాస (పురట్టాసి)మున దశమి తిథియందు విష్ణువు అధిదైవతముగా గల పుణ్య నక్షత్రమగు శ్రవణమునందు వీరు అవతరించిరి. వేదాంత దేశికుల తండ్రి అనంతసూరి. తల్లి తోతారంబ. తాత (తండ్రి తండ్రి) పుండరీకాక్షులు. వీరు విశ్వామిత్ర గోత్రీయులు. తోతారంబ కడాంబి అప్పుల్లార్‌యొక్క సోదరి. కడాంబి అప్పుల్లార్, కడాంబి అకన్ వంశజులు. వీరు భగవద్రామానుజుల శిష్యులలో నొకరు.

దేశికుల తల్లిదండ్రులు మొదట సంతానము లేక పరితపించుచు, సదా తిరుపతి వేంకటాచలపతిపై ధ్యాన తత్పరులై పుత్రకాములై వుండేవారు. ఒకనాడు అనంతసూరులకు స్వప్నములో వేంకటాచలపతి బాలకుడుగా దర్శనమిచ్చి, ఆలయములోని యొకగంటను చేతికిచ్చి, 'ఈ గంటను నీభార్యచేత మింగించవలెను' యని యాజ్ఞాపించి యంతర్ధానమయ్యెను. అదే స్వప్నములో స్వామి యాజ్ఞానుసారము శీలవతియగు తనభార్య గంటను మ్రింగినట్లు జూచెను. మరునాటి యుదయమున స్వప్న వృత్తాంతము భార్యకు చెప్పగా భార్య తనకుకూడా ఇదే స్వప్నముగల్గిన దని తెలుప దంపతు లిద్దరు పరస్పరము విస్మితులైరి. దేవాలయములోని గంట అదృశ్యమగుట అర్చకులు దెలిసికొని అధికారికి దెలుపగా అధికారి అర్చకులను నిర్బంధములో నుంచెను. వేంకటాచలపతి స్వయముగా యతిరాజమఠములోని యతులకుకూడా స్వప్నమునందు ఈ వృత్తాంతమును కీర్తించుటచే, యతులు స్వప్నవృత్తాంతానుభూతి అధికారులకు దెలిపి అర్చకులను విముక్తుల గావించిరి. ఆలయ ప్రధానాధికారికూడా స్వయముగా ఈ పుణ్యదంపతుల నోటనుండి స్వప్న వృత్తాంతమువిని ఆశ్చర్య చకితుడయ్యెను. తోతారంబ గంటను 12 సంవత్సరములు ధరించిన పిమ్మట వేదాంతదేశికులు జన్మించిరి. కావున దేశికులు గంటాంశ సంభూతులని శ్రీవైష్ణవుల ప్రగాఢ విశ్వాసము. భగవద్రామానుజులే తిరిగి అవతరించిరియని కొందరి నమ్మకము. ఎట్లయినను,

'తోతారంబా తదా తేన బాలేనాఽమిత తేజసా
రరాజ దేవకీదేవీ కృష్ణేన శిశునా యథా ।
కౌసల్యా రాఘవేణేవ దేవ్యుపేంద్రేణ భాస్వతా
యదాఽదితిః కాంతమతీ లక్ష్మణార్యేణ ధీమతా।
వేదాంతార్య స్తదా పత్ర లేఖినీ కరపంకజః
జన్మభూమింతదోచ్ఛిష్ట ముచ్ఛిష్ట మితి చ బ్రువన్'

దేవకీదేవి బాలకృష్ణునిచేతను, కౌసల్యాదేవి శ్రీరామచంద్రునిచేతను, అదితి దేవేంద్రునిచేతను, కాంతిమతిదేవి రామానుజులచేతను శోభించినట్లు, అమితతేజస్సుగల వేదాంతదేశికులచేత తోతారంబ శోభించుచుండెను. దేశికులు గంటమును కరపంకజమునం దుంచుకొని జన్మభూమిని ఉచ్ఛిష్ట ముచ్ఛిష్టమని బయలుదేరిరి. దేశికుల జన్మనామము వేంకటాచార్య. పువ్వు పుట్టగానే పరిమళించునట్లు 4 సంవత్సరముల ప్రాయముగల బాలుడుగా నున్నపుడే దేశికులు తమ మేనమామ కడాంబి అప్పుల్లార్ భాష్య ప్రవచనములో స్థాలిత్యమురాగా పునఃస్ఫురణము గావించిరట. 'మహానేష భవిష్యతి న సంశయః' యని అప్పుల్లార్ ఆనందాశ్చర్యములు పొందిరి. దేశికులు వీరివద్దనే వేదాంతశాస్త్రమును శ్రవణమాత్రముననే గ్రహించి అధ్యయనము జేసిరి. వీరివద్ద గరుడ

మంత్రోపదేశమును, వాదిహంసాంబువాహ మంత్రమును పొందిరి. ఒకసారి తిరువహేంద్రపురములో (కడ్డలూరికి దగ్గర) వీరు ధ్యాననిష్ఠలో నుండగా వైనతేయుడు హయగ్రీవమంత్రోపదేశమును జేసెను. హయగ్రీవ కటాక్షమువలననే దేశికులు అత్యద్భుత జ్ఞానశక్తిగలవారై శతాధిక దివ్యోత్కృష్ట గ్రంథములను రచించిరి. 'వింశత్యబ్దే విశ్రుత నానావిధవిద్య' 'త్రింశద్వారం శ్రావిత శారీరక భాష్య' యనునట్లు 20 సంవత్సరముల ప్రాయములోనే సకలశాస్త్ర కళా కోవిదులైరి. 30 పార్లు శ్రీభాష్యప్రవచనము జేసిరి.

దేశికులు గృహస్థులు. వీరిభార్య తిరుమంగై. వీరి కుమారులు వరదాచార్య. వీరిగురించి పిళ్లయ్ అంతలి అను తమిళగ్రంథమును 20 పద్యములలో వ్రాసిరి. దేశికులు తిరువహేంద్రపురము, శ్రీరంగం, కాంచీపురములలో వేదాంత తత్వాంశ సమాయుక్త భక్తి ప్రపత్తి పురస్సర రచనలను సాయించుచు జీవితమును ప్రబల వైరాగ్యానుష్ఠానచింతనలతో గడపి 100 సంవత్సరములు జీవించిరి. యామునాచార్యులు, భగవద్రామానుజులు కేవలము సంస్కృతములోనే గ్రంథములను రచించిరి. ఆళ్వార్లు కేవలము తమిళములోనే ప్రబంధముల సాయించిరి. కాని వేదాంత దేశికులు సంస్కృతములోను, తమిళములోను, మణిప్రవాళము లోను (సంస్కృత, తమిళముల మిశ్రమము) 108 రచనలవరకు జేసిరి. సంస్కృత రచనలో 28 స్తోత్రములు, 4 కావ్యములు, 1 నాటకము, హయగ్రీవ స్తోత్రము, సుదర్శనాష్టకము, అభీతిస్తవము, గరుడ స్తవము, శ్రీస్తుతి (కనకధారాస్తవము) మొదలగునవి మంత్రగర్భితములు. మాలికాఫరు దండయాత్ర కాలములో దేశికులు అభీతిస్తవము రచించి రంగనాధుల ఉత్స విగ్రహములను, సుదర్శన భట్టర్ విరచిత శ్రుతప్రకాశిక యను శ్రీభాష్య ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యానమును కాపాడగల్గిరి. ఒకానొక అకించనునకు శ్రీస్తుతి రచించి కనకవర్షమును గురిపించిరి. కృపాన్వితులైన శ్రీ రంగనాథునిచేతను శ్రీ రంగనాయకి చేతను 'వేదాంతవార్య', 'సర్వ తంత్ర స్వతంత్ర'యను బిరుదములుపొంది, కవులలోను, తార్కికులలోను, వేదాంతులలోను మకుటాయమానముగా శోభించుచు 'కవితార్కిక సింహము' యను బిరుదును ఆర్జించి, దేశికులు వైభవముగా నుండుకాలములో మహామాంత్రికుడైన నొక వ్యాలగ్రాహి దేశికులవద్దకువచ్చి తన్ను జయించవలసినదని నిర్బంధము చేసెను. 'వివాహశ్చ వివాదశ్చ సమయోరేవ శోభతే' యను న్యాయమున మౌనముగా ఆలయమునకు పోగా నచట నొక సర్ప ఖండమును చూచి ఏడురేఖలనుగీసి ఆలయములోని కృష్ణ సన్నిధికిపోయి ధ్యాననిష్ఠలో నుండిరి. వ్యాలగ్రాహి తనమంత్ర శక్తిచేత వివిధానేక సర్పములను ప్రయోగించగా, ఆ రేఖలను దాటలేక నివర్తితములైనవి. వ్యాలగ్రాహి క్రుద్ధుడై శంకపాలుడను మహా సర్పమును దేశికులను కరచుటకు ప్రయోగించెను. శంకపాలుడు వేగాతిశయముతో రేఖలనుదాటి దేశికులను కరచుట కుద్యుక్తుడైయుండ, దేశికులు గరుత్మంతుని స్మరించెను. తత్క్షణమే గరుత్మంతుడు శంకపాలుని తదితర నివర్తితములైన సర్పములను వాయువేగముతో ఆకాశమార్గమునకు తీసుకొనిపోయెను. వ్యాలగ్రాహి అప్పటికి తన మత్సరమును వీడి రక్షించవమని దేశికుల పాదములపైబడి అర్థించెను. దయార్ద్రహృదయుడగు దేశికులు గరుడ పంచాశత్ దండకమును సాయించగా వ్యాలగ్రాహి తన సర్పములను తిరిగి పొందెను.

వేదాంతదేశికులు విద్యారణ్యులు బాల్య స్నేహితులు. విద్యారణ్యులు విజయనగరరాజ్యమునకు మంత్రిగా నున్న కాలములో నొకసారి దేశికులను విజయనగరమునకు రమ్మనమని, బుక్కరాజుని శిష్యునిగా జేసెదనని లేఖవ్రాసి పంపెను. దానికి సమాధానముగ దేశికులు నొక శ్లోకమునువ్రాసి పంపిరి.

క్షోణీ కోణ శతాంశపాలన కలా
దుర్వార గర్వానల
క్షుభ్యత్ క్షుద్ర నరేంద్ర చాటు
రచనా ధన్యాన్ నమన్యామహే ।

దేవం సేవితు మేవ నిశ్చిను
మహేయో ఽసౌ దయాళుః
పురాధానా ముష్టి ముచే కుచేల
మునయే దత్తేస్మ వితే్త శతావ్ ||

భూభాగములో నొకానొక మూలలోని శతాంశ భాగమును పాలించు గర్వాతిశయులైన రాజులకు స్తోత్ర పద్యములను వ్రాసినవారిని ధన్యులగా భావించము. పిడికెడు అటుకులకు సకలైశ్వర్యములను కుచేలమునికి ప్రసాదించిన దయాసింధువగు కృష్ణపరమాత్మనే సేవించుటకు నిశ్చయము జేసికొంటిమి. ఈ సమాధానముతో విద్యారణ్యులు యతీశ్వరులకుకూడా సాధ్యముగాని వీరి వైరాగ్యమునకు విస్మయము జెంది యే యుపాయముచేతనైనను వీరిని తిరిగి వైరాగ్య నిష్ఠనుండి మరలించవలెనని నిశ్చయించుకొని మరల ఆశచూపుచు లేఖను వ్రాసిపంపెను. దేశికులు ఈ లేఖకుకూడా సమాధానముగ శ్లోకద్వయమును వ్రాసిపంపిరి.

'సిలం కిమనలం భవే దనల
వౌదరం బాధితుం ?
పయః ప్రసృతి పూరకం
కిము న ధారకం సారసవ్ ?
అయత్న మల మల్లకం
పథి పటచ్చరం కచ్చరం
భజంతి విభుధాహ్యాహ్యాహ్యా
కుక్షితః కుక్షితః' ||

జ్వలతు జలధి క్రోడ
క్రీడ త్కృపీటభవప్రభా
ప్రతిభటపటుజ్వాలా
మాలాకులో జఠరానలః
తృణమపి వయం సాయం
సంపుల్ల మల్లిమతల్లికా
పరిమల ముచా వాచా యాచామహే
నమహీశ్వరాన్ ||'

కడుపుమంటను చల్లార్చుటకు సిలావృత్తి జాలదో (సిలావృత్తి యనగా కళ్లాలలోని ధాన్యపు గింజలను ఏరుకొనుట)? సరస్సునందుగల నీటిని త్రాగి దప్పిని తీర్చుకొనలేమా? దారిలో దొరికిన మాసిపోయిన గుడ్డముక్క మానరక్షణార్థము అచ్ఛాదనకు (కౌపీనమునకు) చాలదా? పొట్టకొరకు పండితులైనవారు వ్యర్థముగా రాజులను సేవించుచున్నారు.

బడబాగ్నివలె కడుపునందు జఠరాగ్ని మండనీ గాక వికసితమల్లిపుష్పముల పరిమళములను వదలిన మా వాక్కుతో రాజులను గడ్డిపరకకైనను యాచించము అని సమాధానమును వ్రాసిపంపిరి.

విద్యారణ్యులు ఉపాయాంతరముగా, 'రాజసేవ చేయనవసరములేదు. నగరమునకు వెలుపల యోజన దూరములో వేంచేసినయెడల, రాజా స్వయముగావచ్చి మీ పాదములవద్ద ధనమును సమర్పించి సేవించుకొని తిరిగి వెళ్లును' అని మరల లేఖ వ్రాసిపంపెను. దీనికి మరల సమాధానముగా శ్లోకద్వయమును వ్రాసిపంపిరి.

'దురీశ్వరద్వారబహిర్వితర్దికా
దురాసికాయై రచితో ఽయ మంజలిః
యదంజనాభం నిరపాయమస్తి మే
ధనంజయస్యందనభూషణం ధనమ్||

దుష్టప్రభువులయొక్క గృహద్వారమునకు వెలుపల అరుగులమీద కూర్చున్నవారల 'కొక నమస్కారము. కాటుకవంటి కాంతిగల్గిన పార్థరథి భూషణమే నాకు నిరపాయమైన ధనము.

'శరీర పతనావధి ప్రభు
నిషేవణాపాదనాత్
అబింధన ధనంజయప్రశమదం
ధనం దం ధనమ్|
ధనంజయ వివర్ధనం
ధనముదూఢ గోవర్ధనం
సుసాధన మబాధనం
సుమనసాం సమారాధనమ్.'

జీవితాంతమువరకు ప్రభువుల పాదసేవచేయుట వలన లభించు ధనము మెరుపువంటి ప్రశాంతినిచ్చు దుర్ధనమగును. అర్జును నుద్ధరించినట్టి, గోవర్ధన పర్వతమును ఎత్తునట్టి ధనము మంచిమనస్సుకల

వారలకు సులభసాధ్యము బాధారహితము సమారాధ్యము యగును. ధనము పై జుగుప్స ధ్వనించునట్లు, 11 సార్లు 'ధనం' శబ్దప్రయోగము వైచిత్ర్యముగా ఈ శ్లోకమునందు ఇముడ్చబడియున్నది. ఇది దేశికుల అసాధారణ అద్వితీయ రచనా వైదుష్యము.

'నాస్తి పిత్రార్జితం కించిత్
న మయా కించి దార్జితమ్।
అస్తి మే హస్తిశైలాగ్రే
వస్తు పైతామహం ధనమ్'॥

పిత్రార్జిత ధనములేదు. నేను ఆర్జించనూ లేదు. నాకుఉన్నది పైతామహధనము. కంచి వరద రాజులే— నుట దేశికుల భక్తి, ఆత్మవిశ్వాసములకు నిద ర్శనము. వీరి వైరాగ్యము, ధైర్యము, జ్ఞానము, దయ, క్షమ శమ దమ భక్తి సుదృఢత్వములకు విద్యా రణ్యులు అమితాశ్చర్యము నొందిరి.

ఈశ్వరుడు పరవ్యూహవిభవాంతర్యామ్యర్చావతార రూపేణ 5 విధములు. 1. పర యనిన శ్రీ వైకుంఠములోనున్న పరవాసుదేవుడు 2. వ్యూహ మనిన జగత్ సృష్టికొరకు క్షీరసాగరమందు వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న అనిరుద్ధభేదములచే చతుర్విధ స్వరూపులు. వాసుదేవుడు షడ్గుణపరిపూర్ణుడు. సంకర్షణుడు జ్ఞానబలములుగలవాడు. ప్రద్యుమ్నుడు ఐశ్వర్యవీర్య ములుగలవాడు. అనిరుద్ధుడు శక్తితేజములుగలవాడు. 3. విభవ మనగా రామకృష్ణాద్యవతారములు. 4. అంత ర్యామి యనగా స్వర్గనరకాద్యనుభవ దశలందైనను యోగ్యద్రష్టలచే చూడబడు హృదయప్రదేశావస్థిత స్వరూపి. జీవునితో కలసియున్నను, తద్గతదోషములు స్పృశించవు. 5. అర్చావతారమనగా ఆలయములందలి మూర్తులు. వేదాంతదేశికులు దేశమందుగల శ్రీ వైష్ణవ దేవాలయములందుగల మూర్తులను సేవించుకొనిరి. వీరు అర్చారూపములోని భగవంతునిపై అత్యంతాధిక భక్తికలవారు. వీరు రచించిన 'వరదరాజస్తవము'లో వైకుంఠములోపొందు ఆనందముకంటె అర్చావతార భగవన్మూర్తిని చూచుచుపొందు ఆనందమే తనకు వాంఛనీయమని తెల్పిరి.

'తురగవిహగరాజస్యందనాందోళికాది
ష్వధికమధికమన్యా మాత్మశోభాం దధానమ్।
అనవధిక విభూతిం హస్తిశైలేశ్వరం త్వాం
అనుదిన మనిమేషై ర్లోచనై ర్నిర్విశేయమ్॥

నిరంతరం నిర్విశత స్త్వదీయం
అస్పృష్ట చింతాపద మాభిరూప్యమ్।
సత్యం శపే వారణశైలనాథ
వైకుంఠవాసేఽపి నమేఽభిలాషః॥

అశ్వ గరుడ రథ పల్లకీ వాహనములందు అధికాధి కముగా శోభించునట్టి, అనవధిక విభూతియగు కంచి వరదరాజులు అగు నిన్ను అనిమిష నేత్రములతో దర్శించుకొందును. (కన్నులారా సేవించుకొందును). విచారాది విపత్తులు తాకలేని నీ వైభవమును నిరం తరము అనుభవించుచున్న నాకు వైకుంఠవాసము నందుకూడ అభిలాష లేదని శపథపూర్వకముగా చెప్పు చున్నాను. 'పరమార్థస్తుతి' యందు

'శ్రీమద్ద్రుధ సరస్తీర
పారిజాత ముపాస్మహే।
యత్ర తుంగై రతుంగైశ్చ
ప్రణతై ర్గృహ్యతే ఫలమ్',

'యత్రతుంగై రతుంగైశ్చ' అనుటవలన పొడుగువానికి పొట్టివానికికూడా ఫలము అందును. ఇది అసత్యాభాసము. కాని దీనికి సమాధానము 'ప్రణతై', అను పదప్రయోగమునందు రూఢి యైనది. వంగి ప్రణామము జేసినవానికి మోక్షఫలము సిద్ధించునని తాత్పర్యము. ఈ విధముగా దేశికులు స్తోత్ర రచనలు, అలంకార శైలి శబ్ద వైచిత్ర్య వైభవోపేతములేగాక భక్తి వేదాంత తత్వామృత ములతో నిండియుండును. ఇదియే వీరి విశిష్ట అత్యు త్కృష్ట స్తోత్రరచనా వైదుష్యము.

వేదాంత దేశికుల 'యాదవాభ్యుదయము' కాళి దాసరఘువంశముకంటె విలక్షణతరమైనది. హంస

సందేశము మేఘసందేశముతో సదృశమైనది. 'పాదుకా సహస్రము' రంగనాథుని పాదుకలపై 1008 శ్లోకముల గలది. ఈ కావ్యము ఒకేఒకరాత్రియందు రచించబడినది. ఇంతకంటె ఆశ్చర్యమైనది ఏమిటంటే, ఈ కావ్యము, ప్రస్తావ, సమాఖ్యాది 32 పద్ధతులలో రచించబడిన శ్లోకములతో గూడియున్నది. ఇందు 30 వ పద్ధతియగు చిత్ర పద్ధతిలో షట్త్రింశత్ పద్ధతులలో ఏకాక్షరముతో కూడిన శ్లోకము, అనగా ఒకే అక్షరముతో శ్లోకమంతా సాగుట.

ఉ. 'తతా తత్తాఽతి తత్తేతా
తాత తీతేతి తాతి తుత్ ।
తత్తత్తత్తా తతితతా
తతే తాతేత తాతుతా ॥

ద్వి, త్ర్యక్షరములతో కూడిన శ్లోకములు సాగినవి.

ఇవిగాక చిత్రపద్ధతియందు బంధవిన్యాసములు అనగా పాదుకాబంధ శరబంధ అష్టదళపద్మబంధాది శ్లోకములుగూడ నున్నవి. ఒకేఒకరాత్రిలో ఆశుధారగా ఇన్ని విచిత్రపద్ధతులలో శ్లోకములను, ఉదాత్తమైన భావములతో నిబంధించుట, దేశికుల దివ్యరచనా శక్తిని నిరూపించుచున్నది.

ప్రసిద్ధాఽద్వైతసిద్ధాంతవిదగ్రణియగు కృష్ణమిశ్రుని ప్రబోధచంద్రోదయమునకు సమాధానముగా 'సంకల్పసూర్యోదయము'అను నాటకమును రచించిరి. ఈ గ్రంథమునకు పీఠికయందు,

'న తత్ శాస్త్రం న సా విద్యా
నతత్ శిల్పం నసా కలా ।
నాఽసౌయోగో నతత్ జ్ఞానం
నాటకే యేన దృశ్యతే ॥

యనగా ఈ నాటకమునందు సర్వశాస్త్రవిద్యా శిల్ప, కళ, యోగజ్ఞానములు పరిపూర్ణముగా గోచరించును. 'యాదవాభ్యుదయము'యొక్క వ్యాఖ్యాత

యగు అప్పయ్యదీక్షితర్, కవితార్కికసింహముయొక్క కావ్యములు లలితమైనను ప్రతిపదములోను గొప్పభావములు గర్భితములై యున్నవని శ్లాఘించెను.

'ఇద్ధం విచింత్య సర్వత్ర
భావాస్పంతి పదే పదే।
కవితార్కికసింహస్య
కావ్యేషు లలితేష్వపి'॥

దేశికుల వేదాంత గ్రంథములు : తత్వముక్తాకలాపము, అధికరణ సారావళి, శతదూషణి, తత్వటీక, తాత్పర్యచంద్రిక (రామానుజ గీతాభాష్యమునకు ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్య), గద్యత్రయభాష్యము, సర్వార్థసిద్ధి, న్యాయసిద్ధాంజనము, న్యాయపరిశుద్ధి మొదలగునవి. 'సుభాషితనిధి' అనునది నీతిగ్రంథము. ఇందు 144 శ్లోకములు 12 సమూహములుగా జేయబడినవి. ఈ రచనలవలన వేదాంతదేశికుల అద్వితీయమగు వేదాంతవిద్వత్తు, తర్కకౌశలము, కవితాసామర్థ్యము సుస్పష్టమగును. రామానుజసిద్ధాంతమును పరిపూర్ణముగా ఆకలింపు జేసుకొని పరిశుద్ధముగా వ్యక్తము జేయగలవారిలో దేశికులు అగ్రగణ్యు లనవచ్చును. దేశికులు సంస్కృతములోనేగాక గద్యపద్య రచనావైదుష్యము తమిళములోను, మణిప్రవాళములోను (తమిళ సంస్కృత పదముల మిశ్రమము) జూపిరి. తమిళములో 19 ప్రబంధములు, మణిప్రవాళములో 32 రచనలు సాయించిరి. మణిప్రవాళ రచనలు శ్రీ వైష్ణవులకు అత్యావశ్యకములు. వీటిని రహస్యగ్రంథము అందురు. ఇందు చిన్న రహస్య గ్రంథములు 28; పెద్ద రహస్య గ్రంథములు 4. చిన్న రహస్య గ్రంథములు రెండురకములు. 1. అమృత రంజని రహస్యగ్రంథములు. 2. అమృతాస్వాదిని రహస్య గ్రంథములు. పెద్దరహస్యగ్రంథములు 1. పరమపద సోపానులు; 2. పరమతభంగము; 3. హస్తిగిరి మాహాత్మ్యము; 4. రహస్యత్రయసారము.

దేశికులు శ్రీవైష్ణవులలో వడగల సాంప్రదాయముగలవారికి మూలపురుషులు. వీరు భక్తిప్రపత్తులుగల మహాపురుషులు. జ్ఞానవైరాగ్యభూషణులు. భక్తి, గుణాతీత స్థిరప్రజ్ఞత్వ సమ్మిళిత వ్యక్తిత్వము గల మహాపురుషులు.

'తురగవదనతేజోబృంహితాశ్చర్యశక్తి
కవికథకమృగేంద్ర స్సర్వతంత్ర స్వతంత్ర ।
జయతిగురురబాధం వేదమాడార్య సంజ్ఞావ్
అనితరజనలభ్యం లంభితో రంగభర్త్రా॥'

ఉడుమిళ్ళ, అమరాబాదు శాసనములు

శ్రీ కూచిభొట్ల వేంకటసుబ్బారావు

శ్రీ ములుకుట్ల రామకృష్ణశాస్త్రి

తెలంగాణమునందు ఇదివరకే అనేకశాసనములు బయటకు వచ్చినవి. పుస్తకరూపమున ప్రకటింపబడినవి. ఇంకను కొన్ని శాసనములు మారుమూల గ్రామములందు ఉన్నవని, ఈ శాసనములు బుజావు చేయుచున్నవి. భావిపరిశోధకులకు, పరిశోధనలకు అనువుగ నుండుటకై మాకు లభించిన ఈ శాసనములను ప్రకటించుచున్నాము.

ఉడుమిళ్ళ శాసనములు

ఈ ఉడుమిళ్ళ గ్రామము తెలంగాణా ప్రాంతమునందలి మహబూబ్‌నగరమండలములోని అచ్చంపేటతాలూకాయందు, అమరాబాదు గ్రామమునకు తూర్పుదిశను 19 మైళ్ళ దూరమునందున్నది. దీనికి ఊర్మికేశ్వరమనియు నామాంతరము గలదు. ఇందుకు నిదర్శనముగ ఈ గ్రామమున ప్రాచీనమైన ఊర్మికేశ్వరాలయము కలదు. ఈ గ్రామమునకు నైఋతిదిశయందు సుమారు మైలుదూరమునగల లోయలో నొక ప్రాచీన శివాలయమున్నది. ఈ ఆలయమునకు కుడివైపున నొక పెద్దగుండమున్నది. ఎడమవైపున నొక సత్రముకలదు. ఆ సత్రమునకు బయటిభాగమున ఎడమవైపు గోడకు, అనగా శివాలయమునకు కొంచెము ప్రక్కగా నెడమవైపునకల నొక బండయందీ శాసనము చెక్కబడియున్నది. బండకు ఒకప్రక్కమాత్రమే శాసనముకలదు. అక్షరములన్నియు చక్కగానుండి జాతిపైననే చదువుటకనువగునంత పొంకముగ నున్నవి.

శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మల్లిదేవరాజు కొడుకు అడురరాజు, ఉడుమిళ్ళ విశాలాక్షిజియ్యలకు చేసిన దానమును ఈ శాసనము తెలుపుచున్నది. అచ్చటచ్చట లేఖకదోషములు లేకపోలేదు. కాని భాష సుస్పష్టముగ నున్నది. ఉన్నదున్నట్లుగ శాసన స్వరూపము నిట పొందుపఱచుచున్నాము.

శాసన స్వరూపము

సూర్యుడు। శివలింగము చంద్రుడు

1 స్వస్తి సమదిగత పంచ మ
2 హా శబ్ద మహా మ(ం)²ద
3 లేస్వర యసోనాగపుర
4 వరేశ్వర హరితగోత్ర అ
5 ద్దంతి సహాస్ర నీడు కీ
6 డుండు వాజినాం యసోలంపడ
7 సంహతం మత్యతమాద × డు
8 శ్రీరాహత్తర శ్రీమన్మహామండలేశ్వర
9 మల్లిదేవరాజా కొడ్కు అడురరా
10 జులు · * * ³యగు తారణ సంవ

---

1. ఇచట జాతికి కుడివైపున సూర్య చిహ్నము, నడుమ శివలింగ చిహ్నము, ఎడమవైపున చంద్ర చిహ్నమును కలవు.

2. 2వ, పంక్తియందలి కుండలీ కరణమునగల పూర్ణానుస్వార మూహింపబడినది.

3. అక్షరములు తెలియని స్థలముల ఈ గుర్తుంచబడినది. 10 వ పంక్తియందు సంఖ్యలు అస్పష్టముగనుండి కాలమును తెలియజేయుటలేదు.

11 త్సర మన పౌష్యసుద్ధ దసమి ను
12 ద్రవారమున నుత్తరాయన సం
13 క్రమణ కాలమ్న శ్రీ ఉడుమిళ్ళ
14 ర దేవరకు దూప దిప నివెద్య
15 కు విసాలాక్షి జియ్యాల సమ
16 ర్పించ్చి ఉడుమిడ్ల ఏలు దేవరకు నిచ్చె స
17 దత్తి॥ స్వదత్త(c)[4] పరదత్తాంవా యో
18 హరతి వసుందరా షష్టి వర్ష
19 సహస్రాణి విష్ఠాయాం
20 జాయతే క్రిమిః॥

ఈ శాసనమున ప్రస్తుతుడైన మల్లిదేవరాజా కాని, అతని కొడుకు అదురరాజాకాని, మేము పరిశోధించినంతవరకు తెలంగాణా శాసన సంపుటద్వయము నందలి ఏ శాసనమునందు ప్రస్తుతింపబడలేదు. వీరు వేయించిన ఇతర శాసనములు లభ్యమగునంతవరకు వీరిని గూర్చిన చరిత్ర తేటతెల్లముకాదు.

మఱియు, ఈ ఆలయము ముందు గోడయందు రాళ్లపై బ్రాహ్మీలిపికూడ కొంత చెక్కబడియున్నది. కాని, కాలపు చాలున అక్షరముల రూపముచెడి గుర్తించుటకు వీలుకాకుండుటచే ప్రకటింప వీలుకాకున్నది. ఇట్టి లిపితోడను, ఇట్టి స్థితియందే, ఉడుమిళ్ల గ్రామస్మశానమునందుగూడ ఒక బండకలదు.

ఉడుమిళ్ల గ్రామమునందే గ్రామమునకు సుమారు అరమైలు దూరమున తూర్పు దిశయందు పొలములో వినాయకుని విగ్రహముకలదు. ఆ పొలము వినాయకునికై ఈయబడిన మాన్యముఅని తెలియు చున్నది. ఆలయములేదు. కాని ఆ విగ్రహము ఒక చెట్టుక్రింద కలదు. ఆ విగ్రహము ప్రక్కన ఒక రాతిపై ఒక శాసనము చెక్కబడియున్నది. ఈ శాసనమున 'యాచన అబ్బరాజా ఓడెను' అను విషయము తెలియుచున్నది. శాసనస్వరూపము ఈ క్రింద ఈయబడినది :

శా స న ము

సూర్యుడు శివలింగము చంద్రుడు

1 విక్రమ సంవ
2 త్సర భాద్రప
3 ద శు 2 సో, యి
4 రండు రావు
5 లుంను యచ
6 న అబరాజా
7 ఓడెను శ్రీ

ఈ శాసనకాలము కాని, యాచన అబ్బరాజా (అని ఊహింపబడు చున్నవాని) కాలముకాని, శాసనము వలన తెలియుటలేదు. ఇతర శాసనముల ఆధారముతో, ఈ వివరముల నఱయుట పరిశోధకులకు వదలు చున్నాము.

ఇంతటితో మాకు లభ్యమైన ఉడుమిళ్ల శాసనముల వివరములు ముగిసినవి.

ఇంక, అమరాబాదు శాసన విషయము.

అమరాబాదు శాసనములు

ఈ శాసనములు మాకు లభించిన శాసనములలో మూడవది. అమరాబాదు గ్రామము మహబూబునగరము నుండి శ్రీశైలమునకు పోవు బస్‌రూటుపై కల మున్ననూరు గ్రామమునకు సుమారు 10 మైళ్లదూరమున కలదు. మహబూబునగరమునుండి అమరాబాదుకు నేరుగా బస్సు సౌకర్యము కలదు.

ఈ శాసనము, అమరాబాదునందున్న శివాలయ ద్వారమునకు ఎడమవైపున, భూమియందు పూడియున్న చతురస్రాకారపీఠముకల స్తూపాకృతినున్న శిలపై, మూడుప్రక్కల చెక్కబడియున్నది. 30 పంక్తులు కలిగిన దీర్ఘశాసనము రెండు ప్రక్కలను; వేఱొక చిన్న 9 పంక్తులుకల శాసనము మూడవ ప్రక్కను కలవు. ఈ రెండు శాసనములును దానశాసనములనియే తేలుచున్నవి. ఇతర శాసనములందువలెనే వీనియందును, కొన్నియక్షరములు స్పష్టముగ నుండక పోవుటయు, లేఖకదోషములును కలవు. ఈ శాసన స్వరూపములను ఈ క్రింద పొందుపఱచుచున్నాము.

4. 17 వ పంక్తియందలి కుండలీ కరణమునగల పూర్ణానుస్వార మూహింపబడినది.

మొదటి ప్రక్కన, రెండవ ప్రక్కను కల శాసన స్వరూపము

1 స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు 1196 అగు నేటి ర
2 క్తాక్షి సంవత్సర జేష్ఠ శుద్ధ [5] కు శ్రీ మ
3 హా మండలేశ్వరు ఇంమ్మడి విశ్వనా
4 థ దవరకు శ్రీభా ఆయురారోగ్యై
5 శ్వర్య భద్రి×గా శ్రీ సిద్ధమహేశ్వ
6 ర్ప్రతిష్ట సేసిరి. శుక దవరకు కొ
7 త్త పెంటవెనుక కొత్త ఇంమ్మడి దేవ
8 ర ఇచినది మతరు 17 కరలప
9 ల్లి వరిమడికుంట దనక ప్రతి క
10 దు ఆయం తూర్పు సగ నొప్ప
11 దేవర తన ఉత్తరాన వరిపొలము
12 ·**వద్ద గుర్తించి తూర్పుదెసన కు
13 రవని కుంటలోన మణుదురు 10
14 కాడి కోలన ఏడుసుడి కొలు మం
15 డరాజు ఏలిన**·దీపాదికము గాను
16 ****కొల్లాపురములకు మా దే
17 వి ఏలిన దీపాదిక *యల మ
18 డ్డి పడమటి నల్లశంకరుడు
19 ఇచినది యడమున**వ
20 ***ం తూర్పున·*·కుల చేను
21 ** సుకరతరము లక్ష్మీదేవికి త్రికాల
22 ముం పూజ దూప దీప నివేద్యలు న
23 డపుమని నారిజియ కొడుకు అం
24 పజియకు ఇచ్చిరి*****
25 ************* ల
26 క్ష్మీదేవి బూజించేవారు మంగళ మహా శ్రీ
27 స్వదత్తం పుణ్యపరమాం సుశీలినే
28 పరదత్తాపహారినే స్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్
29 స్వదత్తం పరదత్తం వా యోహరతి వసుంధరా
30 షష్టిర్వర్షసహస్రాణి విష్టాయాంజాయతే క్రిమి.

ఈ శాసనము ప్రారంభమున సూర్యచంద్రుల యొక్కగాని, శివలింగము యొక్కగాని చిహ్నములు కానవచ్చుటలేదు.

ఈ శాసనము ఇమ్మడి విశ్వనాథుడు సిద్ధమహేశ్వరుని ప్రతిష్టచేసి అంగరంగనైవేద్యభోగములకు గాను ఇచ్చిన దానమును తెల్పుచున్నది. శాసనస్థ ప్రమాణము చేతనే, ఇది శాలివాహన శక 1196 కు సరియగు రక్తాక్షి సంవత్సర జ్యేష్ఠశుద్ధ పంచమి నాడు జరిగినదిగా ఊహింపబడుచున్నది. తిథి పంచమి అని శాసనమునందలి అస్పష్టమగు అక్షరమునుబట్టి ఊహ.

అమరాబాదు గ్రామము పరిసరములందు గల పొలములలో శివలింగములు వివిధ పరిమాణములలో నేటికిని కానవచ్చుచున్నవి. చెక్కు చెదరకయున్న పెద్ద పెద్ద లింగములను, పానవట్టములను, పొలములందు, మేము స్వయముగ చూచియున్నాము. ఈ అమరాబాదు గ్రామము పూర్వము ప్రముఖ శైవక్షేత్రమై యుండనోపును. చేరువనకల శ్రీశైలక్షేత్ర ప్రభావమును, శ్రీశైలమున కుత్తర ద్వారమని పేరొందిన ఉమామహేశ్వర క్షేత్ర ప్రభావమును, ఈ గ్రామముపై యుండి యుండవచ్చును. అమరాబాదు, కృష్ణానదికి యుత్తర ప్రాంతమునుండి శ్రీశైలమునకు పోవు కాలిబాటపై కలదు. ప్రతాపరుద్రుని కోటయొకటి ఈ గ్రామమునకు ఐదారుమైళ్ల దూరమున కలదు.

మూడవ ప్రక్కనకల శాసనము

చంద్రుడు సూర్యుడు

1 డిండిమరాజా పెద్ద బొల్లయ రడి
2 వారికిం బున్యముగాను లక్ష్మీ దే
3 వికి చెందిన దీపనివేద్యంకు స
4 గం పాల కొల్వ బడ్డ॥ తి గల దే
5 లిన ఏదుము॥ తి కురపబ
6 డెను పందుము 10 వపు (కొం)
7 దుము॥ తెంని జియ్యకు రం
8 డు పొద్దు పరక ఒకపాలు బ
9 (ని) వి కుడుచువారు.

ఈ శాసనము ప్రారంభమున చిహ్నముల క్రమము మారుట, శివలింగచిహ్నము లేకపోవుట విశేషము.

ఇతర సంకేతనములు శాసనస్వరూప లేఖనమున మాచే, పూర్వమువలెనే వాడబడినవి. ఈ శాసనకాలము శాసనస్థము కాకుండుటచే తెలియుటలేదు. ఇందు కానవచ్చు డిండిమరాజా ఎవరో తెలియుటలేదు. కాని అదే రాతిపై చెక్కబడియుండుటచే శా. శ. 1196 ప్రాంతము నాటిదని యూహించుచున్నాము. అమరాబాదునందుగాని, తత్సమీపము నందుగాని, నేడు ప్రాచీనమగు లక్ష్మీదేవి యాలయము కానవచ్చుటలేదు.

అమరాబాదు శాసనముల వివరము లింతటితో ముగిసినవి.

పై నాలుగు శాసనములు తెలంగాణా శాసన సంపుటములందు లేవు. పరిశోధకులు పరిశోధించి ఇందలి చరిత్ర కుపకరించు విషయములను లోకము ముందుంచగలరని యాశించుచున్నాము.

ఈ శాసనములు సంపాదించుటకు నాకు ఉడుమెళ్ళ గ్రామమునందు సాయపడిన తద్గ్రామ నివాసులగు శ్రీ పులుసు నారాయణరెడ్డి B Sc., గారికిని అమరాబాదు గ్రామమునందు సాయపడిన తద్గ్రామ నివాసులగు శ్రీమాన్ రామాచార్యులవారికిని నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు

ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతము

శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు

శ్రీప్రణీత సద్రసజ్ఞుఁడగు
పింగళికాంతుని కావ్యశిల్ప ని
ర్మాణధురీణబుద్ధిగరిమంబున
కిర్వురె సాటు లిమ్మహిన్
వాణికి వాణియైన గురువర్యుఁడు
చెళ్పిళ వేంకటేశుఁడున్
ప్రాణము ప్రాణమైన గుణరమ్యుఁడు
కాటురి వేంకటేశుఁడున్

ఒకానొక సందర్భములో పింగళి లక్ష్మీకాంతము గారు చెప్పికొన్న పద్య మిది. వారు, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు జంటకవులై 'తొలకరి', 'సౌందరనందము' రచించిరి. నాలుగుకాలములపాటు నిలువఁ గల్గిన నవీనయుగకావ్యములలో 'సౌందరనంద' మొకటి. ఇతివృత్తనిర్వహణములో, రసపోషణములో, పాత్ర చిత్రణములో దానికదే సాటి. ఆ కావ్యమునకువచ్చిన కీర్తి యీనాఁటికి నిశ్చలముగనే యున్నది. తిరుపతి వేంకటేశ్వరులను జంట తరువాత తెలుఁగునాఁట రాణించిన జంట పింగళి కాటూరులే. కాని గురువులది పురాణ రీతి, శిష్యులది కావ్యరీతి—ప్రాధాన్యమునుబట్టి.

సౌందరనందము తరువాత పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు కలసి కవిత్వము చెప్పినవారుగారు. లక్ష్మీకాంతముగారు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తులో ప్రథమాంధ్రాచార్యపీఠము నధిష్ఠించిరి. అక్కడినుండి వారి సారస్వత వ్యవసాయ మెల్ల ఉత్తమాచార్యుఁడు నిర్వహింపఁదగినదిగనే యున్నది. 'మధురపండితరాజము' జగన్నాథ పండితుని ఖండకావ్యములకు ననువాదము. 'సాహిత్యశిల్ప సమీక్ష' 'కుమార వ్యాకరణము' లక్ష్మీకాంతముగారి యాచార్యకమునకు ఫలములు. 'గౌతమ వ్యాసములు' 'నా రేడియో ప్రసంగములు' వారు వ్రాసిన వ్యాసముల, పీఠికల, చేసిన ప్రసంగముల సంకలన గ్రంథములు. వారు కవి, విమర్శకుఁడు ననుమాట నిజమే. అంతటితో వారి కృషి యాగిపోలేదు. లక్ష్మీకాంతముగా రెన్నఁదగిన కావ్యపరిష్కర్తగా రాణించిరి. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు పక్షమున వారు 'ద్విపద భారతము' ప్రథమ భాగమును ప్రకటించిరి. అవసరాల సూర్యారావు సహాయుఁడుగా 'పల్నాటి వీరచరిత్రము' పరిష్కరించిరి. వారు రచించిన గ్రంథములను బండ్లు కెత్తుటకు సాధ్యముగాకపోవచ్చును కాని వారి కీర్తిని శాశ్వతముగా నిలుపుటకు వారు సృష్టించిన వాఙ్మయము చాలును. దానికున్న చేవ యటువంటిది.

లక్ష్మీకాంతముగారు తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులకు కొప్పరపుకవులకు నడుమ చెలరేఁగిన కుమ్ములాటలో ఎలమీదికి వచ్చినవారే. వారికి సహాయుఁడుగా నిలిచినది వడ్లమన్నాటి నృసింహశర్మగారు. ఈ యిద్దరు వేంకటశాస్త్రిగారికిఁ దెలియకుండ కొప్పరపు కవులను డీకొని అభినవసరస్వతీ పత్రికకు పద్యములు పంపిరి. పంపిన తరువాతఁగాని గురువుగారితోఁ జెప్పరైరి. ఇట్లు చేయుట వేంకటశాస్త్రిగారికి నచ్చలేదు. కారణము కొప్పరపు కవులతోడి కలహమునందలి తత్త్వమే. వేంకటశాస్త్రిగారు '...మాతో నే సంబంధమునులేని సుదర్శినీ పత్రికాధిపతులవంటి నియోగిశిఖామణులు మమ్మును బురస్కరించికొని వ్రాసినను నయ్యది మమ్ము ఘటింపదు గాని, మా శిష్యులలోఁజేరిన నియోగిబాలకులు మమ్ముఁ బురస్కరించి వ్రాయు వ్రాఁత లెంత న్యాయ్యములైనను నయ్యవి మాకుఁ బ్రతిష్ఠాకరము లగుటలోఁ బూర్తిగా సంశయింప వలసిన వగుటట్లుండఁ

బై పెచ్చుపకీర్తికిఁ గారకము లగునని మేము బాగుగా నెఱుఁగుదుము...' అని భావించిరి. భావించి శిష్యుల పద్యములను బ్రకటింప వలదని యభినవసరస్వతీ పత్రికాధిపతులకు వ్రాయనెంచిరి. కాని యీ నియోగి బాలకులు సామాన్యులా ? వారు వేంకటశాస్త్రిగారితో 'తా మిప్పుడిట్లు వారించిన లాభము లేదనియు, మేమీ పద్యముల ప్రతి నొకదానిని శ్రీ కొప్పరపు సోదరులకుఁ గూడ నంపియుంటిమి' యని చెప్పిరి. ఇఁక వేంకట శాస్త్రిగారేమి చేయఁగలరు ? ఆ పద్యములు కొన్ని యెట్లున్నవో చూడుఁడు.

అకటా ! కొప్పరపుం గవీశులు !
వృథాయాసంబు మీకేటి, కా
కుకవిత్వంబునఁ బ్రజ్ఞయే కలుగ
వచ్చున్ గాక, యద్దానికే
సుకవుల్ తిర్పతి వేంకటేశ్వరులు
పూజ్యుల్ పండితుల్; వారి నూ
రక దూషించుట కీర్తిదంబె ?
కవులారా ! సుంత యోజింపుఁడీ !

ఒకవాచాటపుఁ బత్రిక న్నిలిపి
యేమో నోటుకిం దోఁచి న
ట్లకటా ! వ్రాయుచునుంద్రు
బూతులను, విద్యాకౌశలం బున్నవా
రికిఁ జేయందగు రీతియే ? బుధులు
గర్హింపం బ్రయత్నింపరే ?
కుకవుల్ పోయెడి దారిఁబోయినను
మీకున్ దుర్యశం బబ్బదే !

చాలుదురేని మీరలు వెసన్
జనుదెంచి వివాద మంతయున్
దేలుచుకొండు, పెద్దలు
సుధీమణు లెల్లరు మధ్యవర్తులై
గ్రాలఁగ; లేనిచో గెలువరా
దలవారల నంచు నుండుఁ డే
మూలనో, పైకివచ్చి చెడుపోకలఁ
బోయిన ముప్పమూఁడెడున్.

ఈ బాలకవులు చేసినపని తుదకెట్లు పరిణమించిన దనుకొన్నారు ? 'ఈ పద్యములతో సోదరులు వెనుకతగ్గినవారైరి గాని సోదరకవులకుఁ జాల దగ్గఱ బాంధవ్య ముండుటయేకాక యాంతరంగికత్వ స్నేహ సంబంధమున్న యొక యష్టావధానినామధారి మా శిష్యులఁ బడఁ దిట్టుచుఁ గొన్ని పద్యములు 'దర్బారు'లోఁ బ్రకటించెను' అని వేంకటశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

లక్ష్మీకాంతముగారు గాని, నృసింహశర్మగారు గాని యింతమాత్రాన నూరకుండిరా ? ఊరకుండ లేదు. ఊరకుండుట కింకవీంద్ర ఘటా పంచాననుల శిష్యుల లక్షణము గాదుగదా ! ఈ బాలకవులును 'దర్బారు' పత్రికకు పోతరాజు లక్ష్మీ నృసింహకవి గారిని సవాలుచేయుచుఁ బద్యములు వ్రాసిరి.

సమ్మను గొప్పరంపు కవిమాన్యు
లనున్ బిలిపించి మా వధా
నమ్ముల మా కవిత్వపు గుణ
మ్ములనున్ దిలకించి; తారత
మ్యమ్ముల నిర్ణయింపఁ గల
యట్టి రసజ్ఞుల మ్రోల నున్న స
త్యమ్ముల వెల్లడింపు
మవధాన విధాన కుశీలవాగ్రణీ !
సున్నయె సంస్కృతంబు,
పరిశోధన సేయఁగఁ దెల్గుభాషలో
నున్న ప్రవేశ మయ్యదియు
నొక్క రవంతయె; సత్కవిత్వ మం
దున్న రసప్రసార మదియున్
లవమే, యిటువంటివారు పే
రెన్నికగన్న సత్కవుల నేటికి
నేటికి దూఱుచుందురో

పాండిత్య మ్మది యుండఁగా వలెఁ,
గవిత్వ ప్రాభవోద్దండుఁడై
యుండన్ గావలె, నాశుధార
కవితా వ్యూహమ్ము భేదింప శ
క్తుండై యుండవలెన్, వధానమున

నెంతో ప్రజ్ఞ చూపన్ వలెన్
లెండీ! యేగతిఁ గొప్పపుంగవుల
గెల్పింపన్ బ్రయత్నింతురో !

'ఈ పద్య ప్రకటనానంతరము సభం గుఱిచి ప్రతిపకు లేవిధమైన యుత్తరమును నొసగలేదు' అని వేంకటశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. లక్ష్మీకాంతముగారికి ఆజానజమయిన కవితాశక్తి యున్నదనుట కీపద్యములు చాలును. వారు కవియా ? యని ప్రశ్నించువారు 'సత్యమున్ గానని విజ్ఞులనియే' చెప్పవలయును.

'మధురపండితరాజము'నకు వ్రాసిన 'మనవి'లో లక్ష్మీకాంతముగారు 'ఇందు తేజోలహరిలోని నాలుగు పద్యములకు మయూరుని సూర్యశతక శ్లోకములు మూలము. తక్కిన గ్రంథమంతయు జగన్నాథ పండిత రాయల శ్లోకములకు స్వేచ్ఛానువాదము, మూలవిధే యముకాదు. ఇది పూర్వకవుల పద్ధతి'అని చెప్పిరి.

పూర్వకవుల తెలిఁగింపు తీరుతెన్నులను జక్కగా నాకళించుకొనియే లక్ష్మీకాంతముగారు మాతృకలోని శ్లోకములను బెంచి తెలుఁగునకు దింపిరి. మూలశ్లోక భావము సీసపద్యమునందలి మూఁడు పాదములకే సరి పోయినచో వారు స్వతంత్రించి మిగిలిన పద్యభాగమును పూరించిరి. చూడుఁడు.

సముత్పత్తిః పద్మారమణపదపద్మామలనఖాన్
నివాసః కందర్ప ప్రతిభట జటాజూట భవనే
అథా యం వ్యాసంగః పతితజన నిస్తారణ విధౌ
న కస్మా దుత్కర్షస్తవ జనని జాగర్తి జగతి

ఇది జగన్నాథ పండితుని 'గంగాలహరి'యందలి యిరువదియొకండవ శ్లోకము. దీనికి లక్ష్మీకాంతము గారి తెలిఁగింపు చూడుఁడు.

జననమా ! విశ్వవిశ్వంభరాభరణుఁడౌ
నారాయణుని పాదనలినమందు
ఆవాసమా ! భూధరాత్మజాక్రాంత వా
మాంగుఁడౌ భవు నుత్తమాంగమందు
వర్తనంబా ! మా దృశార్త మానవ సము
ద్ధరణ దీక్షాపుణ్యతంత్రమందు
మహిమమా ! సంస్పర్శమాత్ర సర్వప్రాణి
జాడ్యాపనోద కౌశలమునందు
శాపపరిదగ్ధ సగరరాజర్షి సుతులఁ
బుణ్యభువనమ్ము సేర్చుట ముఖ్యలీల
గంగయను నక్షరములె యుత్కర్షనిధులు
అన్యవర్ణనలెల్ల నిరర్థకములు.

ఈ పద్యము పెంపునకు 'గంగాలహరి' మాతృకను జదువఁగా జనించిన భావుకత హేతువై యుండ వచ్చును.

'మధుర పండితరాజము'లో నుక్తి వైచిత్రి యెక్కువ. సంస్కృతభాషాసంప్రదాయము వేఱు. తెలుఁగు పలుకుబడి వేఱు. అనువాదము తెలుఁగునోరు పలికినట్లుండ వలయును. అప్పటి పోకడయే వేఱుగా నుండును. లక్ష్మీకాంతముగారి తెలిఁగింపు చిక్కని తెనుఁగుఁదనముతోఁ గూడియుండును. ఒక్క యుదాహరణము చాలునను కొందును.

నగేభ్యో యాంతీనాం కథయ
తటినీనాం కతమయా
పురాణాం సంహర్తుః సురధుని
కపర్దో ఒ ధిరురుహే
కయా వా శ్రీ భర్తుః
పదకమల మక్షాళి సలిలైః
స్తులాలేశో యస్యాం
తవ జనని దీయేత కవిభిః

దీనికి లక్ష్మీకాంతముగారి యనువాద మెట్లున్నదో చూడుఁడు.

కనుమలనుండి సాగరముఖమ్ముగఁ
బాఱునదుల్ మహీతలం
బున శతముల్ సహస్రములు పో!
నినుఁబోలఁ బురారి మూర్ధ సీ
మను నిలువంగ నెర్చెనొ ? రమా
ధవు పాదరజంబు క్షాళనం
బొనరుపఁ గల్గెనో ? త్రిభువ
నోచిత సంచరణంబు సల్పెనో ?

లక్ష్మీకాంతకవి పద్యశిల్పరహస్యము లెఱిఁగిన వారు. గణయతిప్రాసము లున్న మాత్రమున తెలుఁగు పద్యము కాదు. పద్యము నెత్తుకొనుటలో, ముగించుటలో, క్రియాదులను వాడుటలో నెన్నో సొగసు లుండును. ఆ సొగసులు గల పద్యములు 'మధుర పండిత రాజము'లో ననేకములు. ఈ పద్యములలో నైతము మూలవిధేయత కానరాదు. పెంపు కొట్ట వచ్చినట్లు కనఁబడును. 'మధుర పండిత రాజము' నందలి 'అన్యాపదేశలహరి'ని జూడుఁడు. మాతృకలో నీక్రింది శ్లోకము కలదు. ఇది కోకిల నుద్దేశించి నట్టిది.

కాకా వృకా ఘూక బకాశ్చ భేకాః
ప్రణమ్య యుష్మా నిదమేవ యాచే
కోలాహలం మా కురుత క్షమధ్వం
పుంస్కోకిలః కూజతి మంజురావమ్

లక్ష్మీకాంతముగారి యనువాదఫక్కి యిట్లున్నది.

కీరచకోరపారవతకేకి
సమూహములార ! చాలు మీ
మీ రవముల్ వృథార్భటులు
మెల్లఁ దొలంగుఁడు చాటుచోటికిన్
నోరు మెదల్పఁబోకుఁడు,
వినూత్న వసంతరసాల పల్లవాం
కూరకషాయకంఠమునఁ
గోకిల గానసుధన్ వెలార్చెడిన్

మాతృకయందే మఱియొక శ్లోకము కలదు. అది యిది.

తావచ్చకోర చరణాయుధ చక్రవాక
పారావతాది విహగాః కలమాలపంతు
యావద్ వసంతరజనీ ఘటికావసాన
మాసాద్య కోకిలయువా న కుహూం కరోతి

పై రెండు శ్లోకములకు లక్ష్మీకాంతముగారు తెలుఁగు పద్యమును స్వతంత్రించి వ్రాసిరా? సహృదయులే నిర్ణయింతురుగాక !

లక్ష్మీకాంతముగా రెంతటి కవియో యంతటి విమర్శకుడు. వారి విమర్శకు వారి యోజ్ఞనము వన్నె వెట్టినది. ఆ విమర్శకు రెండు ముఖము లున్నవి. అందొకటి సాహిత్యశాస్త్ర సిద్ధాంతములతోఁ గూడి నట్టిది. రెండవది యాంధ్రసాహిత్యచరిత్ర రూపమున నున్నట్టిది. ఈ రెండు రంగములలో సవ్యసాచిగా విహరించినవారు లక్ష్మీకాంతముగారు. మఱి వారు గావించిన విమర్శయంతయు సర్వతోముఖమయినదా? యని ప్రశ్నించువారుండవచ్చును. ఉండిరిగూడ. అట్లయిన లోకములో నెవ్వరి సృష్టి సంపూర్ణమని చెప్ప గలము? 'ప్రాయేణ సామగ్ర్యవిధౌ గుణానాం, పరాఙ్ముఖీ విశ్వసృజః ప్రవృత్తిః'అని కాళిదాసు చెప్పనే చెప్పెను. అహంకారవర్జితుఁడై యాత్మ విమర్శ చేసికొనఁగలవాఁడెవ్వఁడును స్వసృష్టి సర్వసంపూర్ణ మని వక్కాణింపఁడు. భరతమహర్షివంటివాఁడే

ఏవమేతే మయా ప్రోక్తా
వాగంగాభినయాః క్రమాత్
నోక్తా యేచ మయాత్ర
లోకాత్ గ్రాహ్యాస్తు తే బుధైః

అని చెప్పెను. అనన్యసాధ్యముగా బాలవ్యాకరణ మును రచించిన యపరపాణిని చిన్నయసూరికికూడ

'దిక్ప్రదర్శనముగఁ దెలిపెద నిందు ల
క్షణము, గానఁ బూర్వకవుల లక్ష్య
ములను, లాఁతిలక్ష్యములఁ గాంచి, తక్కు ల
క్షణ మెఱింగి కొనుఁడు చతురమతులు'.

అని చెప్పక తప్పలేదు. స్వశక్త్యనుసారముగా ముందు తరమువారు చెప్పిన మాటలయందలి మంచి చెడ్డల నెంచి ముందునకుఁబోవుట తరువాతి తరమువారి లక్షణమయి యున్నది. దీనికి భారతీయాలంకారిక శాస్త్రమే చక్కని యుదాహరణము. దీనిని గ్రహింపక క్రంతలు వెదకుటయే పురుషార్థముగా భావించు వారు ముందు తమ సృష్టిని దామొకసారి సమీక్షించు కొనుట లగ్గు. లక్ష్మీకాంతముగారే యొకచోట 'ఒకరుచేసిన కార్యమును విమర్శింపవచ్చును గాని చేయనికార్యమును ఏల చేయలేదని తర్కించుట విమర్శ పద్ధతిగాదు' అని చెప్పిరి.

నవీన విమర్శకు దోహదము చేసినవారిలో కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి తరువాత నెన్నఁదగిన యిద్దఱు ముగ్గురు సాహిత్యోపజీవులయందు లక్ష్మీకాంతము గారొకరు. వారు సంస్కృతాంగ్లాంధ్రభాషలను జదివినవారు. నేర్చిన దేదో గట్టిగా నేర్చినవారు. అంతే కాని పత్రికారచనమును సాహిత్యముగా సంభావించుట యాతరమువారు నేర్చుకొనలేదు. మఱియు సాహిత్య విమర్శకుఁడుగా రాణించుటకు మహాభారతాది గ్రంథములనే కాక మేరీలిన్ మన్రో జీవిత చరిత్రాదులను గూడఁ జదువవలసి యున్నదని నమ్మినవారును గారు. ఆ తరమువారి చదువులు తెలుఁగు నేర్చుకొనుటతో మొదలయినవి. కావుననే సాహిత్యమునుగూర్చి చెప్పినపు డా తరమువారి పలుకులలో నత్తియుండదు. గాడితప్పుట యుండదు. విమర్శకుని 'బహుముఖ విజ్ఞానము' కనఁబడదు.

సాహిత్యవిమర్శ యన్నపుడు తరతరములనుండి తరలివచ్చిన భారతీయ సాహిత్యశాస్త్రము జ్ఞప్తికి రాక మానదు. అంతేకాదు. ఆంగ్లసాహితీసఖ్యమువలన వినూతన సాహిత్యశాస్త్ర చర్చ లుండుటయుఁ దెలియును. లక్ష్మీకాంతముగారు విశ్వకళా పరిషత్తు నందుఁ బ్రథమాచార్యుడు గావున ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సాహిత్య శాస్త్రములను బరిశీలించి సమన్వయించి యంతేవాసులకు బోధింపవలసిన యక్కఱ కలిగినది. ఆ రీతిగా వారు గావించిన కృషికి ఫలమే 'సాహిత్యశిల్ప సమీక్ష'. 1966 వ సంవత్సరములో ఆ గ్రంథమునకు ధీరగంభీరముగా వ్రాసిన పీఠికలో లక్ష్మీకాంతముగా రిట్లు చెప్పుకొనిరి.

'ఇది నేను ముప్పదియేండ్ల క్రితము ప్రచురింపవలసిన గ్రంథము. ఇప్పుడైనను, నా అలసతను సహింపని నా విద్యార్థిమిత్రులు కొందరు తరిమి హెచ్చరించుటచే దీనిని వెలువరింపఁగలిగితిని. అయినప్పటికి దీని వ్రాతప్రతులు ఆంధ్రదేశములో సుమారు ఒకవేయిపైగా ఉన్నవి. ఆ ప్రతులుగలవారిలో కొందరు ఇందలి సిద్ధాంతములను, వాక్యములను, ప్రకరణములను, నా పేరుమీద గాకపోయినను, పత్రికలలో, గ్రంథములలో విరివిగా ప్రచారముచేసి, ఈ నూత్న విమర్శ సంప్రదాయమునకు కొంత ప్రతిష్ఠ సంపాదించిరి. వారికి నేను కృతజ్ఞుడను. వారివల్లనే నేను కల్పించిన పెక్కువిమర్శ పారిభాషిక పదములకు కూడ భాషలో స్థిరత్వ మేర్పడెను. తెలుగులో ముప్పది యేండ్లకు పూర్వముగల విమర్శభాషతో, నేటి విమర్శ భాషను పోల్చిచూచినపుడు కానవచ్చెడి పారిభాషికపద భిన్నత్వమునకు నేనే కర్తనని చెప్పుటలో తప్పులేదు. నా 'ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర'కును ఇట్టి యశమే ప్రాప్తించెను.

పాశ్చాత్యకావ్యవిమర్శ సిద్ధాంతములకును భారతీయాలంకారిక సిద్ధాంతములకును వస్తుతః ఉండెడి భేదసాదృశ్యములను వివరించుచు, ఆ రెండు పద్ధతులును ఎంతవరకు సంవదించునో నిరూపించుటకు కొంతప్రయత్నము చేసితిని. ఆ ప్రయత్నములో కొన్ని శాస్త్రవాక్యములకు నేను చెప్పిన వ్యాఖ్యానము, సాంప్రదాయక వ్యాఖ్యానములకు భిన్నముగా ఉండవచ్చు......'

పాశ్చాత్యసాహిత్య సిద్ధాంతములను జదివి, ముగ్ధులై వానిని ఆంధ్రసాహిత్యమునకు సమన్వయించిన ప్రాజ్ఞులు లక్ష్మీకాంతముగారికంటె ముందు లేకపోలేదు. కాని తూర్పువారి పడమటివారి సిద్ధాంతములను బోల్చి, సాదృశ్యభేదములను గుర్తించి, యందముగాఁ జెప్పుటకుఁ బూనుకొన్నవారిలో మొదటివారు లక్ష్మీకాంతముగారని చెప్పక తప్పదు. చెప్పినపుడు శౌఁగాముల నిర్ణయింపవలసివచ్చినచో వెనుకంజవేయలేదు. భారతీయాలంకారికులు ప్రవదించిన గుణముల పరామర్శ చేయుచు వారు 'వాటి సంఖ్యయు శాస్త్రపరిగణన ప్రకారము పదియే కానక్కరలేదు. అంతకుమించియు ఉండవచ్చును'అని స్పష్టముగా వక్కాణించిరి. అట్లే రూపకపాత్ర సృష్టినిగూర్చి వ్రాయుచు 'మన నాటకలక్షణముతో పాత్రసృష్టిని గురించి ప్రత్యేక ప్రశంస యేమియులేదు. మహానాటకములో ఉత్తమశీలుఁడైన నాయకుని కథయే ఉండును గావున, అతని వర్తనమును చిత్రించుటలో మాత్రము ప్రమత్తత యుండరాదని సంప్రదాయ మేర్పడినది. తక్కిన పాత్రలన్నియు నాయకునకు అనుజీవులుగానో, అనుయాయులుగానో ఉండును గావున వాటినిగురించి ప్రత్యేక లక్షణమేమియు చెప్పఁబడలేదు. గ్రీక్ నాటకములలోకూడ ప్రధాన పాత్రలనే పరిగణింతురు గాని చిల్లర పాత్రలను లెక్కచేయరు. లక్షణము లేకపోయినను వివిధ వృత్తులుగల నానావిధములైన పాత్రలు

భారతీయ నాటకములలో చిత్రింపబడక పోలేదు. ముద్రారాక్షస మృచ్ఛకటికములందలి చిల్లరపాత్రలు మిక్కిలి విశిష్టత కలవి' యని చెప్పిరి.

దశరూపకముల లక్షణములను వివరించి లక్ష్మీకాంతముగారు 'ఈ వివరణమునుబట్టి చూచినచో పూర్వకాలమున ఒక్క మహోదార పురుషుల చరితమునేగాక, సంఘమున పతితులు నిరాకృతులు నయిన అల్పుల చరితమునుగూడ వస్తువుగా స్వీకరించి సంస్కృతకవులు రసవంతమైన రూపకములుగా రచించి నాటక వాఙ్మయశాఖను విస్తరిల్ల జేసిరని భావింపదగును. కాని సంస్కృతనాటకముల ప్రదర్శనము లుప్తమగుటవలన సాహిత్య గౌరవముగల నాటకములు మాత్రమే మనకు లభ్యము లయినవి. తక్కినవి నశించిపోయినవి. అవియే జీవించియున్నచో సంస్కృతమున హాస్యరసము లేదనెడి నింద వచ్చెడిది కాదు.' అని పలికిరి. ఈ విధముగా వారు చెప్పకొనుచు పోయిన తావులు పెక్కులు కలవు. సముచిత దృక్పథముకలిగి ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సాహిత్య సిద్ధాంతములను సమీక్షించుట వారి వ్రాతలలో నెల్లెడ చూపట్టును. సాహిత్య శాస్త్రమునందలి కొన్ని క్లిష్ట విషయములను సరళముగా వివరించుచు వారు ప్రసంగములు చేసిరి. దీనికి 'నాటక శరీరబంధం' 'కావ్యము—కవిత్వము, 'భావము ధ్వని' 'సన్నిహిత భావములు, 'భక్తి — ప్రేమ' మున్నగువాని నుదాహరణములుగాఁ జెప్పవచ్చును.

సర్వ కాలానుగుణముగా భారతీయ సాహిత్య శాస్త్రము రచింపఁ బడినదని లక్ష్మీకాంతముగారు నమ్మినవారు గారు. ఆ శాస్త్రమునందు మనకుఁ గావలసినదానిని దీసికొని కాలానుగుణములయిన మార్పులు చేసికొనఁ దగునని యాయన గ్రహింపకపోలేదు. రసము, ధ్వని కావ్యాత్మలు కావలెనని నమ్మిన యాయన యుగ ప్రభావమును గుర్తించినవారు. దృశ్య శ్రవ్య కావ్య నిర్మాణమున శాస్త్రసహాయము కలుగుట శ్రేయస్కరమని భావించినవారు. ఒక సన్నివేశమున భరతుని నాట్య శాస్త్రమునుగూర్చి చెప్పుచు వారు '...కాన నాట్య శాస్త్రము ప్రస్తుతోపయోగియగునట్లు సంగ్రహముగా సచిత్రముగా వ్రాయించి, యా నిర్దేశములు ప్రస్తుత దేశకాలపాత్రములకు పనికివచ్చునంతవరకు ననుసరించుట మిక్కిలి శ్రేయము. లేనిసందర్భముల గాని, ఉన్నను ప్రస్తుతోపయోగములు కావన్న సందర్భములగాని, లోకపరిస్థితులనుబట్టి మనము స్వతంత్ర కల్పనలు చేసికొనవచ్చును. అన్నియుగములవారికిని ఆ శాస్త్రమే సర్వదా శరణ్యమని నేననను. ఆ మాట శాస్త్రకర్తయు ననలేదు'అని స్పష్టము చేసిరి. వారికి దృశ్యశ్రవ్యకావ్యములపట్ల సమానప్రీతి కలదని వారి విమర్శలే చాటుచున్నవి. ఉత్తమనాటకము కావ్యగౌరవము, ప్రయోగానుకూల్యము కలిగియుండవలయునని వారి విశ్వాసము. 'మన పూర్వులు పౌరాణిక గాథలకును, సాంఘిక గాథలకును సమానప్రపత్తినే యిచ్చిరి. వారు ఒకదానిని మన్నించి రెండవదానిని క్రిందుపరచ లేదు'అని వారు నిర్ణయించుకొనిరి. రూపకములలో యథాభావరసావస్థముగా పద్యము లుండవలయుననియు వారు అభిప్రాయపడిరి. లక్ష్మీకాంతముగారు సాహిత్య శాస్త్రసిద్ధాంతములు పరిణామక్రమసాపేక్షము లయి యుండవలయుననియు, సంప్రదాయవిచ్ఛేదము కూడదనియు నొక్కి వక్కాణించినవారు.

లక్ష్మీకాంతముగారు సంపూర్ణమయిన 'యాంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రముఁను' తెలుఁగువారి కందీలేకపోయిరి. దానిని వ్రాయుచు వారు కాలధర్మము పొందిరి. కాని వారు విజ్ఞానసర్వస్వములకు వ్రాసిన యాంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రను జూచినచో అది వారి చేతిలో సంపూర్ణ స్వరూపము నవధరించి యెట్లుండునోకదాయని తప్పక యనుకొందుము. వాఙ్మయచరిత్ర వ్రాయుచు వారు గానించిన యుగవిభజనము విమర్శకుఁ బాత్రమయినప్పటికి, నారి లక్ష్యసిద్ధి కదియే పరమోపకారి యయినది. కావ్యతత్త్వమును వెలార్చునపుడుగాని, కవి స్థానమును నిర్ణయించునపుడుగాని వారు అచితూచి మాటల నుపయోగింతురు. వారి నిర్ణయము లెంతో సముచితములు. 'సంస్కృతమున వ్యాస వాల్మీకి కాళిదాసాది మహాకవులకును, నైషధాదికావ్యకర్తలకును ఏవాసి యుండునో, ఆవాసియే తెలుగులో కవిత్రయము వారికిని ఇతర ప్రబంధకర్తలకును కలదు'అని వారొక చోట వ్రాసిరి. 'అసలు భారత రచనాధికారము ఆంధ్ర కవులలో తిక్కనకువలె ఇంకొక కవికి కలదనుట సందేహాస్పదము'అని యింకొకచోట వ్రాసిరి. 'నవీన వచన గంగావతరణమునకు చిన్నయసూరి భగీరథుని వంటివాఁడు. దాని నానాముఖప్రతిహతప్రవాహ

గతికి హేతుభూతుడు వీరేశలింగము పంతులుగారు' అని మఱియొకచోట వ్రాసిరి. ఆంధ్ర ప్రబంధ పరిణామమును వారివలె వివరించినవారు మఱొకరు నేటికిఁ గానరారు. 'కుమారసంభవము — కాళిదాస నన్నెచోడుల కవితా సాదృశ్యము' 'ఆంధ్రసాహిత్యంపై సంస్కృత మహాభారత ప్రభావము' 'తెలుగు సాహిత్యం' మున్నగు ప్రసంగములు వారి తారతమ్య విచార దక్షతకు నిదర్శనములు. 'రంగనాథ రామాయణము' అని వారు వ్రాసిన పీఠిక వివాదాంశము లున్నప్పటికిఁ దానునమ్మిన సిద్ధాంతములకు లక్ష్మీకాంతముగారెట్టి యుపపత్తులనయిన సృష్టింపఁగలరని నిరూపించును. 'ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము—దాని మూలము' వారి స్వతంత్ర విచారధారకుఁ దార్కాణము. రవివర్మ భూపాలుఁడు రచించిన 'ప్రద్యుమ్నాభ్యుదయము' పింగళిసూరన్న రచించిన ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునకుఁ దేజస్సు నొసఁగినదని లక్ష్మీకాంతముగారు రుజావు చేసిరి. ఈ వ్యాసమునుగూర్చి కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారిట్లు వ్రాసిరి.

'The poet Surana is not only a star of the first magnitude in Telugu Literature, but also a pioneer of novel attempts in the literary field of his age. The author of 'Kavitvatatvavicharam' has already opened the eyes of the Telugu Public to the greatness of this poet, by applying modern principles of literary criticism to his works and by giving a true estimate of his poetic genius. This bulletin dealing critically, as it does, with the sources of the plot of 'Prabhavathi pradyumnam', not only serves to complement the work done by others, but also helps immensely the student of Telugu Literature in appreciating the originality and greatness of the poet.'

లక్ష్మీకాంతముగారికి మార్గకవిత్వమన్న నెంత మమతయో, దేశికవిత్వమన్న నంతకంటె నెక్కువ మక్కువ కలదు. కావుననే వారు 'ద్విపదభారతము' 'పలనాటివీరచరిత్ర' పరిష్కరించి ప్రకటించిరి. ద్విపద కవిత్వమునుగూర్చి వ్రాయుచు లక్ష్మీకాంతముగారు '...పాడదగిన పద్యకవిత్వమునెడ నొకకంటిని పనయోగ్య

మైన పద్యకవిత్వమునెడ రెండవకంటిని పెట్టి యుభయ గుణములను ఏకమువేసి యామహానుభావులు (ద్విపద కావ్యకర్తలు) పచనముచేసిన రసాయనమే ద్విపద కవిత్వము. ఇది గేయమును అగును. పాఠ్యమును అగును. ఈ వాఙ్మయము నిసర్గ మాధుర్యము తోడి యుదాత్తతకు, నిరాడంబరత్వముతో పాటు విజ్ఞానాదాయకతకు సౌలభ్య సహితమైన శైలీ ప్రౌఢికి కూడలియై, దేశీయమయిన శుద్ధ పద కవిత్వమునకును, సాంస్కృతికమైన ప్రౌఢ సాహిత్యమునకును సామరస్యము గలిగించి యుభయ తారకమైన కావ్యపథమును తీర్చిదిద్దినది.'

లక్ష్మీకాంతముగా రుత్తమానువాదకులుకూడ. వారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము ప్రకటించిన భారతదేశ చరిత్రను తెలిఁగించిరి. ప్రసిద్ధములయిన నవలలను ఆంగ్లమునుండి యనువదించిరి. 'బాపూజి ప్రవచనములు' వారి మఱియొక యనువాదము.

లక్ష్మీకాంతముగారి వచనము ప్రౌఢము గజ గమనము గలది. సమత దానియందు కొట్టవచ్చినట్లు కనఁబడును. ఎక్కడను పులుసుడు కనఁబడదు. పద్య కవిత్వమున శిల్పానుకూలమయిన పదసంయోజన ముండునట్లుగా లక్ష్మీకాంతముగారి వచన రచనము కూడ తీర్చిదిద్దిన పలుకుబడి కలిగియుండును. 'లక్ష్మీకాంత రీతి'ని స్పష్టముగా గుర్తింపవచ్చును. దానిలో నెడనెడ హాస్యముండును. పోటీపరీక్షలుపెట్టి రూపకములు వ్రాయించిన ప్రయోజనము శూన్యమనిచెప్పి లక్ష్మీకాంతముగారు పలికిన పలుకులు వారి శుద్ధ వచనరీతికిఁ దార్కాణములని యెంతును. సుదీర్ఘమయినను ఆ భాగము నుల్లేఖింతును.

'పోటీ పరీక్షలవలన అనుకొన్నఫలము లభించునన్న నమ్మకము నాకు లేదు. ఏమన, పోటీకి నిలబడుట పేరు పణముపెట్టి పాచికలాడుట. పెద్దపేరు గలవారెవ్వరును సాధారణముగా ఈ జూదమునకు దిగరు. అపజయము లభించినచో పేరు పోవుటేగాక పరాభవము గూడ వచ్చునని వారి భయము. వారి శంక సహేతుకమే కాని నిష్కారణముగాదు. మొదలు పోదగినపేరు లేదుగదా యనెడి గుండె నిబ్బరముతో కొందరు, పరీక్షాధికారులు దన్ను త్రోసిపుచ్చగలరా యనెడి యహంభావముతో కొందరు, బహుమతిమాట భగవంతు డెరుగును, మనపేరుగూడ జాబితాలో అచ్చుపడు ననెడి కీర్త్యాశచే కొంధరు, లాటరీలోవలె మనకే బహుమానము రాకూడదా యనెడి ధనలోభముచే కొందరు నడుములుకట్టి మల్లచరచి పోటీలలో దిగుదురు. వీరి సాములన్నియు మూచి పరీక్షాధికారులు నిరుత్సాహముతో ఒండొరుల మొగములు చూచుకొనుచు గుసగుసలు పోదురు. తుదకు కన్నులు మూసికొని లాటరీలాగి యెవనిపేరు పండునో వానిచేతిలో గుట్టుచప్పుడుగాకుండ సంభావనపెట్టి పంపెదరు. గుట్టుచప్పుడుగాకుండ తనచేతబెట్టిన యాముల్లెను గుట్టుచప్పుడు కాకుండగనే గ్రహించి యూరకుండక ఆ యదృష్టశాలి తన ప్రయోజకత్వమును తన ప్రజ్ఞను తానే కొండాడుకొనుచు నితరులను అధిక్షేపించును. స్వయంవరమున వధువుచే నిరాకృతులయిన రాజకుమారులవలె, ఆశాభంగముచే మొదలే డిందుపడియున్న తక్కిన పోటీదారులు వాని యధిక్షేపములకు మరింత కనలి, వాని జయగర్వమును అణచవలెనని పత్రికలకును, రచ్చలకును ఎక్కి యుపన్యాసాస్త్రములు, వ్యాస శస్త్రములు ప్రయోగింతురు. అవి సత్కరించిన వానికిని, సత్కారము పొందినవానికిని మాత్రమేకాక పౌరోహిత్యము జరిపినవానికిగూడ తగులును. పోటీపరీక్షలింత ముచ్చటగా ముగియును. ఇట్లు జరిగిన కొన్ని పోటీలు నా యనుభవములో నున్నవి. కనుక వానియందు నాకు విశ్వాసములేదు...' వారి వ్యాసములలో పీఠికలలో ప్రసంగములలో సారళ్యము ప్రధానము: 'సాహిత్య శిల్పసమీక్ష'లో ప్రౌఢత ప్రధానము.

'రెడ్డికిఁ దోడుగానిలిచి రెడ్డికి దీటనిపించియూదినాఁ డొడ్డులదాఁక నాంధ్రకవితోదధి పింగళి' యని యన్నారు తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు. కవిగా, విమర్శకుఁడుగా లక్ష్మీకాంతముగారు తన తరమువారిలోఁ బ్రత్యేక స్థానమున నిలిచి యాంధ్ర జాతికి శిష్టసాహిత్యాభిరుచిని కల్పించుటకుఁ బాటుపడిరి. తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు 'అద్వైత నాంధ్ర కవి ప్రపంచ నిర్మాత'లు. లక్ష్మీకాంతముగారు నవీనాంధ్రాచార్య ప్రపంచ నిర్మాత.

బంగ్లాదేశ్ - అగ్రరాజ్యాలు

పరిశీలక్

బంగ్లాదేశ్ వ్యవహారంలో అగ్రరాజ్యాల ప్రవర్తన రకరకాల విమర్శలకు గురిఅయింది. వానికి మానవతతోకూడిన నీతి—రాజకీయమైన నిజాయితీ లేదన్న ఆరోపణలు జరిగాయి. వాని చిత్తశుద్ధిని, వాని చరిత్రను దుయ్యబట్టడం సాగింది. కాని అగ్ర రాజ్యాల ప్రవర్తన వెనకవున్న చారిత్రక పరిణామా లను, సమకాలీన రాజకీయ పరిస్థితులను గమనిం చడం జరగలేదు. ఇలా గమనించినప్పుడు బంగ్లాదేశ్ వ్యవహారంలో అగ్రరాజ్యాల ప్రవర్తన తీరునుంచి మనకు కొన్ని కొత్త చారిత్రక పరిణామాలు కని పించగలవు.

పరిస్థితుల ప్రభావాన్నిబట్టి చారిత్రక పరి ణామాలు రూపొందుతూ వుంటాయి. అవి ప్రత్య క్షంగా కొందరికి సహాయపడతాయి. పరోక్షంగా కొంద రిని నష్టపరుస్తాయి. కనక బంగ్లాదేశ్ సంఘటనలు సాగిన తొమ్మిదినెలల (1971 ఏప్రిల్‌నుంచి డిశం బరు వరకు) వ్యవధిలో అంతర్జాతీయ పరిస్థితు లలో వచ్చిన గణనీయమైన మార్పులను ముందు పర్యాలోకన చేసుకోవాలి.

అంతర్జాతీయంగా అమెరికా—రష్యాలుమాత్రమే ఇంతవరకు అగ్రరాజ్యాలుగా చెల్లుబాటు అవుతున్నాయి. బ్రిటన్—ఫ్రాంసు వగైరాలకు అగ్రరాజ్యాల స్థాయి తగ్గింది. కాని ఇప్పుడు కమ్యూనిస్ట్‌చైనా మూడవ అగ్రరాజ్యంగా రంగంమీదికి వచ్చింది. దాదాపు రెండు దశాబ్దాలుగా గుర్తించని ఈ రాజకీయసత్యాన్ని ఇప్ప డొక అగ్రరాజ్యం—అమెరికా—గుర్తించడం ఒక చారి త్రక విశేషం. అలా గుర్తించినదానికి అనువుగా కొత్తవిధానాలను అవి రూపొందించడం అంతర్జాతీ యంగా సరికొత్త పరిస్థితి.

అంతర్జాతీయంగా అగ్రరాజ్యాలు రెండుకూటా లుగా ఇంతవరకు విభజింప బడ్డాయి. సిద్ధాంతాల రీత్యా వీనికి కమ్యూనిస్టు కూటమి సామ్రాజ్యవాద కూటమి అని నామకరణం జరిగింది. దేశాలరీత్యా కమ్యూనిస్ట్‌కూటమి నాయకత్వం సోవియట్ రష్యాది, సామ్రాజ్యవాద కూటమి నాయకత్వం అమెరికాది. కాని ఇప్పుడు వీనిలో చీలికవచ్చింది : కమ్యూనిస్ట్ కూట మిలో సోవియట్‌రష్యా నాయకత్వాన్ని సవాలు చేస్తు న్నది కమ్యూనిస్ట్‌చైనా. సామ్రాజ్యవాద కూటమిలో అమెరికా నాయకత్వాన్ని సవాలుచేస్తున్నది ఐరోపా (ఫ్రాంసు—బ్రిటన్‌ల నాయకత్వాన ఏర్పడిన ఐరోపా సమష్టి విపణిద్వారా). అగ్రరాజ్యాల స్థాయికి అంత ర్గతంగావచ్చిన ఈ పరిణామాలు అంతర్జాతీయంగా కొత్త రాజకీయ విధానాలకు దారితీశాయి. అమెరికా అధ్యక్షుడు రిచర్డ్ నిక్సన్ కమ్యూనిస్ట్‌చైనాతో రాజీకి సిద్ధపడడం అనేది ఈ కొత్త రాజకీయ విధా నాలకు సరికొత్త పుంత ; అంతర్జాతీయ రాజకీయా లలో వూహించని మలుపు.

అంతర్జాతీయంగా ఇంతవరకు ఐరోపా సమ స్యలు, రాజకీయ వివాదాలు ప్రపంచ సమస్యలుగా ముప్పతెస్తూ వుండేవి : దేశాల — జాతుల భవిష్య త్తును మార్పుచేసేవి. కాని ఇప్పుడు ఆసియా ఆఫ్రికా సమస్యలు వాటి రాజకీయ పరిణామాలు అంతర్జాతీయ రాజకీయాలకు కీలకం అయినాయి. అగ్రరాజ్యాల నాయకత్వ ధోరణులను, వాటి రాజకీయ భవిష్యత్తును

తీర్చిదిద్దే దశను చేరుకున్నాయి: ఐక్యరాజ్య సమితిలో ఆసియా—ఆఫ్రికాదేశాలు అధికసంఖ్యతో సభ్యత్వం కలిగివుండడం; అగ్రరాజ్యాలు కాదన్నా కమ్యూనిస్టు చైనాకు సమితిలో సభ్యత్వం లభించడం—ఇందుకు ఉదాహరణలు. సమకాలీన ప్రపంచంలో సర్వవిధాలా ఇది సరికొత్త పరిణామం.

ఈ పరిణామాల చాటునుంచి 1971 లో గణనీయమైన కొన్ని సంఘటనలు సంభవించాయి. అంతర్జాతీయంగా కొత్త పరిణామాలకు దారిచూపిన ఆ సంఘటనల వరుసక్రమం ఇది — ఆసియాఖండం నుంచి తన నౌకాబలాన్ని ఉపసంహరించుకొన గలనని బ్రిటన్ ప్రకటించడం; ఆసియా సమష్టి భద్రతా వ్యవస్థ రూపొందాలని రష్యా కమ్యూనిస్టు నాయకుడు బ్రెజ్నేవ్ ప్రకటించడం; (దానినే బ్రెజ్నేవ్ పథకం అంటున్నారు. దీన్నిప్రకారమే ఈజిప్టు—భారత్‌లతో రష్యా మిత్రత్వ ఒప్పందాలు చేసుకున్నది). అణ్వ స్త్రాల కంట్రోలుకు అయిదు అణ్వస్త్రరాజ్యాలసభకు హాజరు కావడానికి కమ్యూనిస్టుచైనా నిరాకరించడం; తూర్పు—పశ్చిమ జర్మనీలను దగ్గరచేయగల బెర్లిన్ ఒప్పందం జరగడం; ఐరోపా సమష్టి విపణిలో బ్రిటన్‌చేరిక ధృవపడడం; ఐక్యరాజ్యసమితిలో కమ్యూ నిస్టుచైనాకు సభ్యత్వం లభించడమేకాక తైవాన్ బహి ష్కరణ, భద్రతాసంఘంలో తైవాన్‌స్థానే అదిశాశ్వత సభ్యురాలు కావడం; తాను పికింగ్‌ను సందర్శించగల నని అమెరికా అధ్యక్షుడు నిక్సన్ 1971 జులైలో ప్రకటించడం; ఆవెంటనే భారత్—రష్యా మిత్రత్వ సంధిపై సంతకాలు జరగడం; బంగ్లాదేశ్ కారణంగా భారత్—పాక్‌యుద్ధం సాగడం.

ఈ సంఘటనలన్నీ గత తొమ్మిదినెలలలో సంభ వించాయి. ఈ తొమ్మిదినెలలోనే అగ్రరాజ్యాల విధా నాలలో కీలకమైన మార్పులు వచ్చాయి. అంతవరకు అమెరికావిధానం కమ్యూనిజాన్ని నిరోధించడం. కమ్యూ నిజం అంటే రష్యా-చైనాలు అని అర్థం. ఐరోపాలో రష్యా విస్తరణను, ఆసియాలో చైనా విస్తరణను ప్రతిఘటించడం అని దీని తాత్పర్యం. ఇప్పుడీ అర్థం లోను, తాత్పర్యంలోను మార్పువచ్చింది. ఐరోపాలో రష్యా విస్తరణకు ఇక అవకాశాలులేవు. బెర్లిన్‌ఒప్పందం, ఐరోపా సమష్టి విపణిలో బ్రిటన్ చేరికతో అక్కడి పరిణామాలు ఒకకొనకు వచ్చాయి. అక్కడ అమెరికా రాజకీయంగా నిర్వహించవలసిన ప్రధాన భూమికలేదు. కాగా ఐరోపానుంచి అమెరికాసైన్యాల ఉపసంహారణ సమస్యమాత్రం మిగిలివుంది. ఆర్థికంగా అంతర్జా తీయ పరస్పర వాణిజ్య వ్యవహారాలు తేల్చుకోవలసి వున్నాయి. ప్రస్తుతానికి ఇవి తక్షణం పరిష్కార మయ్యేవికావు. అయితే అణ్వస్త్రాలతయారీ, సైనిక వ్యయం తగ్గింపు అమెరికా — బ్రిటన్—ఫ్రాంసు — రష్యా—కెనడాలమధ్య ఉమ్మడి సమస్యలుగా వున్నాయి. వీని పరిష్కారానికిగాను అణ్వస్త్రాల కంట్రోలు తయారీపై ఆంక్షలు ప్రధాన అంతర్జాతీయ సమ స్యగా రూపొందింది. ఇందులో రష్యా సహకారం వానికి లభిస్తున్నది. కాని కమ్యూనిస్టుచైనా కలిసి రావడం లేదు. అదికూడా సైనికవ్యయం పెంపుదల లోను అణ్వస్త్రాలు తయారీలోను వుంది. అందువల్ల దానినికూడా తమ ఒప్పందాల పరిధిలోకి తీసుకురా వలసిన అవసరం ఏర్పడింది. ఆ బాధ్యతను రష్యా నిర్వ హించలేక పోయింది. అందువల్ల కమ్యూనిస్టు చైనాను కూడా అణ్వస్త్రాల కంట్రోలు పరిధిలో వుంచడానికి వ్యూహాలు పన్నవలసిన బాధ్యత సామ్రాజ్యవాదకూటమి దేశాలమీద పడింది. ఆ తర్వాత అమెరికా—చైనాల మధ్య సమాలోచనల అవసరం ఏర్పడింది. అది సోవి యట్ రష్యా అయిష్టతకు కారణం అయింది. దానితో రష్యా—అమెరికా — చైనాలమధ్య ముక్కోణపు పోటీ ఏర్పడింది.

కమ్యూనిజాన్ని నిరోధించే విధానంకింద అమె రికా గత రెండు దశాబ్దాలలోను రష్యా — చైనాల చుట్టూ కొన్ని సైనిక వలయాలను, సైనిక స్థావ రాలను నిర్మించింది. పెక్కుమంది అమెరికా సైని కులను కాపలావుంచింది. కొరియా—వియత్నాం వంటి చోట్ల తన సైనికులను వేలసంఖ్యలో బలిపెట్టింది. ఈ సైనిక విధానాల ఫలితం అమెరికా ఆర్థిక వ్యవ స్థను కొంతవరకైనా దెబ్బతీసింది. విదేశాలలో అమె

రికా సైనికజోక్యం తగదన్నధోరణి అమెరికా రాజకీయాలలో బలపడుతున్నది. ఆ కారణాన అటు ఆర్థిక వ్యవస్థను మెరుగుపరచడం; ఇటు తన ప్రజల రాజకీయ వాంఛలను తృప్తిపరచడం అమెరికా అధ్యక్షుని ప్రధాన కర్తవ్యమైంది. ఈ కర్తవ్య నిర్వహణకు కొత్త విధానాలు, వ్యూహాలు అమెరికా అధ్యక్షుడు అనుసరించవలసి వచ్చింది. అందుకు అనువుగా ఐరోపా వ్యవహారాలలో రష్యాను కూడగట్టుకువచ్చిన విధంగానే ఆసియాలో కమ్యూనిస్ట్ చైనానుకూడా జత కలుపుకు రావలసిన బాధ్యత అమెరికా అధ్యక్షునిమీద పడింది. అందుకు ఆయన సిద్ధపడడంతో రష్యా — అమెరికా—చైనాల ముక్కోణపుపోటీ మరింత ఉధృతమైంది. ఈ పోటీ విషమఫలితాలను ఐరోపా ఆసియాలలోని కమ్యూనిస్ట్ మిత్రదేశాలు—శత్రుదేశాలు—తటస్థదేశాలు వాని వాని పరిస్థితులనుబట్టి అనుభవించవలసి వచ్చింది. ఈ చారిత్రిక పరిణామాలను దృష్టిలో వుంచుకొని, పరిశీలించినప్పుడు భారత్—పాకిస్తాన్‌లు తమ గతచరిత్రనుబట్టి, తాము సృష్టించుకున్న రాజకీయ విషవలయాలనుబట్టి — అగ్రరాజ్యాల అంతర్జాతీయ విధానాలలో వినియోగపడ్డాయని స్పష్టంకాక తప్పదు. బంగ్లాదేశ్ సమస్య అనేది అగ్రరాజ్యాల దృష్టిలో ఎలా అప్రధాన సమస్యఅయిందీ బోధపడక తప్పదు.

భౌగోళికంగా భారత్—పాకిస్తాన్‌లు చైనా - రష్యాలకు సరిహద్దులలో వున్నాయి. ఈ ఉనికినిబట్టి చైనా — రష్యాలకు వ్యతిరేకంగా అమెరికా గతంలో నిర్మించిన సైనిక వలయాలకు పాకిస్తాన్ ఉపకరించింది. భారతదేశం ఉపయోగ పడలేదు: భారత విధానాలలో అమెరికా వ్యతిరేక ధోరణికి, పాకిస్తాన్ విధానాలలో అమెరికా అనుకూల విధానాలకు ఇదొక కీలకమైన కారణం : భారత్‌కు రష్యా మిత్రదేశం కావడానికి, పాకిస్తాన్‌కు రష్యా శత్రుదేశంగా మారడానికి కూడా ప్రాతిపదిక ఇందులోనేవుంది. కాని చైనా—రష్యాలమధ్య వచ్చిన విభేదాలతో ఈ ప్రాతిపదికలు మార్పుచెందాయి: రష్యాకు మిత్రదేశమైన కారణాన చైనాకు భారత్ శత్రుదేశం అయింది. రష్యాకు శత్రుదేశమైన కారణాన చైనాకు పాకిస్తాన్ మిత్రదేశమైంది. ఇప్పుడు చైనా – అమెరికాలమధ్య స్నేహ సంబంధాలు బలపడుతున్నందున, పాకిస్తాన్ పరిస్థితిలో మార్పురాలేదు. అటు చైనాతో — ఇటు అమెరికాతో దానికిగల స్నేహ సంబంధాలు మరింతగా బలపడ్డాయి. ఇక భారతదేశం అమెరికాకు మిత్ర రాజ్యంగా కొంతకాలంవరకు రష్యా—చైనాల విమర్శకు గురిఅయింది. రష్యాకు మిత్రదేశంగా అమెరికా — చైనాల విమర్శకు ఇప్పుడు గురిఅవుతున్నది. కాగా పొరుగునవున్న అగ్రరాజ్యాలలో ఒక్క రష్యామాత్రమే భారత్‌కు దగ్గరగావుంది. అది ఎంతవరకు దగ్గరగా వుంది, ఎంతకాలం అలా వుంటుందనేది వేరువిషయం. బంగ్లాదేశ్ సమస్యకు సంబంధించినంతవరకు భారత్‌కు దగ్గరగావుంది. (చైనాతో స్నేహసంబంధాలు; అణ్వాస్త్రాల తయారీ — కంట్రోల్ ఒప్పందంపై సంతకాలు; కాశ్మీర్‌లో యుద్ధవిరమణ శ్రేణి రేఖలో మార్పుల సమస్యలపై భారత్—రష్యాల ధోరణులు విభిన్నంగా వుండడం, ఆలస్యంగా బంగ్లాదేశ్‌ను అది గుర్తించడం గమనార్హం). భారత్—పాకిస్తాన్‌ల ఉనికినిబట్టి అమెరికా—రష్యా—చైనాల ముక్కోణపుపోటీ పరిస్థితి ఇలావుంది. ఇందులో బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై ఈ మూడు అగ్రరాజ్యాలు వాని పరిస్థితులకు అనువుగా వ్యవహరించాయి. దానిపై ఈ మూడు అగ్రరాజ్యాలు పరస్పరం చేసుకున్న విమర్శలు వాని అంతర్జాతీయ రాజకీయ ధోరణులకు ప్రతిబింబాలుగా వున్నాయి.

బంగ్లాదేశ్ సమస్య సందర్భంలో కమ్యూనిస్ట్ చైనా విమర్శలన్నీ సోవియట్ రష్యామీదుగా పోయాయి. కేవలం రష్యా ప్రోద్బలంవల్ల రష్యా ఆయుధ సహాయంతో భారతదేశం పాకిస్తాన్ విచ్ఛిత్తికి పూనుకున్నదనే ఆరోపణలు జరిగాయి: అమెరికాకూడా భారత్‌పై ఇదేరకమైన విమర్శలు చేసింది; రష్యాతో భారత్ మిత్రత్వ ఒప్పందం చేసుకొనడం అటు చైనాకు—ఇటు అమెరికాకు కష్టం కలిగించింది. ఆ విధంగా భారత్‌పై చైనా—అమెరికాలకు కలిగిన

ఆగ్రహం బంగ్లాసమస్యను అప్రధానము, భారత విధానాలలో మార్పును ప్రధానము చేసింది. అయితే పాకిస్తాన్ చేసిన విమర్శలలో రష్యామీద పెద్దగా ఆరోపణలు, విమర్శలు లేకపోవడం గమనార్హం.

బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై సోవియట్‌రష్యా చేసిన విమర్శలన్నీ కమ్యూనిస్టు చైనామీదుగా పోయాయి. కేవలం చైనా ప్రోద్బలంవల్లనే పాకిస్తాన్ బంగ్లాదేశ్‌లో అంత దారుణంగా వ్యవహరించిందని, భారత్ మీద యుద్ధానికి సిద్ధమైందని ఆరోపణలు జరిగాయి. కాని భారతదేశంమాత్రం అంతగా కమ్యూనిస్టు చైనామీద విమర్శలు చేయలేదు. ఆరోపణలు సాగించలేదు. కాగా అమెరికా ప్రోద్బలంవల్లనే పాకిస్తాన్ అంత దారుణంగా బంగ్లాదేశ్‌లో వ్యవహరించగలిగిందని, భారత్‌మీద యుద్ధం సాగించిందని ఆరోపించింది.

ఈ విధంగా రష్యా — అమెరికా — చైనాల ముక్కోణపు పోటీలో బంగ్లాసమస్య స్వరూపం, దాని మూలకారణాలు, మూలపడిపోయాయి. దాని పేరుమీద అంతర్జాతీయ ప్రచ్ఛన్నయుద్ధవాతావరణం దాదాపు తొమ్మిదినెలలు సాగింది. ఈ తొమ్మిది నెలలలోను భారత్‌తో సహా అన్నిదేశాల రాజకీయ బలహీనతలు స్పష్టంగా బయటపడ్డాయి. ఈ బలహీనతలు ఆయా దేశాల అంతర్జాతీయ విధానాల నిజస్వరూపాన్ని బయటపెట్టాయి.

భారత్‌కు బంగ్లాదేశ్ సమస్య కొత్తకావచ్చు. కాని అంతర్జాతీయంగా అనేక దఫాలు బంగ్లాదేశ్ సమస్యలవంటివి ఏర్పడాయి. ఉదాహరణకు—బెంగాలీలను పాకిస్తాన్ హింసించడం. రాజకీయంగా అణచివేయడం వంటిది—టిబెట్‌లో కమ్యూనిస్టుచైనా కొనసాగించింది. అక్కడనుంచి దలైలామా పారిపోయి వచ్చాడు. శరణార్థులుకూడా భారత్‌కు చేరారు. అయినా దానిని అంతర్జాతీయ సమస్య చేయడానికి భారత్ అంగీకరించలేదు. సమితిముందుకు దలైలామా వెళ్ళడానికి అనుమతించలేదు. బర్మాలో భారత్ వ్యతిరేక విధానాలు అమలుజరిగాయి. బర్మా భారతీయులు కాందిశీకులుగా స్వదేశానికి వచ్చారు. వారి ఆస్తులను వ్యాపారాలను బర్మాప్రభుత్వం జాతీయం పేరుతో స్వాధీనం చేసుకున్నది. అయినా భారత ప్రభుత్వం దానిని అంతర్జాతీయ సమస్యగాను లేదా తన జాతీయ సమస్యగాను పరిగణించలేదు. పోతే హంగరీలో, చెకొస్లోవాకియాలో పోలెండులో సోవియట్‌రష్యా సాగించిన దారుణ సైనిక దమనీతిని భారత్ ఖండించలేదు. ఇలా ఆయా సందర్భాలలో భారత్ పాక్షికవైఖరిని వెల్లడించుకున్నది. కాని బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై ప్రపంచదేశాలుకూడా స్వప్రయోజనాల దృష్ట్యా వ్యవహరించినప్పుడు — వానిని విమర్శించింది.

సోవియట్‌రష్యా పరిస్థితికూడా ఇంతకంటె మెరుగుకాలేదు. బంగ్లాదేశ్ సమస్యలో జాతీయ స్వయంనిర్ణయాధికార సూత్రాన్ని అంగీకరించడం; జనహత్యా జాతినిర్మూలన కాండ—ఒక దేశవాసులను పొరుగు దేశాలకు వలసవెళ్లేట్టు వత్తిడిచేయడం వంటివి అనుబంధ సమస్యలుగా పరిగణించి నప్పుడు—తూర్పు ఐరోపాలో పెక్కుజాతులను సోవియట్‌రష్యా అణచివేసిన ఉదాహరణలు వున్నాయి: బాల్కన్ రాజ్యాలు, బాల్టిక్ రాజ్యాలనేవి విభిన్నజాతులకు నిలయాలు. వాని జాతీయ స్వయంనిర్ణయాధి కారాన్ని కాదని సోవియట్ ఉక్కుచక్రంలో వానిని బిగించడం జరిగింది. రష్యా—యుగొస్లావియాలమధ్య; రష్యా — బల్గేరియాలమధ్య నేటికీవున్న వివాదాలకు ప్రాతిపదిక కూడా ఇదే. అందువల్లనే బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై దౌత్యరంగంలో భారత్‌కు కొమ్ము కాచినట్టు కనిపించిన సోవియట్‌రష్యా బంగ్లాదేశ్‌ను గుర్తించే సందర్భంలో తాత్సారం చేయడంద్వారా తన బలహీనతను బయటపెట్టుకున్నది. భౌగోళికంగా స్వదేశంలోవున్న పెక్కుబంగ్లాదేశ్‌లను, వానితో తనకుగల సమస్యలను దృష్టిలో వుంచుకొనవలసిన పరిస్థితులు ఈ బలహీనతనకు కారణమయ్యాయి. అయినా అమెరికా—పాకిస్తాన్—చైనాలపైవున్న వ్యతిరేకతవల్ల సోవియట్

రష్యా బలహీనతలు హెచ్చుగా ప్రచారంలోకి రాలేదు. విమర్శలకు గురికాలేదు.

అయితే బంగ్లాదేశ్ సమస్యతో భారత ఉపఖండంలో ఏర్పడిన ఉద్రిక్తవాతావరణాన్ని సోవియట్ రష్యా తన స్వప్రయోజనాలకు చక్కగా వినియోగించుకున్నది. భారత్—పాకిస్తాన్‌లమధ్య తాష్కెంట్ ఒప్పందం కుదర్చడంద్వారా సోవియట్ రష్యా ఈ రెండుదేశాలకు మధ్యవర్తిగా నిలిచింది. ఆ తర్వాత తన అంతర్జాతీయ అవసరాలకోసం పాకిస్తాన్‌ను దగ్గర చేసుకొనడానికి ప్రయత్నిస్తూవచ్చింది.

సోవియట్‌రష్యా సరిహద్దులలో వున్నవి టర్కీ, ఇరాన్, అప్ఘన్‌స్థాన్, పాకిస్తాన్‌లు : ఇందులో ఆఫ్ఘనీస్థాన్ మినహా మిగిలిన మూడు దేశాలు అమెరికా ప్రభావంలో వున్నాయి. దాని సైనికకూటాలలో భాగస్వాములుగా ప్రసిద్ధిచెందాయి. వానిలో ఆఫ్ఘనీస్థాన్‌కు పొరుగున వున్నది పశ్చిమ పాకిస్తాన్. భౌగోళికంగా అరేబియా సముద్రానికి సింహద్వారంగావుంది పశ్చిమ పాకిస్తాన్ : ఆ కారణాన ఆఫ్ఘనీస్తాన్‌కు. సోవియట్ రష్యాకు వర్తకవాణిజ్యాల అభివృద్ధిరీత్యా పశ్చిమ పాకిస్తాన్‌తో స్నేహసంబంధాలు అవసరమైనాయి. భారత్‌కు మిత్రరాజ్యంగా వ్యవహరించినందున (కాశ్మీర్ సమస్యపై) పాకిస్తాన్‌లో తనపైవచ్చిన వ్యతిరేకతను తగ్గించుకొనడానికి సోవియట్‌రష్యా తాష్కెంట్ ఒప్పందంనాటినుంచి ప్రత్యక్షంగా ప్రయత్నిస్తున్నది. పాకిస్తాన్‌కు ఆర్థికంగాను, సైనికసామాగ్రుల రూపంలోను సహాయం చేసింది. తాష్కెంట్ నిబంధనలను పాకిస్తాన్ ఉల్లంఘించినా, భారత్ నిరసన తెలిపినా మౌనం వహించింది. బంగ్లా సమస్యలో మొదటి అయిదారునెలలు కేవలం మానవతాదృష్టితో ప్రకటనలు చేసింది. సానుభూతిని చూపింది. కాని ఆ తర్వాత రెండునెలలలోను చైనా—అమెరికాలు స్నేహసంబంధాలు పెంచుకుంటున్నట్లు వెల్లడైనవెంటనే రష్యా వైఖరిలో కొత్తమార్పు వచ్చింది.

అమెరికా—చైనాల స్నేహసంబంధాలు మెరుగుపడడానికి పాకిస్తాన్ ఒక మధ్యవర్తిగా తోడ్పడింది. గతంలో కొరియా యుద్ధకాలంలో అమెరికా—చైనాల మధ్య వార్తాహరుడుగా భారతదేశం కూడా వ్యవహరించింది. ఇప్పుడా అవకాశం పాకిస్తాన్‌కు లభించింది. అంతవరకు చైనా—రష్యాలమధ్య సిద్ధాంతాలరీత్యాను, సరిహద్దులలోను, అంతర్జాతీయవిధానాలలోను వుంటూవచ్చిన వివాదాలు, అమెరికా—చైనాల సన్నిహిత సంబంధాలతో తారస్థాయిని అందుకున్నాయి. చైనా అణ్వస్త్రాలను తయారుచేయడం; సమితిలోను—భద్రతా సంఘంలోను చైనాకు సభ్యత్వం లభించడంతో కమ్యూనిస్టు చైనాకు అగ్రరాజ్యస్థాయి లభించింది. అమెరికా దానికి దగ్గరకావడం ఆ స్థాయిని బలపరచింది. రష్యా ఆందోళనను పెంచింది.

ఈ పరిణామాలు 1971 జూలైలో ప్రపంచానికి వెల్లడి అయినాయి. అప్పటికి బంగ్లాదేశ్ సమస్య అంతగా తీవ్రరూపం దాల్చలేదు. ఆ సమస్యపట్ల అగ్రరాజ్యాలు అంతగా శ్రద్ధచూపలేదు. దాని నొక స్థానిక సమస్యగా పరిగణించాయి. కాని అమెరికా అధ్యక్షుడు పెకింగ్ సందర్శించగలనని ప్రకటించిన తర్వాత, భారత్—రష్యాలమధ్య మిత్రత్వ సంధి జరగడంతో బంగ్లాదేశ్ పరిణామాలకు అంతర్జాతీయ రూపం వచ్చింది. అటు చైనా—అమెరికా స్నేహ సంబంధాలకు, ఇటు రష్యా—భారత్‌ల మిత్రత్వసంధికి బంగ్లాదేశ్ సమస్య ఒక గీటురాయి అయింది. అగ్రరాజ్యాల రాజకీయ వ్యూహాలకు అది ఒక కీలకంగా మారింది. 1971 ఆగస్టునుంచి డిశంబరువరకు నడిచిన బంగ్లాదేశ్ కథలో ఈ అంతర్జాతీయ పరిణామాల ప్రభావాలు స్పష్టంగా కానవచ్చాయి. ఐక్యరాజ్యసమితి భద్రతాసంఘంద్వారా సంభవించిన అంతర్జాతీయ పరిణామాలలో అగ్రరాజ్యాలు పరస్పరం నిస్సహాయమైపోయాయి. తూర్పు—పశ్చిమ రంగాలలో భారత—పాకిస్తాన్‌లు సైనికంగా తమ బలాబలాలను చూపించుకొనడంతో పాకిస్తాన్ రాజకీయంగా విచ్ఛిన్నమైంది. బంగ్లాదేశ్ అవతరించింది.

బంగ్లాదేశ్ అవతరణ జాతీయస్థాయిలో భారత్‌కు ఘనవిజయమే కావచ్చు. అంతర్జాతీయ స్థాయిలో చైనా—అమెరికాలకు ఘోర పరాజయమే

కావచ్చు. ఆసియాఖండంలో నూతన పరిస్థితులకు నాంది కావచ్చు. కాని కొత్తగా అగ్రరాజ్యస్థాయిని అందుకున్న కమ్యూనిస్టు చైనాను దృష్టిలో వుంచుకొని చూచినప్పుడు, రష్యా—చైనాల పోటాపోటీలో భారత్—పాకిస్తాన్‌ల భవిష్యత్ పరిణామాలనుగురించి పరిశీలించినప్పుడు పరిస్థితుల మొత్తం స్వరూపంలో మార్పుకానవస్తుంది.

ఆసియాలో ఇంతవరకు రష్యా—చైనాల ద్వారా కమ్యూనిజం విస్తరణను నిరోధించడానికి అమెరికా ప్రయత్నించింది. ఇప్పుడు చైనా విస్తరణను నిరోధించడానికి రష్యా ప్రయత్నిస్తున్నది. చైనా — రష్యా సరిహద్దులలోవున్న దేశాలద్వారా నాటో—సెంటో — సీటోవంటి సైనిక రక్షణశ్రేణులను అమెరికా గతంలో నిర్మించింది. ఇప్పుడు చైనా చుట్టూవున్న దేశాలతో మిత్రత్వ సంధులద్వారా రాజకీయ రక్షణ వలయాన్ని సోవియట్ రష్యా నిర్మిస్తున్నది. అంటే వ్యూహాల మూలసూత్రాలలో మార్పులేదుకాని వ్యూహ రచయితలలో మార్పువచ్చింది.

దీనితో రష్యా దీర్ఘకాల ప్రయోజనాలకు, ఆసియాలో కమ్యూనిస్టుచైనాకు ప్రత్యామ్నాయంగా ఒక పెద్దదేశం ఆసరా అవసరమైంది. అలాగే అమెరికా—చైనాల స్నేహసంబంధాలకు ప్రత్యామ్నాయంగా ఒక అగ్రరాజ్యం అండదండలు భారతదేశానికి అవసరమైనాయి. ఈ విధంగా రష్యా — భారతదేశాలకు జాతీయ శ్రేయస్సుల దృష్ట్యా పరస్పరం సహాయ సహకారాలకు అవకాశం ఏర్పడింది. ఆసియాలో సమష్టి రక్షణ ఏర్పాట్లు కావాలని రెండేళ్లనాడు రష్యా కమ్యూనిస్టునాయకుడు బ్రెజ్నేవ్‌చేసిన సూచనను (దానినే బ్రెజ్నేవ్‌పథకం అంటున్నారు) కాదన్న భారతదేశం బంగ్లాసమస్య సందర్భంలో దానికి అవును అని రష్యాతో మిత్రత్వసంధిని చేసుకున్నది. దాని ప్రభావం చైనా — అమెరికాలమీద తీవ్రంగా పనిచేసింది. చైనా—అమెరికాలు గట్టిగా పాకిస్తాన్‌ను సమర్థించాయి. ఈ విధంగా ఈనాడు ఆసియాలో రష్యా—భారత్‌లు ఒకవైపున చైనా—అమెరికాలు మరొకవైపున ప్రచ్ఛన్నయుద్ధవాతావరణంలో భాగస్వాములుగా మారాయి. అంతర్జాతీయ పరిణామాలు కారణంగా, బంగ్లాదేశ్ సమస్యవల్ల భారతదేశం ప్రత్యక్షంగా అగ్రరాజ్యాల రాజకీయ వ్యూహాలలో చిక్కుకుంది. అగ్రరాజ్యాల సంబంధాలలో మార్పు వచ్చేవరకు ఈ పరిస్థితులు మారవు. అంటే అమెరికా అధ్యక్షుడు శ్రీ నిక్సన్ పీకింగ్‌యాత్ర ఫలితాలకోసం ప్రపంచరాజ్యాలతోపాటు భారత్‌కూడా ఎదురుచూడక తప్పదు. అంతవరకు రష్యా రాజకీయ వ్యూహంలో భారత్ భాగస్వామ్యం కొనసాగక తప్పదు.

లే ఖ లు :

కాళూరి హనుమంతరావుగారికి సమాధానము

డాక్టరు కోవెల సుప్రసన్నాచార్యులుగారు 'సాహిత్య వివేచన' యను నొక గ్రంథము వ్రాసిరి. దాని పయి నేను 1971 సం॥ నవంబరు 'భారతి'లో సమీక్ష వ్రాసితిని. ఆచార్యులుగారు విశ్వనాథ సత్య నారాయణగారిని గూర్చి, భారతజాతి తత్త్వమును గూర్చి యొక కొన్నిమాటలు వ్రాసిరి. ఆ మాటలు సత్యములు గావని నేను నా సమీక్షలో విమర్శించితిని. భారతీయసంస్కృతినిగూర్చి నా వ్రాసిన నాలుగు మాటలు 1972 జనవరి 'భారతి'లో కాళూరి హను మంతరావుగారి విమర్శకు యోగ్యము లయినవి. వారికి సమాధానముగా దీనిని వ్రాయుచున్నాఁడను.

నా సమీక్షను సాంగముగాఁ జదివిన హనుమంత రావుగారికి ముందు నమస్కారము చేయవలయును. వారు దానిలో నా చేసిన 'భారతజాతితత్త్వ' వ్యాఖ్యా నమును దడవుట మంచిపనియనియే నేనెంతును. 'హేమ్నః సంలక్ష్యతే హ్యగ్నౌ విశుద్ధిః శ్యామికాఽపివా' యని కాళిదాసు వక్కాణించెను. కాని హను మంతరావుగా రొకపనిచేసిరి. వారు నే న్ప్రకరణ ములో ఆవిధముగా వ్రాసితినో బొత్తిగా పట్టించు కొన రయిరి. కావున 'భారతీయ సంస్కృతిలోని మానవతా వాదాన్ని ఏకసూత్రతనీ త్రోసిరాజని కేవల వర్గవర్ణ దృష్టితో దానినిచూడడం ఆ సంస్కృతికి కువ్యాఖ్యానం చెయ్యడమని మొదట ఖండించి తర్వాత వారే (అనఁగా నేను) మళ్లీ అటువంటి వ్యాఖ్యానమే చేశారు' అని వ్రాయఁగల్గిరి. ప్రకరణమునుండి వాక్య ములను బట్టి యీవలకీడ్చి యేమేమో తోఁచినట్లు వ్రాయుట కువ్యాఖ్యానమో, సందర్భోచితముగా వ్రాయుట కువ్యాఖ్యానమో చదువరులు పరిశీలింప వలయును.

సుప్రసన్నాచార్యులుగారు 'భారతజాతి తత్త్వం ఆదినుంచీ అద్వైతనిష్ఠమయింది. సర్వజీవులనూ ఆత్మవత్తుగా భావించేది. అందరూ మానవులనూ అమృత పుత్రులనుగా నిరూపించేది...' అని వ్రాసిరి. ఇది నిజముగాదని నేను వ్రాసితిని. 'చీకటినుండి వెలుఁగునకు నన్నుఁజేర్పుము అని మహర్షులు గానము చేయఁగా భారతజాతిలో ముఖ్యులయినవారు సాటివారిని నూటికి తొంబదిమందిని చీకటిగుయ్యారములో కోలు కొన లేనట్లుగా పడఁద్రోసిరి' అంటిని. నే నిట్లను టకు హనుమంతరావుగారికంటికి వర్గవర్ణ దృష్టితో భారతీయ సంస్కృతిని జూచుటగాఁ గనఁబడినది. కారణము ముఖ్యులయినవారు అని నేనన్నప్పుడు దానికి వారు అగ్రవర్ణములవారని యర్థము చెప్పుకొనిరి. వారా యర్థము చెప్పుకొనుటకు నేను గారణముగాను. ఎట్లందురా? సుప్రసన్నాచార్యులుగారి మాటలు చదివి నేను ముఖ్యులయినవారు అని యంటిని. సుప్రసన్నా చార్యుల మాటలేమి? వారు భారతజాతి తత్త్వము అద్వైతనిష్ఠ మయినదనిరి. అది సర్వజీవులను ఆత్మ వత్తుగా భావించునదని యనిరి. సకల మానవులను అమృతపుత్రులనుగా నిరూపించునదని యనిరి.

ప్రాచీన సాంఘికవ్యవస్థమట్టి సుప్రసన్నా చార్యుల 'భారతజాతికి' భారతజాతిలో ముఖ్యులయిన వారుఅని నేను అర్థము చెప్పితిని. ఆ యర్థము సరి యయినది కాదాయేమి? నా యర్థము తప్పని, నేను వర్గవర్ణదృష్టితో వ్యాఖ్యానము చేసితినని నాకు నేరమి యంటఁగట్టిన హనుమంతరావుగారు ముందు 'భారతజాతి'ని నిర్వచించి, నా యర్థము దోష భూయిష్ఠమని నిరూపించి యప్పుడు నా సమీక్షను విమర్శించియుండవలసినది. కాని వారాపని చేయలేదు.

అసలు సుప్రసన్నాచార్యుల మాటలను నేను విమర్శించితినని హనుమంతరావుగారు మఱచినట్లున్నది.

అనఁగా వారు ప్రకరణమును నెటి వేసిరి. ఆ ప్రకరణ మెట్టిదో వివరింతును. సాహిత్యవివేచనకర్త భారతీయ సంస్కృతిలో ఏకదేశమయిన హిందూసంస్కృతిని భారతీయ సంస్కృతిగా భావించిరి. అది దోషమని నా తలంపు. ఈ విషయమును నా సమీక్షలోనే వెల్లడించితిని. ఆచార్యులు దేనిని భారతజాతి తత్త్వముగా భావించిరో దానికి వర్ణవ్యవస్థ మూలాధారము. ఆ వ్యవస్థ యందఱను ఆత్మనత్తుగా భావించినదని అమృతపుత్రులనుగా నిరూపించినదని చెప్పుట సాహసము. ధర్మశాస్త్రములను, బ్రహ్మసూత్ర భాష్యములను బఠించినవారెవ్వరు ఆచార్యుల మాటల నంగీకరింపరు. భారతజాతి తత్త్వమునుగూర్చి వివరించుటకుముందు ఆచార్యులుగారెన్నో విషయములను పరిశీలించి యుండవలసినది. ప్రాచీన సంఘమున అసమానత్వము కలదు. అది దైవకల్పితమని నేననుకొనుట లేదు. భారతజాతి తత్త్వమును వ్యాఖ్యానించు సుప్రసన్నాచార్యులు ఆ యసమానతను బరిగణింపలేదు. కావుననే వారావిధముగా వ్రాయఁగల్గిరి. అట్లు వ్రాయుటకుముందు ఆ యసమానత్వమును మఱవరాదని నా యభిప్రాయము.

హనుమంతరావుగారే 'ఒకజాతిమత గ్రంథాలలో కనిపించే ఆదర్శవాదాలు ఆ జాతి నిత్యజీవితంలో సంపూర్ణంగా కనిపించకపోవచ్చును. తరచు ఆ పుస్తకాలలో ప్రపచింపబడిన ఆదర్శాలకి వ్యతిరిక్తమయిన నడవడిని ఆజాతి అలవరచుకోవడంకూడా కనిపిస్తుంది' అని వ్రాసిరి. బౌద్ధ క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మతములను స్వీకరించిన దేశములవారు ఆ మత సిద్ధాంతములకు వ్యతిరేకముగా నడుచుకొనిరని నిరూపించిరి.

నా సమీక్షనుగూర్చి వ్రాయుట కీవిషయములను హనుమంతరావుగారు చెప్పనక్కఱలేదు. ఖండాంతర సంస్కృతులతో భారతీయ సంస్కృతిని పోల్చియది లొచ్చని నేననలేదు. హిందూమతమును నితర మతములతో పోల్చి దానిని క్రిందుచేయుటకు నేను పూనుకొనలేదు. ఇతర జాతులవారినిగూర్చి హనుమంత రావుగారు వ్రాసినదంతయు వారి సర్వతోముఖ విజ్ఞానమునకు నుదాహరణ మగునేమో కాని ప్రకరణోచితము మాత్రముగాదు. పరిణామము ప్రకారముగా ఒకానొక జాతి విషయములో నేమిజరుగునని హనుమంత రావుగా రనిరో, యదియే భారతజాతి విషయములో ఈ కర్మభూమియందు జరిగినదని నేననుకొనుచున్నాఁడను. దానినే నా సమీక్షలో వెల్లడించితిని. అట్లు వెల్లడిచేయుట కువ్యాఖ్యానమని వారనిరి. పొరపడిరి.

జాతి మత నిర్మూలనము భారతదేశములో జరుగలేదని నొక్కి చెప్పుటకుఁ దగిన సాక్ష్యములు నాకిఁకను లభింపలేదు. దేశ దేశములలోని మహా మేధావులు మన సంస్కృతిని మతమును పొగడుట, మన సంస్కృతిలో మనము గర్వింపఁదగిన దెంతో యున్నదనుట నేనెఱుఁగని విషయములుగావు. వేదములలో నేమియు లేదనుట తప్పే. హిందూమత మొకజీవన విధానమని, రాధాకృష్ణనివంటి వారనుట నిజమే. కాదన్నవా రెవరు? హనుమంతరావుగారు నా సమీక్షకు సంబంధింపని విషయము లెన్నో వ్రాసిరి వారి వ్రాతలు చూచినవారికి నే నేమేమో వ్రాసినట్లు, దానికి హనుమంతరావుగారు సమాధానము వ్రాసినట్లు భ్రాంతి కలుగును. వారీవిధముగా నేల వ్రాసిరో తెలియదు. వారు ఎవ్వరో యెక్కడో యన్నప్పుడు వినిన మాటలకు, వ్రాసినప్పుడు చదివినమాటలకు, నా సమీక్షను బరామర్శించుచు సమాధానములు వ్రాసినట్లున్నదే కాని సందర్భోచితముగా లేదు. నాకు భారతీయ సంస్కృతినిగూర్చి తెలియని యప్పుడు వారిట్టి వ్రాతలువ్రాసిన లెస్సగా నుండెడిది.

'భారతజాతి తత్త్వంలో వ్యక్తి స్వతంత్రుడు' అని చెప్పుటకు హనుమంతరావుగారు శంతను వృత్తాంతమును తార్కాణించిరి. మఱి శంబూకవధ యేల జరిగినది? రాముఁడు శంబూకుని చంపలేదని, తద్గాథ రామాయణములోఁ ప్రక్షిప్తభాగమని యనుకొనవలయునా?

ప్రాచీన విద్యావిధానమును నేటి చూపుతో విమర్శించుట పొరపాటే. సందేహములేదు. హనుమంతరావు గారు ప్రాచీన విద్యావిధానములోగుట్టు అర్థమయిన

వారి మాదిరిగా 'వీధివీధికి బడులు నడిపి అందరికీ విద్యాబోధన చెయ్యవలసిన అవసరం అప్పుడు లేదు'అని వ్రాసిరి. అవసరము లేకపోవుటకుఁ గారణమేమి? అవసరములేదని వారి కెట్లు తెలిసినది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానముగాఁ గాబోలు హనుమంతరావుగారు 'ఆ రోజుల్లో జీవిత నిర్వహణకి కావలసినది వృత్తే తప్ప విద్య కాదు'అని వ్రాసిరి. ఆనాఁడు జీవనోపాధికిఁ గావలసినది వృత్తియేకాని విద్యకాదని వారెట్లు చెప్ప గలిగిరి. మఱి ప్రాచీనకాలమునఁ గొందఱు విద్య నేర్చుకొనిరేల? విద్య నేర్చుకొనుటయే వారి వృత్తియా? 'వీరి కింత విద్య చాలును, వీరీ వృత్తి పాటింపవలయును, వారే విద్య నేర్పవలయును, వారే జ్ఞానులు కావలయును'అని నిర్ణయములు చేసినవారెవరు? భగవంతుఁడు గాఁడుగదా? మనుష్యుఁడే యా నిర్ణయములు చేసియుండవలయును. వృత్తులనుబట్టి వర్ణము లేర్పడినమాట నిజమే. ఒకానొక కాలములో స్త్రీ పురుషులు సర్వవర్ణములవారు విద్యలు నేర్చుకొనిరి. చర్చలలోఁ బాల్గొనిరి. తరువాత ఈ పద్ధతి మాఱినది. మాఱుటకు ఆనాటి మనుష్యుఁడే కారణము. అతఁడేల మార్చెనో?

నా సమీక్షలో నేను బ్రాహ్మణులపేరే యెత్తలేదు. వారు స్వార్థపరులని, అమాయికులుగారని నేననలేదు. హనుమంతరావుగారు 'అధికారాన్ని వ్యాపారాన్ని కృషినీ వస్తువుల ఉత్పత్తినీ అన్యవర్ణముల అధీనంచేసి ధనార్జనకి ఏమీ పనికిరాని పుస్తకాల కట్టలనీ భిక్షాటననీ తమ సంతు చేసుకొనటం ఆనాటి బ్రాహ్మణుల స్వార్థరాహిత్యాన్నీ అమాయికత్వాన్నీ సూచిస్తుందేతప్ప స్వార్థపరత్వాన్ని సూచించదు'అని వ్రాసిరి. బ్రాహ్మణులు రాజులు సార్వభౌములు నయిరి. హనుమంతరావుగారీమాట మఱచిపోయిరనుకొందును. దానికేమి? పోనిండు. ప్రాచీనకాలమున పుస్తకాల కట్టలు ధనార్జనకుఁ బనికిరాలేదా? రాజులకుఁ గృతులిచ్చినవారు దేనికిచ్చినట్లో? అగ్రహారములు, మాన్యములు పొందినవారు దేనికి పొందినట్లో? భారతీయ సంస్కృతి పరిణామమును గుర్తింపక హనుమంతరావుగారేమి వ్రాసినను ప్రయోజనములేదు. అన్యవర్ణములవారు జ్ఞానులై విద్యనే జీవనోపాధిగాఁ జేసికొనుగల్గియున్నచో వారు మాత్రము స్వార్థరహితముగాఁ బ్రవర్తింపకయుందురా? అమాయికముగా బ్రదుకక యుందురా? వారి కాయవకాశమే కలుగలేదాయె. కలిగిననాఁడు వారు పురాణేతిహాసములను బ్రచారము చేయలేదా? ధర్మార్థము పాటువడలేదా? ఎన్నియుదాహరణములు లేవు?

హనుమంతరావుగారికి మఱొకమాట చెప్పవలయును. ఏదేశ సంస్కృతియయినఁ గాలక్రమమునఁ బెక్కుమార్పులు పొందును. ఎన్నో యెక్కువ తక్కువలకుఁ గూడలియగును. వెలుఁగునీడల కాలవాలమగును. భారతీయ సంస్కృతి దీని కపవాదముగాదు. కావున మన సంస్కృతిని మనము పరీక్షించునపుడు ఎన్నో విషయములను పరిశీలించి వెలకట్టవలసియున్నది. సముచితముతో లభించుచున్న సాక్ష్యములను జదువవలసి యున్నది. అంతే కాని విదేశసంస్కృతులతో భారతీయ సంస్కృతిని పోల్చి మంచిచెడ్డల నిర్ణయించుట తగదు. ఎవరి సంస్కృతి వారికే గొప్ప. జాతీయోద్యమకాలములో, స్వదేశాభిమానముతోఁ జాలమంది భారతదేశ సంస్కృతిని యితర సంస్కృతులతోఁ బోల్చి, యెంతో గొప్పదని చాటిరి. ఆనాఁ డాపద్ధతి చెల్లినది. కాని యది యుత్తమపద్ధతిగాదు. మహాభారతీయచరిత్రకారు లెన్నరీ పోకడ పోయినవారు గారు. ప్రకృతులు వెదకఁ దలఁచిన ఏదేశ సంస్కృతి యందయినను జిన్నవో పెద్దవో చాలఁ గనఁబడును.

'విజ్ఞానవంతు లయినవారు రాగద్వేషాలను విడిచి మన సంస్కృతిని సరిగా సమీక్షించవలసిన ఆవశ్యకత ఈ నాడు ఎంతోవుంది' యని హనుమంతరావుగారనిరి. నాకెంతో నచ్చినమాట యిది. సుప్రసన్నాచార్యులుగారు భారతజాతి తత్త్వమునుగూర్చి పలికిన పలుకులను నిష్పక్షపాతముగాఁ బరిశీలించియున్నచో హనుమంతరావుగారికి నా సమీక్షను పునస్సమీక్షింపవలసిన యక్కఱ యుండెడిదిగాదు. వారు 'సాహిత్యవివేచన'ను జదివి యనఁదగిన పయిమాటలను, నా సమీక్ష

చదివి యనిరి. నిజముగా హనుమంతరావుగారితో ఆ మాటలు చెప్పవలసినది నేను.

— 'శాక్యసింహ'

తె లు గు లి పి

1971 డిశెంబరు భారతిలో శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారి 'తెలుగు లిపి' అను వ్యాసము చిత్రమైన విషయములతోనిండి హృదయంగమముగా నున్నది. అందు వారెత్తుకపఱచిన సంగతులు ప్రతిపాదించిన విషయాలు పెక్కుురు పండితులిదివఱకు తలంపనివి, గుర్తింపనివి. ఎవరో ఒకరు రేయింబవళ్లు శ్రమించి పరిశీలించి ఆరాలుతీసి చెప్పిన విషయాలను చదివినతర్వాత అవన్నీ మనకు క్రొత్తగాదుఅని పలికే పండితులు లేకపోలేదు.

ఈ వ్యాసమును చదివి చెప్పశక్యముగాని ఆనందానుభూతిని బొందితిని. ఇది వ్యాసమేగాని కావ్యగుణము లెన్నగగలది. ఈ వ్యాసము పండితులందఱును తెలుగుభాషా విద్యార్థులందఱును చదివి మననము చేయవలసినది. నేటి కళాశాలా పండితుల కెందఱికీ వ్యాసములోని గుప్తార్థములు తెలియును? ఎవరికీ తెలియవని నే ననుటలేదు, ఎందఱికి తెలియుననునదే ప్రశ్న.

ఈ వ్యాసములో శ్రీ వేంకటరావుగారు తమ యభిప్రాయములను సహేతుకముగా వివరించి యున్నారు. ఎంత పరిశోధన ఫలితముగా నిట్టి వ్యాసముత్పన్నమగునో పరిశోధకులకే తెలియును.

శ్రీ వేంకటరావుగారి వ్యాసోద్దేశమును వారే చెప్పినారు. 'ప్రాచీన సాహిత్య కావ్యపఠనమునం దభినివేశము క్రమముగా క్షీణించి విస్మృతము కాబోవుచున్న యీ సమయమున వానియం దెట్టి యమూల్యాంశము లున్నవో తెలిపి వానివైపు దృష్టి మఱల్చుటయే యీ వ్యాసోద్దేశము'. వారు చెప్పిన ఆ యమూల్య విషయాలు కొన్నింటిని సూచనగా వ్రాయుచున్నాను.

1. కమనీయ రమణీయమైన తెలుగు.

2. శ్రోత్రనేత్రముల కేకకాలములో అనిర్వచనీయానందానుభూతిని గలిగింపజాలినది తెలుగు.

3. సంస్కృతము మృతభాషగాదు, అమృతభాషయని నిరూపించిన దేశభాష తెలుగు.

4. తద్భాషవలె దివ్యత్వమునందిన లిపి సౌందర్యముగలది తెలుగు.

5. యతిప్రాసలు కేవలము ఛందస్సునకు సంబంధించినవికాక వ్యాకరణమునకు లిపికి సంబంధించినవి.

6. వలపలగిలక, రేఫ సంయుక్తాక్షరములద్వారా బోధపడు భాషాపరిణామతత్వము.

7. శ్రీకార విశిష్టత.

8. సరస్వతి లిపి స్వరూపిణి.

9. నన్నయ కావించిన అక్షర రమ్యత.

'కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు, ఎవరిభాష వారికభిమానము'అను మాటలు సత్యములే. 'కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు'అను సామెత యెందుకు పుట్టినదో కొంత పరిశీలించిన తెలియగలదు. ఈ సామెతను తమ వాదమున కాధారముగా పలికిన శ్రీ తిరుమలరావుగారు (1972 జనవరి భారతి, కలగూరగంప) దానిలోని సత్యమును తలపనితలంపుగా బైటపెట్టుచున్నారు. కాకికి సౌందర్యములేదని, అయినను కాకికి తన పిల్ల ముద్దుగానే యుండనని దీని భావము.

మహాప్రాణములు, పరుషములు తెలుగులో లేవని ఎవరును చెప్పలేదు. కోయిలకు కాఱు నలుపున్నది. కాని మనము మెచ్చుకొనునది ఆ నలుపునుగాదు, అనిర్వచనీయమైన దాని స్వరమాధుర్యమును.

వలపలగిలకవలన లిపికి సమత యేర్పడునని విద్యారత్న శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగా రన్నారు. వలపలగిలక తోడి వ్రాతవలన నన్నయ 'అక్షర— రమ్యత' సాధించినట్లు శ్రీ వేంకటరావుగారి అభిప్రాయము' అని శ్రీ తిరుమలరావుగా రన్నారు. వీరే రెండవ మాటగా 'వలపలగిలకతోడి వ్రాతకంటె

సంయుక్తాక్షరములే రమ్యతరములని నా యభిప్రాయము' అన్నారు. వలపలగిలక లీనమైన వ్యంజనమున వ్యంజనమే ప్రాధాన్యము నందును. అనగా రకారము అప్రధానమైపోవును. ఏదేని స్వరములో రెండు వర్ణములకు సమాన ప్రాధాన్య మున్నయెడల రమ్యత — మఱీ ముఖ్యముగా పద్యములోని అక్షర రమ్యత—సన్నగిల్లును. దీనిని గుర్తించి నన్నయ రకారము అప్రధానమై, వ్యంజనమే ప్రధానముగు సరణిని తన కావ్యమును రూపొందించెను. 'సంయుక్తాక్షరములే రమ్యతరములని నా యభిప్రాయ' మనిన తిరుమలరావుగారి మతమును గర్హింప నెవరికిని నధికారము లేదు. వ్యక్తుల కభిప్రాయ భేదములుండుట సహజమే కదా! కాని లిపిలోగాని, ఉచ్చారణలోగాని వలపలిగిలక తోడిదే సంయుక్తాక్షరము కంటె ఇంపైనదని నా యభిప్రాయము. ఉదాహరణముగా నీక్రింది అక్షరములను చూడుడు.

మ౯ క౯ ధ౯ భ౯

ర్మ ర్క ర్ధ ర్భ

వలపలగిలకతో వ్రాయబడిన హల్లులు హల్లే ప్రధానముగా నుచ్చరింపబడును. రేఫ హల్లులో నంత ర్లీన మగును. ఇది నన్నయ రూపొందించిన అక్షర రమ్యత. తిక్కనాదులు దీనిని పాటింపలేదు. అయ్యది వారి మతము. 'భాషా పరిణామ తత్త్వమును విశదము చేయును' అనిన శ్రీ వేంకటరావుగారి వాక్యమును 'సంయుక్తాక్షరములే రమ్యతరము' లన్న శ్రీ తిరుమలరావుగారి వాక్యమే బుజావు చేయుచున్నది.

ఋకారముతోగూడిన హల్లునకు పూర్వాక్షరము, అది దీర్ఘము కానియెడల లఘువేయని మన కందఱకు తెలియును. 'నిభృతము' 'నికృష్టము'అను పదములలోని మొదటి స్వరమును గురువుగానే అనేకులు పలుకుచున్నారు. హల్లు అచ్చులో లీనమైపోవలసి యుండగా రెంటిని సమానస్థాయిలో పలుకుట చేతను, లేక ఋకారము హల్లునకు తర్వాత వ్రాయుచున్న కారణమున అప్రధానముగా నెంచుటచేతను హల్లును తేలబల్కుట సులభము కాకపోవుటచేతను ఈ సంకటము వచ్చెను. ఇంక కొంతకాలమునకు 'వికృతి' లోని 'వి' గురువుగా లెక్కింపబడుట జరుగునని అనుమానించుచున్నాను.

ఏకకాలములో అటు శ్రోత్రేంద్రియమునకు, ఇటు నేత్రేంద్రియమునకు అనిర్వచనీయమైన ఆనందానుభూతిని గలిగించి బ్రహ్మానందసిద్ధిని చేకూర్చు లోకోత్తర విశిష్టత—యావద్భారత వర్షమున — ఒక్క తెలుగుభాషలోతప్ప మరి యే యితర దేశభాషలలో లేదు' అన్నారు శ్రీ నిడుదవోలుగారు. ఇది చర్చనీయాంశము కాదు, సరిగదా, శిరోధార్యము. 'దేశభాషలందు దెనుగు లెస్స' అన్నది వీరుగాదు, 'Telugu is the Italian of the East' అన్నదియు వీరుగాదు; 'తెనుంగు తేనియ' అన్నదియు వీరుగాదు. ప్రపంచములోని అనేక భాషలలో పాండిత్యముగలవారే యీ మాటలన్నారు. ఇతర భాషలలోను, కావ్యములలోను మాధుర్యములేదని శ్రీ వేంకటరావుగారి అభిభాషణలో నెక్కడున్నది? 'ఎవరిభాషపై వారి కభిమానము. వీరి దృక్పథమే ఇతరభాషలవారికున్నయెడల ప్రతిభాషయు ఇతరభాష కంటె గొప్పదై కూర్చొనును'అని శ్రీ తిరుమలరావుగారు వక్కాణించినారు. కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దైనను అది ఇతర పక్షులకంటె గొప్పదై కూర్చొనునా? కాకిగూడను సుందరమైనదేఅను కళాభిజ్ఞుల నేమనవలెను? తరతమభేదములు గుర్తించి రసజ్ఞులు దేని స్థానమును దానికిత్తురుగదా. 'అట్టి దృక్పథమువలన భాషాపరిశోధన యేమి బాగుపడును'అని ఇంకొక ప్రశ్న వెలయించినారు శ్రీ తిరుమలరావుగారు. భాషాపరిశోధన వలననే అట్టి దృక్పథము సిద్ధించినది.

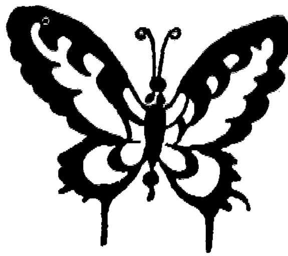
'అర్థముక్తి శబ్ద సంబంధమైనది, అక్షర రమ్యత లిపి సంబంధమైనది' అనిన శ్రీ నిడుదవోలు వారి మాటలలోని అక్షరరమ్యతను పట్టుకొని చాల దూరము విచారించినారు శ్రీ తిరుమలరావుగారు. అక్షరరమ్యత లిపి సంబంధమైన దనుటలో అది స్వర

సంబంధమ్మైనది కాదని భావముకాదు. లిపులనుచూచి గదా పఠితలు కావ్యమందలి స్వరముల నుచ్చరింతురు.

చెట్టుముందా విత్తుముందా అన్నట్టి అవినా భావ సంబంధము లిపి స్వరముల కున్నదికావున స్వర మును లిపినుండి వేరుచేయులేము. (డిశెంబరు 1971 భారతి, తెలుగులిపి, నాల్గవపుట చూడుడు.) లిపికి సంబంధములేనిది స్వరమనుకొనువా రనేకులున్నారు. కావున నట్టి పొరబాటును సవరించుటకును, తెలుగు శబ్దము లెంతరమ్యములో లిపులుగూడ నంతరమ్యము లనుటకును శ్రీ నిడుదవోలువారు అక్షర రమ్యత లిపి సంబంధమ్మైన దన్నారు. దానిని పట్టుకొని శ్రీ తిరుమలరావుగారు నన్నయ భారతమును వేఱు లిపు లలో నచ్చొత్తించిన యెడల నన్నయ కవిత్వములోని అక్షర రమ్యత నశించిపోవలెనుగదా' అని సవాలు చేస్తు న్నారు. ఆ 'వేఱులిపులు' స్వర నిర్దేశములు కాని యెడల అట్లే జరుగును. కాని అట్టిలిపులు లిపులు గానేరవు. కోడిగీతలకును వానికిని భేదములేదు. వల వల గిలకతో హల్లులను వ్రాసిన నన్నయార్యు డిట్టి అవినాభావసంబంధమునే రూపించి, మనోహరత్వమును చూపించినాడు. అందమ్మైన ఆకారములుగల అక్షర ములు తదనుగుణమ్మైన అందమ్మైన స్వరములను పలు కుటవలన 'అక్షరరమ్యత' యేర్పడినది.

తాను సత్యమని నమ్మినదానిని గుఱించి శ్రీ తిరుమలరావుగారు వ్రాసినదానినిబట్టి నాకేమీ చింతలేదు. కాని యింత యుత్కృష్టవ్యాసమును రూపొందించిన పరిశోధనాపరమేశ్వరుల కృషి కొక్క ప్రశంసావాక్యము లేకపోయెను గదాయని చింతిల్లు చున్నాను.

—వి. పురుషోత్తం.

కలగూరగంప :

అలంకారశాస్త్రం - ఒక సమీక్ష

ఏ భాషలోనైనా మౌలికసాహిత్యం ముందు. సమీక్షాత్మక సాహిత్యం పిఋంద. కావ్యలక్షణం తెలిపేది అలంకారశాస్త్రం. భాషాలక్షణం తెలిపేది వ్యాకరణ శాస్త్రం. సంస్కృత అలంకారశాస్త్రగ్రంథాలు విషయ సూచికలవంటివనీ, అవి సాహిత్యవిమర్శలు కావని ఆధునికుల తలంపు. కాని నిశితంగా పరిశీలిస్తే ఈ విమర్శ సహేతుక మనిపించదు. భరతుడు, దండి, ఆనందవర్ధనుడు, అభినవగుప్తుడు, మమ్మటుడు, విశ్వనాథ పండితుడు మొదలగువారు కూలంకషంగా విచారం చేసారు. వారు ఎప్పటికప్పుడు సాహిత్యవిమర్శలో నూతనాంశాలను ప్రతిపాదిస్తూపోయారు.

అలంకారశాస్త్రం క్రీ. శ. 5 వ శతాబ్దివాడైన భరతునితో ఆరంభమయిందని సాహిత్య విమర్శ చరిత్రకారులు. అంతకుముందు లేకపోలేదు. క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దివాడైన యాస్కాచార్యుని నిరుక్తంలో ఉపమ నిర్వచనం, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దివాడైన వరరుచి వార్తికాలలో ఆఖ్యాయిక ఉల్లేఖించబడి ఉండటంవలన వేదోపాంగాలు వెలువడిన కాలమే అలంకార శాస్త్రావిర్భావానికి సరియైనకాలమని నిర్ణయించవచ్చు. కనుక భరతుడు భామహుడు దండి ప్రభృతులు అలంకారశాస్త్రానికి ఆద్యులని చెప్ప తగదు. గతంలో జరిగిన కృషి ఫలితమే వారి రచనలకు ఆధారభూతం. ఆంగ్ల సాహిత్యవిమర్శ చరిత్ర గ్రీక్ రోమన్ కావ్యాలతో ఆరంభమవుతుంది. 18 వ శతాబ్దిలో హోరేస్, అరిస్టాటిల్‌లను అపార్థంచేసుకుని, కువ్యాఖ్యానాలు వెలయించినట్లుగానే, మన ఆలంకారికులకూ అదే గతి పట్టించారు. వామనుడు మమ్మటుడు వంటివారు గొప్పపండితులు. మేధావులు. వారి రచనలు చేవకలవి.

అలంకారశాస్త్రాన్ని ఉన్నతస్థాయికి తెచ్చి దానికొక విశిష్టతను చేకూర్చినవాడు మమ్మటుడు. కావ్యప్రకాశము అత్యుత్తమమైన విపుల విమర్శ గ్రంథమని విమర్శకులందరూ అంగీకరించారు. ఈ గ్రంథం క్రీ. శ. పన్నెండవ శతాబ్దిలో వెలువడింది. మమ్మటునికి ముందువారైన వామనుడు, ఆనందవర్ధనుడు, అభినవగుప్తుడు గొప్పపండితులూ, విమర్శకులూ అనడానికి సందేహించవలసినపనిలేదు. కవి సృష్టి ప్రకృతికృత నియమరహిత మన్నాడు మమ్మటుడు. ప్రకృతి నియమబద్ధం. కవిత్వం స్వేచ్ఛాసృష్టి. బారైన చూపు. సూక్ష్మపరిశీలన, ఖచ్చితమైన అభిప్రాయ ప్రకటన, విమర్శనాయుక్తి, అంతర్దృష్టి — ఈ గుణాలు మమ్మటునిలో ఉండటంవలన విమర్శకుల పంక్తిలో ఎత్తైన పీఠాన్ని సంపాదించుకోగలిగాడు. పూర్వోక్తసిద్ధాంతాలను క్రమబద్ధం చేయటమేకాక, పిడివాదంగా వున్నవాటిని హేతుబద్ధం మొనర్చాడు. మమ్మటుని హేతువివేచనతో కూడిన ప్రతిపాదనలను త్రోసిపుచ్చలేము. సాహిత్యానికి తత్వాన్ని (Philosophy) జోడీకరించటమే విమర్శ అనుకుంటే మమ్మటుడు ప్రపంచ సాహిత్యవిమర్శకులలో అగ్రగణ్యుడని అభివర్ణించవచ్చు. అంతమాత్రాన మమ్మటునితోనే సాహిత్యవిమర్శ ఆగిపోలేదు. అతనిదే చివరివాక్య మనుకోవడం నిరర్థకం. క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దినుంచి 12 వ శతాబ్దంవరకూ అలంకారశాస్త్రానికి స్వర్ణయుగం.

వేదాలు ప్రభుసమ్మితాలనీ, పురాణేతిహాసాలు మిత్రసమ్మితాలనీ, కావ్యనాటకాలు కాంతాసమ్మితాలని ఆలంకారికులు స్థూలవిభజన చేశారు. కావ్యాలంకార చూడామణికర్త మూడు విధాలైన కావ్యభేదాలను పేర్కొన్నాడు :

ఆరయ వస్తు రసాలం
కార ప్రాధాన్యవృత్తిఁ గబ్బంబులు పెం
పారుఁ దివిధార్థఘటనల
ధీరులు పరికించి వానిఁ దెలియఁగవలయున్.—

వస్తువు, రసము అలంకారము—వీనిలో అన్యతమప్రాధాన్యవృత్తిని బట్టి కావ్యాలు వస్తు, రస, అలంకార ప్రధాన కావ్యాలవుతాయి. భారతం వస్తుప్రధానకావ్యం. ప్రబంధాలు రసప్రధానం. కాల్పనిక కవిత్వం అలంకార ప్రధానం. ఉత్తమ కవిత్వంలో వస్తువు (thought), రసం (emotion) అలంకారం (imagination) సమ్మిళితమై ఉంటాయి. కావ్యశరీరాన్ని అలంకరించటంవలన వక్రోక్త్యాద్యలంకారాలే ప్రధానమని భామహుడు. కావ్యశరీరాన్ని అలంకరించటం కాదు అలంకారాలే కావ్యశరీరమని రిచర్డ్స్. కావ్యాత్మ రసం. శృంగారహాస్యకరుణరౌద్రవీరభయానకబీభత్స అద్భుతశాంతరసాలు కావ్యరసాలు. బాహ్యరూపం మారుతుందికాని ఆంతరంగికమైన రసస్వరూపం మారదు. అందుకని వాటిని స్థాయీభావాలు (Permanent emotions) అన్నారు. ఇమేజినేషన్‌కు సరియైన సాహిత్యపదం ఆలంకారికత. దాన్నే ఆధునికులు భావన అంటున్నారు. కవికి భావయిత్రీశక్తి లేకపోతే సృజనశీలికాలేడు. మన ఆలంకారికులు ఈ విషయాన్ని విపులంగా చర్చించలేదు. ఆంగ్ల విమర్శకులైన కాలరిడ్జి, వర్డ్స్‌వర్తులు ఆలంకారికత (imagination) ను గూర్చి విపులంగా వ్రాసారు.

భౌతికానందానికీ అతీంద్రియానందానికీ మధ్యస్థంగా ఉంటుంది రసానందం. రసోత్పత్తికి మూలం జగత్తు. వాస్తవిక జగత్తులో అనుభవించే రత్యాదులకూ, రసజగత్తులో కలిగే అనుభూతికీ భేదం ఉంది. రస జగత్తులో శిల్ప రామణీయకత శోకంలో ముంచివేయటంలేదు. నిజంగా దుఃఖిస్తే కావ్యాన్ని చదవలేము. యుద్ధరంగాన్ని, తుఫానులో సముద్రాన్ని దర్శించినపుడు ఆనందం కలుగుతుంది. అందుకు కారణం బాధను ఇతరు లనుభవిస్తున్నారనికాదు; మనం సురక్షితంగా ఉండటమే. ప్రమాదం మనకు రానంత వరకూ బీభత్సంకూడా ఆనందాన్నే కలిగిస్తుందంటాడు ల్యూక్రెటస్ (Lucretius). కవి భావాలను స్థాయీ భావాలుగా పేర్కొన్న అభినవగుప్తుడూ; **Poetry takes its rise from emotion recollected in tranquility** అని వర్డ్స్‌వర్తూ. రెండూ ఒకటే. అభినవగుప్తుని మానసిక రసస్థితి విశ్లేషణకు, కాంట్ ప్రభృతి ఆధునికుల సౌందర్యవాదానికీ పోలికలున్నాయి. భౌతికాతీతమైన సౌందర్య పరవశతను కలిగించే వస్తుజ్ఞానమే రామణీయకత. గౌడీ, పాంచాలీ, వైదర్భీ రీతులు మూడు. గ్రీక్ విమర్శకులుకూడా Dorion, Ionian, Attic అని మూడువిధాలుగానే పేర్కొన్నారు. బెనెడెట్టోక్రోస్ ఎక్స్‌ప్రెషనిజాన్నిగూర్చి బృహద్గ్రంథాన్ని వ్రాస్తే, బుద్ధఘోషుడు 'ధమ్మసంగణి' భాష్యంలో కొన్ని వాక్యాల్లోనే చెప్పగలిగాడని మన విమర్శకు లంటారు. క్రోస్ ప్రభావం పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శకులపై బాగా ప్రసరించింది. రసానుభవాన్ని భారతీయులు మోక్షంతో పోల్చారు. జర్మన్ విమర్శకులు Sublime అన్నారు. ఆకాశంలో ఉరుములు మెరుపులతో కదిలే మేఘాలు, ప్రేలే అగ్నిపర్వతాలు, వీచే పెనుతుఫానుల వికటతాండవం, హోరెత్తే సముద్రం, కొండమీదనుంచి పడే పెద్ద జలపాతం—ప్రకృతిలోని ఈ దృశ్యాలను చూస్తుంటే మనం అల్పులమనిపిస్తుంది. చూడటానికి చాలా ఆకర్షణీయమైన దృశ్యాలు. మనం భద్రంగా వున్నప్పుడే వాటిని దర్శించగలం. అవి ఆత్మశక్తిని ద్విగుణీకృతం చేయగలవు. ప్రకృతి శక్తికి ప్రతిగా అంతరాత్మ ధైర్యాన్ని కలిగిస్తాయి. అధమస్థాయినుంచి ఉచ్చస్థితికి తీసుకుపోయే శక్తిగల వస్తువులు, వాటినే Sublime అంటారని కాంట్.

ఈ విధమైన తులనాత్మక పరిశీలనచేస్తే సాహిత్య విమర్శ మరింత వికసిస్తుంది. సంస్కృతాలంకారశాస్త్ర ఆధారంతో నేటి సాహిత్యవిమర్శను పెంపొందించుకోవాలి. ఆధునిక వచన కవిత్వంపై వస్తునిష్ఠమైన విమర్శలు రావాలి. ఛందస్సులోవున్న రూపసౌందర్యంగాని, నాదగతమైన లయగాని వచన కవిత్వంలో లేవు వస్తువు లేకపోయినా రసమూ, అలంకారమూ లేకుండా కవిత్వం ఉండదు. అభ్యుదయ

కవిత్వంలో వస్తువు ప్రధానం. అసలు కవిత్వాన్ని రూపొందించేది చెప్పేతీరు. భావాలన్నీ పాతవేకాని చెప్పే తీరునుబట్టి ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా కనిపిస్తాయి. వచనకవిత్వంలో వస్తువు పాతదైనా శిల్పం కొత్తది.

తెలుగులో సాహిత్యవిమర్శచరిత్ర వెలువరించాల్సిన అవసరముంది. అందుకు విమర్శకులు పూనుకోవాలి.

— శ్రీ శివకుమార్.

వాలివధ–ఒక పరిశీలన

రామాయణం ఒక చారిత్రిక కావ్యం. చారిత్రిక వ్యక్తులైన సీతారామాంజనేయులు రామాయణ కావ్యంలో చిత్రితులై వాల్మీకిలేఖినీమహిమచేత దేవతలయ్యారు. యథార్థతః చారిత్రిక దృష్టితోనూ కావ్యదృష్టితోనూ సమీక్షించ వలసిన రామాయణాన్ని విమర్శకులు మతగ్రంథంగా పరిగణించ సాగారు. ఈ విధమైన పరిగణనలో అత్యంత జటిలసమస్యగా తయారైన సన్నివేశం వాలివధ.

'ఇంకొకరితో యుద్ధంచేస్తున్న నన్నుచంపడం అధర్మం' అని వాలి అన్నదానికి 'నువ్వు జంతువువి కనుక వేటాడాను. వేటలో అభిముఖంగానే చంపాలన్న నియమంలేదు; జీవించిఉన్న తమ్ముడిభార్యను హరించావు కనుక వధరూపమైన దండనం విధించాను' అని రాముడు సమాధానం చెబుతాడు. ధర్మాకూతకర్త దీనిలో ధర్మాధర్మాలని చర్చించాడు. ఏ పరిస్థితిలోనూ కోతిని చంపకూడదు, పొరపాటునైనా కోతిని చంపుతే ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాలి. కనుక వాలి అధర్మప్రవర్తకుడైనందువలన రాముడతనికి మరణరూప దండనం విధించాడన్నదే సముచిత సమాధానమనీ, ఆపద్ధర్మంగా శత్రువుని మాయోపాయంచేత చంపవచ్చుననీ అతడు నిర్ణయించాడు. కాని ఎక్కడనుంచో అయోధ్యరాజువచ్చి కిష్కింధ రాజుని శిక్షించడమన్న సమాధానం మన మనస్సుకి సంతృప్తికరంగా తోచదు. ఆపద్ధర్మంగా పరిస్థితిని బట్టి శత్రువుని ఎలాగైనా తుదముట్టించడమన్న రాజనీతిమాత్రమే రాముడి చర్యని సమర్థిస్తుంది. ఎంతో ధర్మబద్ధంగా ప్రారబ్ధమైన కురుపాండవ యుద్ధం చివరకి ఎలా క్రూరంగా పరిణమించిందో ఆలోచిస్తే యుద్ధధర్మం చాలా చంచలమైనదనీ అల్ప ప్రయోజనం కలదనీ నిశ్చయించవచ్చును. యుద్ధ నియమాలకన్నా రాజనీతి ముఖ్యమైనది.

వాలిని రెండవసారి యుద్ధానికి పిలిచినప్పుడు సుగ్రీవుడి మెడలో గుర్తుగా పుష్పలతని వేసినట్లుగా రామాయణంలో ఉంది. ఐతే ఘోరయుద్ధంలో వృక్ష శిలాదులతో పరస్పరం ప్రహరించుకొన్నప్పుడు ఈ పుష్పలత తెగిపడిపోలేదాఅని శంక కలుగుతుంది. వాలికి దివ్యప్రభావంకల కాంచనమాల ఉంది; కాని సుగ్రీవుడికికూడా తత్సదృశమైన సువర్ణాభరణం ఉందని—

'అలంకారేణ వేషేణ
ప్రమాణేన గతేనచ
త్వంచ సుగ్రీవ వాలీ చ
సదృశౌస్థః పరస్పరమ్.'

(కిష్కిం. 12,30)

(అలంకారం, వస్త్రధారణ, ఎత్తు, గమనం–వీటన్నిటిలో మీ ఇద్దరూ ఒకలాగే ఉన్నారు) అన్న రాముడి మాటలనిబట్టి ఊహించ వచ్చును. కనుక సుగ్రీవుడిమెడలో గుర్తుగా పుష్పలత వెయ్యవలసివచ్చి ఉండవచ్చును. రాముడు చెట్టుచాటునఉండి ఒక్కబాణంతో వాలిని చంపినట్లు రామాయణంలో ఉంది. కాని వాలి పతనానంతరం భయభ్రాంతులై పారిపోతున్న అతని అనుచరులు తారవద్దకువెళ్లి

'క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య
విపులాశ్చ శిలాస్తథా
వాలీ వజ్రసమైర్బాణై
రామేణ వినిపాతితః'

(కిష్కిం. 19, 12)

(వాలి విసరిన వృక్షములనూ శిలలనూ తన బాణములచే నుగ్గుచేసి రాముడు వాలిని వజ్రసమమైన బాణాలతో చంపాడు).

అంటారు. దీన్నిబట్టి రాముడు వాలితో ముఖాముఖిగా యుద్ధంచేసి అనేక బాణాలతో చంపినట్లు తోస్తోంది. కాని భయభ్రాంతులైన అనుచరులమాటలను ప్రమాణంగా తీసుకోలేం. తక్కిన అన్నిచోట్లా రాముడు వాలిని ఒక్కబాణంతో చంపినట్లే ఉంది.

మహాభారతారణ్యపర్వంలోని రామోపాఖ్యానంలో సుగ్రీవుడు వాలిని రెండుసార్లు యుద్ధానికి పిలిచినట్లులేదు. రాముడు చెట్టుచాటునుంచి వాలిని చంపినట్టూలేదు. వాలి సుగ్రీవులు ద్వంద్వయుద్ధం చేస్తూ ఉంటారు. రామలక్ష్మణులు, హనుమంతుడు, ఇతరులు చూస్తూఉంటారు. (భీమ దుర్యోధనుల గదాయుద్ధం అందరూ చూసినట్లు). కొంతసేపు యుద్ధం జరిగిన తర్వాత హనుమంతుడు సుగ్రీవుడి మెడలో పుష్పలత వేస్తాడు, రాముడికి గుర్తుతెలియడానికి. వాలి వాళ్ల ఉద్దేశం గ్రహించిఉండడు. పుష్పలత వేసినతర్వాత వాలి సుగ్రీవులు తిరిగి యుద్ధానికి తలపడీతలపడడంతోనే రాముడు వాలిపై బాణం ప్రయోగించివేస్తాడు. తనపై రాముడు బాణం సారించడంచూసి వాలి భయపడ్డాడని చెప్పబడింది. (మహాభా. వన. 280, 35–36) ఈ సన్నివేశం చాలా సహజంగా ఉన్నట్లనిపిస్తోంది. బహుశా వాలివధ నిజంగా ఇలాగే జరిగి ఉండవచ్చుననిపిస్తోంది.

దీనితో పోలుస్తే రామాయణంలో సుగ్రీవుడు వాలిని రెండుసార్లు యుద్ధానికి పిలవడం, లక్ష్మణుడు అతని మెడలోవేసిన పుష్పలత మహాయుద్ధంలో తెగకుండా ఉండడం, రాముడు చెట్టుచాటునుంచి వాలిని చంపడం–ఇదంతా కృతకంగాఉందని తోస్తుంది మహాభారతంలో కథితమైన సంఘటన యథార్థమైనదీ రామాయణంలో వర్ణితమైనది కల్పితం అనీ తోస్తుంది. మరి రామాయణాన్ని సంక్షేపంగా మహాభారతంలో చెప్పినప్పుడు ఇలా మూలవిరుద్ధంగా ఎందుకు చెప్పాడన్న ప్రశ్న ఉత్పన్నమౌతుంది.

దీనినిబట్టి ప్రస్తుతం ప్రచారంలోఉన్న రామాయణం పరిపూర్ణంగా వాల్మీకి రచన కాదనీ, పూర్వం వాల్మీకి రచించిన రామాయణకావ్యాన్ని ఎవరో పెంచి తిరిగి రచించారనీ, ఆ పునారచిత రామాయణం ఇంకా అనేక ప్రక్షిప్తాలతోకూడి ప్రస్తుతం ప్రచారంలో ఉన్న రామాయణమైందనీ తోస్తుంది. ఈ ఊహకి రామాయణంలో ఆధారాలు కనిపిస్తాయి.

'నారదస్య తు తద్వాక్యం
శ్రుత్వా వాక్య విశారదః
పూజయామాస ధర్మాత్మా
సహ శిష్యో మహామునిః'

(బాల. 2, 1)

'తస్యాభ్యాశేతు మిధునం
చరంత మనపాయినం
దదర్శ భగవాం స్తత్ర
క్రౌంచ యో శ్చారు నిస్స్వనమ్.'

(బాల. 2, 9)

'చింతయన్ స మహాప్రాజ్ఞ
శ్చకార మతిమాన్ మతిమ్
శిష్యం చైవా బ్రవీద్ వాక్య
మిదం స మునిపుంగవః'.

(బాల. 2, 17)

కవి తననుగురించి తాను ప్రథమ పురుషలో చెప్పకోడంలో వింతలేదు. కాని 'భగవాన్, మహామునిః, మహాప్రాజ్ఞః, మునిపుంగవః'అని వాల్మీకి తననుగురించి తాను చెప్పకొనిఉంటాడా?

'తదుపగత సమాస సంధియోగం
సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధమ్
రఘువరచరితం మునిప్రణీతం
దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వమ్.'

(బాల. 2, 43)

'మునివరుడైన వాల్మీకి ప్రణీతమైన రామాయణం వినండి'అని ఇంకొక కవి ఎవరో చెబుతున్నట్లుగా ఈ వాక్యాలు తోస్తున్నాయి. ఇంతేకాక యుద్ధకాండ చివరలో 'ఆదికావ్య మిదంత్వార్షం పురా వాల్మీకినా కృతమ్' (యుద్ధ. 131, 107), 'ఇతిహాసం పురాతనమ్' (యుద్ధ. 131, 116) అన్న

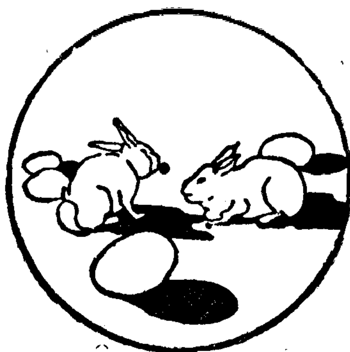
వాక్యాలుకూడా పూర్వం ఎప్పుడో వాల్మీకి రచించిన కావ్యాన్ని పెంచి ఇంకొకరు తిరిగి రచించినట్లే సూచిస్తున్నాయి.

దీనినిబట్టి మొట్టమొదట వాల్మీకి రచించిన అసలు రామాయణకావ్యం ఒకటుందనీ, దానినే సంగ్రహించి వ్యాసుడు ఆరణ్యపర్వంలో రామోపాఖ్యానంలో చెప్పాడనీ, మహాభారతరచనానంతరం తిరిగి ఎవరో వాల్మీకి రామాయణాన్ని పెంచి రచించారనీ మనం ఊహించవచ్చును. మహాభారత రచనలో అపాణినీయాలు చాలా ఎక్కువగా ఉండడం రామాయణంలో అంతకన్నా తక్కువగా ఉండడం ఈ ఊహకి ఉపబలకంగా ఉంది. ప్రస్తుతం లభ్యమానమైన రామాయణకావ్యం యావత్తూ మహాభారతంకన్నా ప్రాచీనమైన రచనే అయితే దానిలోనిభాష మహాభారతంలోని భాషకన్నా చాలా ప్రాచీనమైనదిగా ఉండవలసిఉంది. కాని అలా కనిపించడంలేదు.

భాసుడు అభిషేకనాటకంలో వాలి సుగ్రీవులకు ఒక్క పర్యాయమే యుద్ధాన్ని చూపించాడు దీనినిబట్టి బహుశా భాసుడికాలం నాటికి ప్రచారంలో ఉన్న రామాయణంలో వాలి సుగ్రీవుల ఏకపర్యాయ యుద్ధమే కథితమై ఉండవచ్చునని ఊహించడానికి అవకాశంఉన్నా భాసుడు తన నాటకాలలో నాటకీయతకొరకు మూలకథలను చిత్రవిచిత్రంగా మార్చివేసిఉన్నందున అతని రచనను ప్రమాణంగా ఎంచలేం. మన ఊహ కంతటికీ రామాయణ మహాభారతాలే ఆధారాలు.

మహాభారతంలో రామోపాఖ్యానంలో కథితమైనదే వాస్తవగాథకి సన్నిహితమైనదని మనం ఊహిస్తే రాముడు వాలిని చంపిన విధానాన్ని సమర్థించడం కష్టంకాదు. రామసుగ్రీవులు అసహాయులు, వాలి సైన్యయుతుడు. కనుక అతనితో యుద్ధం అసాధ్యం. రాముడే వాలిని ద్వంద్వయుద్ధానికి ఆహ్వానించడానికి వారి ఆయుధాలు ఒకటికావు. మల్లయుద్ధంలో వాలిని తాను గెలవడం దుష్కరమని రాముడు తలంచిఉండవచ్చును. కనుక మార్గాంతరంలేక రాముడు వాలిని అలా చంపిఉండవచ్చును. రాముడు వాలిని చంపడంలో వ్యక్తంచేసినది రాజనీతి మాత్రమే.

—శ్రీ కాశూరి హనుమంతరావు.

గ్రంథవిమర్శలు :

మంటలూ - మానవుడూ

(వచన కవితా సంపుటి)

(రచన: డా. సి. నారాయణరెడ్డి. పేజీలు: 70; వెల 2—50 లు; ప్రతులకు : ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్; సికింద్రాబాదు—మద్రాసు.)

ఆధునికాంధ్ర కవులలో డా. సి. నారాయణ రెడ్డిగారొకరు. నారాయణరెడ్డిగారి ఆధునికత అంతా మాత్రాఛందస్సులలో ఉంది. మాత్రాఛందస్సులలో ఆయన కవిత్వం—ఒకవైపు భావకవిత్వపు మాధుర్యాన్నీ, మరొకవైపు అభ్యుదయ కవిత్వపు సమాజగతమైన వేదనని సమపాళ్లలో పలికించింది. ఆధునిక కవితాప్రక్రియల్లో నవ్యాధునిక ప్రక్రియ వచన కవిత్వం. వచనకవితామార్గంలో నారాయణరెడ్డిగారు వెలువరించిన మరో గేయసంపుటి మంటలూ—మానవుడూ.

ఈ సంపుటిలో ఆయన సమకాలీన రాజకీయాల మీద, సమాజంలో స్తబ్దంగా జీవిస్తున్న సామాన్యుడి మీద, గతసంప్రదాయంమీద, సాహిత్యంలో ఈనాడున్న విభేదాలమీద తమ అభిప్రాయాలను వచనకవితా రూపంలో వెలువరించారు. ఈ గేయాలన్నీ 1970 లో రాసినవని ఆయన పేర్కొన్నారు. అంచేత కొన్ని గేయాల్లో 1970 సంవత్సర ప్రభావం తీవ్రాతి తీవ్రంగా వ్యక్తమవుతుంది. 'కవి ఏమార్గాన్ని తొక్కినా ఏపద్ధతిని అవలంబించినా ఆ మార్గం; ఆ పద్ధతి పరిణతిపొందేదాకాపోతే — కవి పొగలిగితే ఆ రచన మనల్ని ఆకర్షిస్తుంది. నారాయణరెడ్డిగారి వచనకవిత మనల్ని ఇందుకే ఆకర్షిస్తుంది' అన్నారు కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు ఆమోదంలో. ఈ ఆకర్షణలోఉన్న స్వరూపస్వభావాలను కొన్ని ఉదాహరణల ద్వారా వివరిస్తాను.

'పావురాళ్ల ఈకలు తొడుక్కొని
పంక్తిలో కూచున్న రాబందులు
సంతకాలుపెట్టే పాలకుల వేళ్ల
సందుల్లోని విషమసంధులు;
పొద్దున చూరుకంటుకునే బల్లులై
మధ్యాహ్నం గోడమీద పిల్లులై
సాయంత్రంకాగానే ఊసరవెల్లులై
రంగులు ఫిరాయించే అధికారాంధులు
మీ నోళ్లకు సంకెళ్లు వేస్తుంటే
మీ నొసళ్లకు మసి పూస్తుంటే
మీ నరాల సింహద్వారాలకు
మేకగొంతుకలు తగిలిస్తుంటే
మీరు చూస్తూనే ఉన్నారు
మీనమేషాలు లెక్కిస్తూనే ఉన్నారు.'

(పరమహంసలారా !)

ఈ పాదాలద్వారా కవి సాధించదలుచుకున్న పరమార్థాలు రెండు. ఒకటి ఈనాటి రాజకీయ నాయకుల నిజస్వరూపాన్ని వెల్లడించడం. రెండవది దాని ప్రభావంవలన బాధపడుతున్న సామాన్యజనానీకం యొక్క చైతన్యరాహిత్యాన్ని సూచించడం. ఈనాటి రాజకీయం—దాని ఫలితం సాహిత్యంలో కవితావస్తువుగా చెప్పడం కొత్తసంగతికాదు. ఆధునిక కవిత్వానికి (అభ్యుదయకవిత్వం ప్రారంభమైనప్పటినుంచి) తన కాలంనాటి సమాజమే ఊతం కనుక ఎవరెప్పుడు చెప్పినా ఒకే విషయాన్ని వివిధపద్ధతుల్లో చెబుతారు. అయితే ఒక కవినుంచి మరొక కవిని వేరుచేసి చూపెట్టేది కవితాశిల్పం. కవితాశిల్పం కవి స్తోమత మీద ఆధారపడిఉంటుంది. పై పాదాల్లో చెప్పుకోతగ్గ విశేషమేమీలేదు. ఒక తీవ్రానుభూతియొక్క పరాకాష్ఠస్థితికూడాలేదు. సులభమైనశైలి, చదవంగానే హృదయానికి హత్తుకునే లక్షణం ఆ పాదాల్లోకనబడుతోంది. ఆ గేయంలోనే ముగింపులో—

'పీడితనం కసవులా చిమ్మేసి
క్రీడితనం బుజావు చేసుకోవాలి
ముచ్చెమటలూ రిచ్చపాట్లూ నూనేసి
ముచ్చిచ్చులా అల్లుకు పోవాలి.'

అని అంటారు. ఈ పాదాలు ధ్వనిప్రాయంగాఉన్నాయి. ఈ ధ్వని పీడితనం, క్రీడితనం అనటంలోనే ఉంది. క్రీడిలోని పీడితనం శాపవశాత్తూ వచ్చింది. సామాన్యునిలోకూడా సాహసముంది; ఒక దుష్టవ్యవస్థని ఎదిరించే ధైర్యముంది. అయితే అది నిద్రావస్థలో ఉంది. దాన్ని మేల్కొలపటమే ఈ ముగింపులోగల అంతరార్థం. ముచ్చిచ్చు సంప్రదాయక ప్రయోగం.

'అనగా అనగా ఒకరాజు' అనే ఖండిక పాలక, పాలితవర్గాల మనస్తత్వ నిరూపణగా ఉన్నది.

'అనగా అనగా ఒకరాజు
ఆయన మనస్తత్వమే వేరు
చెట్లంటే అతనికి చీదరింపు
చిగుళ్లంటే కంటగింపు
పచ్చదనమంటే నిప్పులవానికి
ప్రతీకఅని అతని తలంపు.'

రాజుగారు పాలించేవారు. చెట్లని చైతన్యానికి సంకేతంగా కవి తీసుకున్నారు. చెట్లు, చిగుళ్లు, పచ్చదనం ఇవన్నీ క్రిందివర్గాల 'గతి'కి ప్రతీకలు. వాళ్లు ఉన్నచోటనే ఉండాలి. వీసంకదిలితే—పై వర్గాల పునాదులు కదలటం ప్రారంభమవుతుంది. అంచేత వాళ్లలో చలనం ఉండకూడదు. దానికి రాజు చేసిన ప్రయత్నం—

'చెట్లను నిషేధిస్తున్నానని
చేయించాడు శాసనం
చిగుళ్లను వెలివేయాలని
బిగించాడు చట్టం
పసరాకులను కాల్పించాడు
పందిళ్లను కూల్పించాడు
చిగుళ్లను పెరికించాడు
చెట్లను నరికించాడు.'

అయినా రాజుప్రయత్నం విఫలమయింది. మరురోజు ఉదయానే మళ్లీ చెట్లు, చిగుళ్లు, పచ్చదనం అన్నీ వచ్చేశాయి. విలయకాండ విధ్వంసకాండ మొదలెట్టడం; చెట్లు ఎదురుతిరిగి అసురశక్తిని ఆక్రమించాయి. ఇది ముగింపు. ఈ గేయంలో నారాయణరెడ్డిగారి ఆశావాదం ధ్వనించబడింది. పీడితవర్గాల్ని ధనిక సమాజం ఎంత అణగ ద్రొక్కినా ఏదోనాడు పీడిత సమాజం జయిస్తుందన్ననమ్మకం ఈ గేయంలో వ్యక్తమయింది. 'కొత్తముఖం తొడుక్కో' అనే గేయంలోకూడా ఇదే భావం వెలిబుచ్చబడింది. పాత ముఖం గత సంప్రదాయవ్యవస్థలోని ఒక అన్యాయానికీ, ఒక అక్రమానికీ ఎదురు తిరగలేని సామాన్యునిది. ఈ ముఖం ఆధునిక వ్యవస్థలో దోపిడీ చేయబడటానికిమాత్రమే పనికొస్తుంది. వ్యక్తి దౌర్జన్యాన్ని, సామాజికఅక్రమాన్ని సహించలేని ఒక మానసిక వ్యవస్థ పెంపొందాలి. 'కొత్తముఖం తొడుక్కో' అనే ఖండిక తత్పరమార్గాన్ని ఆశించి రాసింది.

'నువు తొడుక్కునే కొత్తముఖంలో
రవ్వల్లాంటి
నిప్పురవ్వల్లాంటి
నవ్వులుంటాయి.
అవి—
సత్యభామ ముక్కుపోగులో
నిత్యనూతనంగా మెరుస్తాయి.
నరకప్రవృత్తిపై తిరగబడి
చెరచెరా దహించివేస్తాయి.'

సత్యభామ, నరకుడు రెండు రకాల వ్యవస్థలకి ప్రతీకలు. నరకుణ్ణి సత్యభామ జయించింది. రాక్షసప్రవృత్తిని మానవప్రవృత్తి జయించాలనే సంకల్పమే ఈ గేయంలో ధ్వనించింది.

'చీకటి చదువు' 'నేనూ—నా తమ్ముడూ'అనే ఖండికలు రెండు పరస్పర విరుద్ధభావాలు కలిగినవి. చీకటిచదువు సాయుధపోరాటభావనమీద సెటైరుగా కనబడుతుంది. ఆమోదంలో శ్రీ వీరభద్రరావుగారు దీన్ని విద్యార్థిదశకు అన్వయించారు. ఆ అన్వయం సరిగ్గా అతికినట్లు కనబడదు.

'చిరంజీవి చీకటి చదువుకుంటున్నది

చిట్టడవి బడిలో' అనే పాదాల్లోనే సాయుధ విప్లవంఅనేభావం ధ్వన్యమానమవుతోంది. చీకటిలాంటి చదువుకాదుగదా ఇది. చీకటే చదువుకుంటున్నది; అందులోనూ అడవిలో.

'చదువుకున్న చిరంజీవి చీకటి
అధికారంలోకివస్తే
గుడ్లగూబలే వైతాళికులు
గుంటనక్కలే ఆస్థానకవులు
హత్యలే ప్రభాతకృత్యాలు
అనృతాలే అపూర్వసత్యాలు' అంటారు నారాయణరెడ్డిగారు ముగింపులో.

నేనూ—నా తమ్ముడు అనే ఖండికలో—

'తమ్ముడు పలికే పటికినిజం
ధమ్మిల్లాలకు అమ్ముడుపోని నీరజం
వాడిగొంతు చిమ్ముతున్న కటికచేదు
నేడో రేపో తీపినిజంకాకపోదు'.

ఇవి గేయప్రారంభంలోని పాదాలు. ఈ నాలుగు పాదాల్లో మనకు ఒక అభిప్రాయం ఏర్పడదు కాని—

'గిరులు గీసుకోవద్దన్నాను నేను
గిరులు పిలిచాయన్నాడు వాడు
మనుషులమీద నమ్మకం పోయిననాడు
మట్టినీ గుట్టనూ పట్టుక ఏంచేస్తాడు'

అదే పాదాల్లో సాయుధ విప్లవభావన స్పష్టమవుతోంది. ఆ భావన నిజంకాకపోదన్న మొదటి ఉదాహరణలోని చివరిపాదానికిగల అర్థం ఈ పాదాలు చదివింతరువాతగాని మనకు బోధపడదు.

'తమ్ముని గొంతుకతో శ్రుతి కలపలేకున్నా
డమ్మును మాత్రం మెచ్చుకుంటున్నాను
రాజీపడే అవసరం ఇద్దరికీలేదు
రాస్తాలు వేరని చాటుతున్నాను.'

ఈ నాలుగు పాదాల్లో విప్లవభావన ఒకటే కాక అభ్యుదయకవుల, విప్లవకవుల మార్గాలుకూడా వ్యక్తమయ్యాయి. మనుష్యులమీద నమ్మకంఉన్నవాళ్లు మితవాదులు; అది పోయినవాళ్లు తీవ్రవాదులు— ఈ రెండు ఖండికల్లోని అభిప్రాయాలూ ఒకదానికొకటి వ్యతిరిక్తంగా కనబడుతున్నాయి. చీకటిచదువు విద్యార్థిభావనకే అన్వయిస్తే—'నేనూ—నాతమ్ముడూ' అనే ఖండికలో నారాయణరెడ్డిగారు వారి భావనని ఇంకా స్పష్టంగా చెప లేదనే మనం అర్థం చేసుకోవాలి.

'ఆకాశం ప్రసవించింది', 'అరిచేకుక్కను అరవనీ', 'ఇంకిపోయినబావి' అనే ఖండికలు మూడూ కొందరు వ్యక్తులను దృష్టిలోపెట్టుకుని రాసినవిగా కన్పిస్తున్నాయి.

'ఆకాశం ప్రసవించింది' అనే ఖండికలో—

'మొదట సూర్యాన్ని కన్నాను
ముల్లోకాల మొక్కులందుకున్నాను.
ఆ పైన చంద్రాన్ని కన్నాను
అమృతాంధసుల జేజేలు కొన్నాను.
అంతటితో ఆగితే బాగుండేది
నా గీత మహోజ్వలంగా ఉండేది
వెలగలేనిగాజు ముక్కల్ని కని
విలువలేని గుడ్డిగవ్వల్ని కని
అయ్యో ఏమి సాధించాను.

పొత్తిలెక్కల చిక్కానుపెంచాను' అనే పాదాలలోలాగే 'అరిచే కుక్కను అరవనీ'అనే ఖండికలో కూడా ఈ అభిప్రాయమే స్థిరపడుతుంది.

'లోతు ముట్టే ఆలోచన లేనపుడు
లోపలి సరుకు ఖాళీ అయినపుడు
మిగిలే దేమిటి? బూకరింపులు
పళ్ల బిగింపులు; ఊకదంపులు.'

'ఇంకిపోయిన బావి' ఎవరో ఒక వ్యక్తిమీద దృష్టిని కేంద్రీకరించి రాసినదిగా తోస్తుంది.

'ఇంకిపోయిన బావీ!
ఇంక నీకు గుర్తెట్టే.

ఇంతకాలం నీరిచ్చిన ఊత్తకు
ఎల్లకాలం కృతజ్ఞులం'

అనే పాదాల్లో పై భావన కన్పిస్తోంది. ఇట్లా కృతజ్ఞతలు చెప్పుకుంటూనే—

ఎప్పుడో ఈ యింటి చరిత్ర రాసినప్పుడు
తప్పక నీకో పుట కేటాయిస్తాము.
అమ్మమ్మ తద్దినంతోపాటు
అవశ్యం నిన్ను తలుస్తాము.' అంటున్నారు

నారాయణరెడ్డిగారు. చరిత్రకి చరిత్ర రాసేవారిలో ఏకొందిమందో, ఏఒక్కడో నియంత కాదుగదా! ఒకడు ఒక పుటే రాయవచ్చు. ఇంకొకడు వంద పుటలు రాయవచ్చు. ఒకడు వాస్తవానికి మసిపూసి మారేడు కాయ చెయ్యవచ్చు; ఇంకొకడు వాస్తవానికి మెరుగులు పెట్టవచ్చు. ఆ కార్యక్రమం భవిష్యత్కాలానికి సంబంధించినది. ఈ గేయాల్లో—అభ్యుదయ కవుల చీలికల అనంతరం నారాయణరెడ్డిగారి మనస్తత్వంలోవచ్చిన మార్పు వ్యక్తమవుతోంది.

చైతన్యప్రగతిఅనే ఖండికలో సమసమాజంమీద ఆయనకుగల నమ్మకాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నారు.

'ఈ రోజున
మొత్తం సొత్తును గుత్తగా దాచుకున్న
విషధరానికి తావులేదు.
సమతావాదం పరశువుగా
పరిక్రమిస్తున్నది.
వేలాడే ఊడకొకాదు
వేళ్లకువెళ్లు తెగిపోతాయి
మర్రిచెట్టు కోట కట్టినచోట
మామిళ్లు తలలెత్తుతాయి.'

ఆయనలోఉన్న ఆశావాదం 'ఎదురు తిరిగిన ఉదయం' అనే ఖండిక ముగింపులో పరాకాష్ఠస్థితిలో వ్యక్తమయింది.

'రానున్న ప్రభాతం రాకతప్పదు
రక్తి శుక్తి సత్య వాక్కుల్ని
ప్రసవించక తప్పదు, నవధర్మం
ప్రభవించక తప్పదు.'

మానవునికీ, మంటలకీ అనాదిగాఉన్న సంబంధాన్ని 'మంటలూ — మానవుడూ—'లో వ్యంజితం చేశారు. ఇప్పుడొస్తున్న ఉత్తమ వచనగేయ సంకలనాల్లో ఇదొకటి. 'తన వేదనని ప్రపంచవేదన చేశాడు. ప్రపంచవేదన తనదిగా జేసుకొన్నాడు' అన్న వీరభద్రరావుగారి మాటలు—'కృష్ణశాస్త్రి బాధ ప్రపంచానికి బాధ; ప్రపంచపుబాధ శ్రీ శ్రీ బాధ. కృష్ణశాస్త్రి తనబాధను అందరిలోనూ పలికిస్తే శ్రీ శ్రీ అందరి బాధను తనలో పలికించాడు' అన్న చలంగారి మాటల్ని గుర్తుకు తెస్తున్నాయి. 'శ్రీ నారాయణరెడ్డి మహాకవి' 'నేటి సామాజిక వ్యవస్థని, దాని దౌర్భాగ్యాన్ని అనితరసాధ్యమయిన ధ్వనితో చిత్రిస్తాడు.' 'ధ్వని ఎక్కువ అటకూడా రసధ్వని' అన్న కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారి మాటల్లోగల ఔచిత్యాన్ని పాఠకులు గ్రహించగలరు.

కొత్త గళాలు

(కవితా సంకలనం)

(పేజీలు : 31; వెల రు 1–00 లు. ప్రతులకు : చైతన్య పబ్లికేషన్స్ 10-2-317/50 విజయనగర్ కాలనీ హైదరాబాద్—28.)

వచనగేయసంకలనాలు విరివిగా వెలువడుతున్న కాలమిది. ఇంటింటికో రచయిత, వీధివీధికో కవి పుడుతున్నాడని పెద్దవారు బెంగపడుతున్న సమయమిది. ఇట్టి సమయంతో వచనకవితాసంకలనాలు వెలువరించే సాహిత్యప్రియుల బాధ్యత మరింతగా పెరిగిందని చెప్పవలసిన అవసరం ఈనాడు గట్టిగా కనబడుతోంది. ఒక కవితాసంకలనం వెలువడిందంటే దాన్ని చదివిన పాఠకునికి ఆ సంకలనంమీద ఒక సమగ్రమైన అవగాహన కలిగించేటట్లుగా ఉండటం అవసరం. 'కొత్తగళాలు' సంకలనం సంపూర్ణంగా చదివిన ఏపాఠకుణ్ణి తత్‌సంకలనం ఏమాత్రం కదలించలేదు. దానికి కారణం ఈ యువకవులకి జీవితం పట్ల, సామాజికవ్యవస్థపట్ల స్థిరమైన అభిప్రాయం ఉన్నట్లుగా కనబడకపోవడమే. ఒక గేయం పూర్వవైభవాన్నిగూర్చి, ఒక గేయం సామాన్యుని వేదనను గూర్చి ఒక గేయం సూక్తుల్ని బోధిస్తున్నందువల్ల సమిష్టిగా ఈ సంకలనంయొక్క ప్రభావం పాఠకుని మీద ఉండదు. కవులు వేరుకావచ్చు; వారివారి దృక్పథాలు వేరుకావచ్చు. కాని ఒక సంకలనంలో గేయాలంటే-- పూసల్లో దారంలా ఏకసూత్రతను కలిగి ఉండాలి. 'కొత్తగళాలు సంప్రదాయపు మౌఢ్యాన్ని తెంచుకుని స్వేచ్ఛగా పాడుకొనటానికిచేసిన ప్రయత్నమే ఈ చిన్నసంకలనం' అన్నారు శ్రీ అరిపిరాల విశ్వం. సంప్రదాయపు మూర్ఖత్వాన్ని, బంధనాల్ని తెంచుకొనవలసిన అవసరం ఎంతఉన్నదో సంప్రదాయం నుంచి నేర్చుకొనవలసినదికూడా అంతే ఉంది.

'శూన్యంలో స్నానాలు చెయ్యొద్దు
నాగాడంబర విభూతి పెట్టొద్దు
కీర్తికాంతనుకాదు భజించేది
నా ఆర్తిదేవుణ్ణి దర్శించండి'

అంటున్నారు కె. శివారెడ్డిగారు. ఈ నాలుగు పాదాలు ఇటీవలితరం కవులలో కనిపించే కొన్నిలక్షణాలని దృష్టిలోపెట్టుకుని రాసినవనుకుంటాను. శబ్దజాలిత్యాన్ని వదిలేసి పదాల ఇంద్రజాలాన్ని సృష్టించే వాళ్లకీ, ఆచరణ శూన్యమైన ఉపన్యాసకులకి, జీవితంలోని వేదనామయఘట్టాలని వొదిలేసి షాక్‌ట్రీట్‌మెంటుపేరుతో కీర్తికోసం రచనలు చేసేవారికి ఇది ఒక హెచ్చరికా !

మానవుల్లో సమానత్వం వాస్తవికప్రపంచంలో లేదని అది స్మశానంలోమాత్రమే సాధ్యమని చెబుతున్నారు దేవరాజామహారాజాగారు.

'కూలి, నాలి, మాలి అందరూ
ఎప్పుడోప్పుడు ఈడ వాలి కాలాల్సిందే –
పచ్చపాతగునం నొదు ఈ, ఓనానికి
కొర్సల్ల పచార్లు శేసేవాడికీ,
ఎయిర్‌కండీషన్‌రూముల
గుండీలిప్పి యిసురుకునేఓడికీ,
యిస్పెషల్ బనం లేదోస్ లేదు—
ఆడికీ స్మసానమే !'

ఈ గేయంలోఉన్న ప్రత్యేకతల్లా ప్రత్యేకమైన యాసలో రాయడం. వచనగేయం ఈనాడు సాధిస్తున్న మరొక ప్రయోజనమిది.

శిథిలాలయం ఖండికలో నండూరి సూర్యకుమారి రామప్ప దేవాలయంయొక్క పురావైభవాన్ని వర్తమానంలో దాని శైథిల్యస్థితిని వర్ణించారు.

నాడు రాజులు, రారాజులు తిరిగిన ఆలయాన
రేరాజా తొంగిచూస్తున్నాడు నేడు !
నాడు అఖండ ప్రభలతో వెలిగిన ఆలయం
అంధకారాన అలమటిస్తోంది నేడు !.

ఈ నీరవ నిశ్శబ్దంలో ఒంటరిగా
ఆ నాటి వైభవాన్ని నెమరు
వేసుకుంటోంది జగతి
తిరిగిరాను రాజులని రోజులను తలచుకొని
ఆక్రోశిస్తుంది ప్రకృతి !.

ఒకనాడు తడిసి పన్నీటి
సౌరభాలలో తేలియాడిన ఆలయం
ఒంటరిగా తన అనుభవాన్ని,
ఆనాటి వైభవాన్ని
గీతికగా మధుర గీతికగా ఆలపిస్తోంది.'

ఈ గేయంలో వచనగేయపు నడకద్వారా లయను సాధించారు కవయిత్రి. అయితే గేయంలో కొత్త తనం ఏమీలేదు. విశేషం అంతకంటె లేదు. 'రేరాజు' శబ్దం ఔచిత్యం తెలిసి ప్రయోగించినదికాదు. ఇక్కడ గేయ సందర్భానికీ, ఆ శబ్దానికి ఏమాత్రం సంబంధం లేదు.

'కవన దుందుభి' అనే గేయంలో—

'నీకలం నిట్టూర్పుల ఝుంఝూనిలపు హోరు
మదించిన కంఠీరవాల హృదయాల్లో
సుడిగాలుల వలయాలను సృష్టించాలి.'

అని ఆధునిక కవితా ప్రయోజనాన్ని చెబుతున్నారు నాగరాజు సురేంద్ర.

'కర్తవ్యాన్ని విస్మరించి కవిత్వం చెప్పడం
అసమర్థుల లక్షణం !
కాలప్రవాహానికి ఎదురీద యత్నించడం
అవివేకగుణం !

ఇలాంటి మాటలు చెప్పడానికి తప్పనిసరిగా కవిత్వం రాయనక్కర లేదు.

మొత్తంమీద ఈ సంకలనంలోని కవులంతా ఇప్పుడిప్పుడే తమ గళాల్ని సవరించుకుంటున్న వాళ్లు. ఇంకా రాగం ఒక క్రమంలో పడలేదు. దానికి సాధన కావాలి. ఆ సాధనద్వారా భవిష్యత్‌లో ఇంకా మంచి సంకలనాలని అందించగలరని ఆశ.

యు వ జ్వా ల

(కవితా సంకలనం)

(యస్. వెంకటరంగారెడ్డి; వెల రు. 2/—లు; ప్రతులకు :—రచయిత; ఇ. నెం. 1—4—18; పోస్టు తాలూకా—కొల్లాపూర్; జిల్లా—మహబూబ్ నగర్. ఎ. పి.)

ఇరవైఅయిదు కావ్య ఖండికలున్న కవితా సంకలన మిది. దీనిలోని గేయాలన్నీ అక్కడక్కడా పత్రికలలో అప్పుడప్పుడు ప్రచురింపబడ్డవి. శ్రీ యస్. వెంకటరంగారెడ్డి ఈ సంకలనం ప్రచురిస్తున్న కాలానికి వరంగల్‌పోస్టు గ్రాడ్యుఏటు సెంటర్‌లో ఎమ్. ఎస్‌సి. బాటనీ ఫైనలియర్ చదువుతున్న విద్యార్థి. శాస్త్రవిజ్ఞాన విద్యార్థిఅయి సాహిత్యంలో అభిలాష, కవితా రచనలో ప్రవేశంఉండటం ముదావహమయిన విషయం.

తన కవితాతత్వాన్ని గురించి ఆయన—నువ్వు నవ్వాలి చైతన్యంలో—అనే ఖండికలో ఈ విధంగా చెబుతున్నారు.

'చైతన్యం నా గీతం
ప్రగతి నా ఆత్మ
మమత నా నేత్రం
సమత నా ధ్యేయం'

పై పాదాలనుబట్టి ఈనాటి సమాజంలో ప్రగతివాదచైతన్యంలో మమతద్వారా సమతను సాధించడం ఈ కవిలక్ష్యంగా కనబడుతోంది. సామాజిక వికాసం, లేక సమసమాజం అనేది సాయుధ విప్లవం ద్వారానే సాధ్యమనినమ్మేకవులు ఒక వర్గమైతే భావ విప్లవంద్వారా నసమసమాజనిర్మాణం సాధ్యమని నమ్మేకవులు మరొకవర్గం. ఈ కవి రెండోవర్గానికి చెందిన కవి.

మానవ జీవితంలోని వైవిధ్య వైరుధ్యాలను చెబుతూ మంచినిమాత్రమే గ్రహించి చెడును వదలి వేయమని 'నవ్వేపూలను అందుకో' అనే ఖండికలో చెబుతున్నారు.

'ఒకే జీవితపు మొక్కలో
నవ్వే పూలు
కసిరే ముళ్లున్నాయని తెలుసుకో
కసిరే ముళ్లను దాటి
నవ్వే పూలను అందుకో.'

ఈ కవి ఆశావాది. చైతన్యం చిత్తశుద్ధితో కూడినదైనపుడు అది సృష్టించుకునే భావిలోకాలు కేవలం స్వప్నాలుగా మిగిలిపోక యధార్థమవుతాయనే విశ్వాసం ఈ కవిలో ఎక్కువగా కనబడుతుంది. ఈ భవిష్యదాశావాదాన్నే 'చైతన్యం' అనే ఖండికలో వ్యక్తం చేశారు.

'నిదురిస్తున్న చైతన్యం
మంటలా పైకిలేస్తున్నప్పుడు
నీవు సృష్టించే ఆశాసౌధాలు
గాలిమేడలు కావు
నిజానికి ప్రతిరూపాలు.'

సామాజికమైనభావం తీవ్రమైనచోటల్లా కవిత్వస్థానాన్ని వచనం ఆక్రమించడం ఈ కవిలోని ప్రధాన లోపం.

'ఎన్నోప్రణాళికలను వేశాం
ఎన్నోపథకాలను వేస్తున్నాం
ప్రణాళికలు, పథకాలు ఏంచేస్తున్నాయో
తెలియదు'
మొదలైన పాదాల్లో—
'కలతలభావాలు కరిగిపోవాలి.
కూరిమిభావాలే నిలిచిపోవాలి.
స్వార్థమనే పిశాచం నిన్ను వీడాలి.
సోదరభావమే నీలో రావాలి.'

ఇత్యాదులైన పాదాల్లో శుద్ధవచనమేగాని కవిత్వం కనబడదు. సంకలనంలో అక్కడక్కడా మంచిమంచి కావ్యఖండిక లున్నప్పటికీ ధ్వనిప్రాయమైన కావ్యఖండికలు అసలు లేవు. ఒకటికి రెండు సార్లు చదించగల శక్తిఉన్న ఖండికలుకూడా లేవనే చెప్పాలి. విద్యార్థి దశలో సమాజంయొక్క అస్తవ్యస్త స్థితిని చూసి కవిత్వం రాయాలనే హృదయావేదన ఈ సంకలనంలో ఎక్కువగా ద్యోతకమవుతుంది. కవితా పరమైన పరిపూర్ణతను సాధించడంలో ఈ సంకలనం ప్రారంభదశ మాత్రమే.

—టి. ఎల్. కాంతారావు

నా గ మ ల్లి క

(న వ ల)

(రచన : పిలకా గణపతిశాస్త్రి—వెల 2 రూ. పేజీలు 172; ప్రచురణ—యం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ—మద్రాసు—మచిలీపట్నం— సికింద్రాబాదు.)

ఇది నవలాయుగం. రకరకాల వేషభాషలతో నవలలు అవతరించుచున్న కాలం. మారుతున్న ప్రపంచంతోపాటు సాహిత్యంకూడా మారిపోతున్నది. మానవుల సమస్యలు నవలల్లోకథలకాధారమై పాఠకులచేతుల్లో ఉంటున్నాయి, కథ ఉన్న నవల పదిమందిచే చదవబడి సమాజంలో దాని ప్రభావం సుస్థిరంగా ఉంటున్నది. కథలేనిది పాఠకులకు దూరమై అంధకారంలో మగ్గిపోతున్నది. ఈ నాడు నవలకున్న ప్రాముఖ్యం మరి దేనికి కన్పించటంలేదు. నవలాకారులు నవలలు వ్రాస్తున్నారు. ఈ నవలలు సృజనాత్మకములు — అనువాదములు కల్పనలు మున్నగు ప్రక్రియల్లో వెలువడుతున్నాయి. ఆధునిక కాల ప్రభావంలో తల మున్కలై తనివితీరా వ్రాస్తున్నారు. ఈ నవలారచనకు అంతమనేది లేకుండ రచన సాగుతున్నది. కొంత కాలం జరిగినతరువాత ఎలాంటి నవలలు రానున్నవో అని వేచి చూడవలసిన రోజా ఆసన్నమయింది. నవలాకారుడు ప్రజల ప్రతినిధి. నవల ప్రజాజీవన దర్పణం. రచయిత దృష్టి వ్యక్తి చైతన్యంపై ఎంతవరకు ప్రసరిస్తున్నదో మనం నిర్ణయించుకోవాలి.

పిలకా గణపతిశాస్త్రిగారు చేయితిరిగిన రచయిత. కథాకల్పనాదులందు సామర్థ్య మున్నవారు. కల్హణుడు వ్రాసిన 'రాజతరంగిణి' ఆధారంగ తెలుగులో కథలు నవలలు వ్రాసినవారు. ఇంతకు పూర్వం వ్రాసిన రచనలతో యిటీవల వ్రాయబడిన 'నాగమల్లిక'ను పోల్చి చూచినట్లయితే ఈ నవల చాల భిన్నంగా ఉంటుంది. ముందుమాటలో శాస్త్రిగారు రష్యన్ కథకుడు ఆంటన్ చెకోవ్ రచించిన 'లేడీ విత్ ఎ డాగ్' అన్న కథపై ఎక్కిరాల వేదవ్యాసగారితో చర్చ జరిపిన పిదప ఈ నవలవ్రాయుటానికి సంకల్పించినట్లు వివరించారు. గోపీ కృష్ణపరంగా నవలను రచించారు. గోపీ కృష్ణుల ప్రేమను సమర్థించుటకు శుకయోగి చెప్పిన మాటలను, పేర్కొని తమకథను ప్రారంభించారు.

మల్లిక అనే గోపిక నాగమణి అన్న గోపకుణ్ణి వరించింది. అతనిపై ప్రేమానురాగాలు అధికమయాయి. అతని మనసే తన మనసుగా భావించుకొని

తన్మయంచెంది వివాహం చేసికొని సంసారం సాగిస్తూ సంతానప్రాప్తినొంది అన్యోన్యానురాగంతో జీవనంచేసి మంచి యిల్లాలని పదిమందిచేత పొగడబడింది. భర్తకు భార్యగా బిడ్డలకు కరుణామూర్తిగా భోగానురాగాలను అందించింది. 'విశాలబృందావనంలో అల్లిబిల్లిగా అల్లుకుపోయిన లతలు, తరువులు, అల్లంతదూరంలో తళతళలాడుతూ నెమ్మదిగా ప్రవహిస్తున్న యమునా తరంగిణి'నుండి వచ్చే మనోజ్ఞవేణునాదంలో ఇతర గోపికలవలె మల్లికకూడ తన్మయమై తనవారిని మరచి అతని మోహజలధిలో మునిగిపోయింది. మగనాలి అయిన మల్లిక చేయని తప్పును చేసినట్లుగా తలంచి మనసు నిగ్రహించుకొనుటకు ప్రయత్నించింది. కాని సాధ్యంకాలేదు. కృష్ణప్రేమకు తట్టుకోలేకపోయింది. భర్త ఆజ్ఞానుసారం ఉంటానని **మొదట** చెప్పినా తనుతానుగా నిలబడలేకపోయింది. శాంతిలేక వాసుకి మునిని శరణువేడి 'తనకింత ఆత్మనిగ్రహం, మనశ్శాంతి అనుగ్రహించి ఆందోళనను పూర్తిగా తొలగించవల సిందని, అంజలి ఘటించి ప్రాధేయపడింది. అందుకు వాసుకి గౌరీదేవిని ధ్యానించమని సలహా యిచ్చాడు. మల్లిక మనస్సు చల్లబడిందేకాని అంతరాంతరాల్లో అలముకొన్న వాంఛను మల్లిక నిద్రపుచ్చలేకపోయింది. చివరకు మల్లిక భర్తను పిల్లలను వదలి మురళీ మోహనుని సాంగత్యమునకై వెళ్లిపోయింది.

నాగమణి పరిస్థితి గమనించి తన మనసును మల్లికపై లగ్నంచేసాడుకాని పిల్లల దీనావస్థను చూచి నిలవలేకపోయాడు. వాసుకిముని దగ్గరకువెళ్లి మల్లికపైవున్న అనురాగాన్ని వ్యక్తంచేసి, పూర్తి స్వేచ్ఛ మల్లికకు యిస్తానని వాగ్దానంయిచ్చి నాగమణి భార్యను తన యింటికి తీసికొనివచ్చాడు. అప్పటినుంచి వారిరువురూ ఒకటియై ప్రశాంతంగా మనుగడ సాగించారు. సంక్షిప్తంగా కథ ఇది.

పౌరాణికగాథను నవలగా రూపొందించి చెప్పటం మనకు ప్రయోగమేకాని ఆచరణయోగ్యంకాదు. ఆధునిక పరిస్థితులలో తల మున్కలయ్యే ఈ సమాజానికి వాస్తవిక ప్రపంచాన్ని చూపి చైతన్యశక్తిని మేల్కొల్పాలి. గోపీకృష్ణుల ప్రణయధర్మాన్ని శుకమహర్షి సమర్థించి చెప్పినా, ఆ సమర్థనను సమన్వయం చేయుటకు 'నాగమల్లిక' నవల అన్వయింపవీలులేదు. కట్టుకొన్న భర్త ఎవ్వరూ నాగమల్లిక ప్రవర్తనను సహింపలేరు. కాని నాగమణి ఓర్పు వహించి బిడ్డల యోగక్షేమాలపై దృష్టినిల్పి ప్రాధేయపడి మల్లికను యింటికి తెచ్చుకొన్నాడు. మల్లికపై గాఢమైన ప్రేమను నాగమణి పోగొట్టుకోలేక లోలోన మథన పడ్డాడు. తన బాధకంటె తన పిల్లల వ్యథను చూచి భరింపలేకపోయాడు. పరపురుషసాంగత్యంకోరి సమ్మోహితఅయిన నాగమల్లికను అర్థంచేసికొని సమయానుకూలంగా ప్రవర్తించినాడు.

మల్లిక తనను తనవారిని మరచిపోయి ప్రవర్తించింది. గోపాలకృష్ణుని మోహపారవశ్యంలో కలిసిపోయి వెనుతిరిగి చూడలేక పోయింది. ఆ విధంగా చేయటంచేత భర్తకు దూరమయింది. స్వార్థచింతన గూర్చి ఆలోచించిందికాని దానివల్ల రాగల పరిణామాలు ఊహింపకపోయింది. తాను కల్పించుకోవాలనుకుంటే సుఖము శాంతి తన ఇంటియందే లభించి ఉండేవి. అసలు తన ఇంటిలో మానసికశాంతి కలుగదని గట్టి నిర్ణయానికివచ్చి ఇల్లువదలి వెళ్ళిపోయింది. న్యాయం, ధర్మం అంటే ఏమిటో తెలిసికొనక కన్నబిడ్డలనుకూడ చూడక పారవశ్యానికి బానిసయై బ్రతుకును గడపడానికి ఆశ్రమానికి వచ్చింది. ఏది శాశ్వతమో, అశాశ్వతమో అని నిర్ణయించుకోలేని అశక్తురాలైపోయి ఆనందానుభూతిపై కాంక్షను పెంచుకొన్నది. ఇల్లువదలి ఆశ్రమంలో జీవితం గడుపుతున్నాను, నూతనంగా సాధించినదేమీ మల్లిక జీవితంలో స్పష్టంగా కాన్పింపలేదు. చివరకు తాను నాగమణితో రాజీపడి యథావిధంగా సంసార నిర్వహణ సాగించింది. అప్పుడప్పుడు నాగమణిని బెదరించింది—వెళ్ళిపోతానని.

గోపికా కృష్ణులపై చేసిన వ్యాఖ్యానములు శాస్త్రిగారు పరిశీలించి తదనుగుణమగుచిత్రణ చేయ

డానికి పూనుకొన్నారు. శుకమహర్షి యిచ్చిన వివరణలు ఇతరులు చెప్పిన వివరణలు తారతమ్య పరిశీలన చేసినప్పుడు సందేహాలు కలుగక మానవు. అంతేగాక తృప్తికరంగా కాన్పించవు. భక్తిచేతనే ముక్తి కలుగగలదను అభిప్రాయము బలమైనపుడు నాగమల్లిక ఇల్లు వదలవలసిన అవసరముండేదికాదు. తన భక్తిని భర్తపైనను—పిల్లలపై ప్రదర్శించినట్లయినా అధికమగు ముక్తిమోక్షములు కలిగియుండేవికదా! పతియే ప్రత్యక్షదైవమని నమ్మికొన్న స్త్రీలు మన సాహిత్యంలో అచ్చటచ్చట ఉన్నారు. వారిని ఆదర్శంగా నాగమల్లిక గ్రహించి తన జీవితాన్ని మలచుకొని ఉంటే నాగమణి అవస్థపడవలసిన అగత్యమేమీ ఉండేదికాదు. బిడ్డలు చిక్కిశల్యమై పోవలసిన స్థితి కూడ కలిగేది కాదు. శాస్త్రిగారు పూర్వాపరము లాలోచించి కల్పనలు చేసియుంటే నవల రాణించుట కెక్కువ అవకాశము కల్గివుండేది. అయితే శాస్త్రిగారి రచన విసుగు జనింపకుండ పాఠకుని ముందుకు తీసికొనివెళ్ళకలదు.

—రామమోహన్.

Printed and Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Nageswara Rao at the Andhra Patrika Press, 6 & 7 Thambu chetty Street, Madras-1, Editor : S. Sambhu Prasad.